

ДИРЕКТОР

проф. д.ик.н. Стоян Денчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Главен редактор

проф. д-р Лъчезар Георгиев

проф. д.п.н. Пламен Легкоступ

проф. д.и.н. Иван Стоянов

проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева

доц. д-р Стефан Коларов

Консултант

Иван Иванов

Технически редактор

Райна Карабоева

Коректор

Цветанка Рашкова

Чуждестранен редакционен борд:

проф. д-р Каролин Арчър (Великобритания)

проф. д.н. В. П. Леонов (Русия)

ISSN 1310-4624

5000 Велико Търново
ул. „Теодосий Търновски“ № 2
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

1784 София
бул. „Цариградско шосе“ № 119
Университет по библиотекознание и
информационни технологии

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

ГОДИНА XVI, № 3-4, 2014

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ

И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

СЪДЪРЖАНИЕ

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев. ЗА КНИГАТА, ИЗДАТЕЛСКИЯ БИЗНЕС И РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ	3
Георги Н. Николов. ДЕТСКИТЕ ПОСЛАНИЯ НА ЛЮДМИЛ ДРИНОВ	6
Проф. д-р София Василева, докторант Тина Петрова. ТЕНДЕНЦИИ В ОПАЗВАНЕТО НА АРХИВИТЕ В НОВАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА	9
Проф. д-р Лъчезар Георгиев. С ДЪЛБОЧИНА И ПРОНИКНОВЕНОСТ В СВЕТА НА ВИЗУАЛНАТА КОМУНИКАЦИЯ	13
Мирияна Павлова. ИНФОРМАЦИЯТА КАТО ОРЪЖИЕ В „ЦВЕТНИТЕ РЕВОЛЮЦИИ“	25
Д-р Диана Стоянова. “КНИГАТА – ВРАТА КЪМ МИНАЛОТО И ПРОЗОРЕЦ КЪМ БЪДЕЩЕТО”	27
Проф. д.п.н. Александра Куманова. ДОКОСВАНЕ ДО СЪРЦЕТО НА ИРАН	30
Георги Н. Николов. ИСТОРИЯ С ПОГЛЕД В БЪДНОТО	40
Проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева. МОНОГРАФИЯ С НАУЧНА И ПРИЛОЖНА СТОЙНОСТ	42
Георги Георгиев. ТРИ ПОЕМИ, ИЛИ ЕДИННА СТИХОТВОРНА ХРОНИКА	45
Доц. д-р Любомира Парижкова. ДНЕВНИКЪТ – ОПИТ ДА СЕ ЛИЦЕЗРЕМ	48
Гл. ас. д-р Стела В. Георгиева. ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА ИСТОРИЯТА НА КНИГОИЗДАВАНЕТО И ПЕЧАТНИТЕ КОМУНИКАЦИИ НА БАЛКАНИТЕ И В ЕВРОПА	50
Проф. д.п.н. Александра Куманова. АКАДЕМИК АРКАДИЙ ВАСИЛИЕВИЧ СОКОЛОВ – ПАНОРАМА НА РАВНОСМЕТКАТА	53
Гл. ас. д-р Стела В. Георгиева. МОНОГРАФИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЗНАНИЕТО В БИБЛИОТЕКАТА	57
Андреа Пандулис, докторант Емилиана Маркова. ЕДИНЕНИЕ НА СВЕТОВЕТЕ	60
ОТЗИВИ ЗА НОВИ КНИГИ	62

Director

Prof. Stoyan Dentchev, Dr. Habil

EDITORIAL BOARD BG:

Editor in chief:

Prof. Lachezar Georgiev Georgiev, PhD

Prof. Plamen Legkostup, Dr. Habil

Prof. Ivan Stoianov, Dr. Habil

Prof. Kristina Varbanova-Dentheva, PhD

Assoc. Prof. Stefan Kolarov, PhD

Publishing consultant:

Ivan Ivanov

Technical editor:

Raina Karaboeva

Proof-reader:

Tsvetanka Rashkova

The foreign editorial board of magazine „IZDATEL“:

Prof. Caroline Archer, PhD

(Birmingham City University, UK)

Prof. V. P. Leonov, Dr. Habil

(Russian Academy of Sciences, Russia)

ISSN 1310-4624

*„St. Cyril and St. Methodius“
University of Veliko Turnovo*

5000 Veliko Turnovo

Teodosi Turnovsky str. № 2

*Department of Book Publishing and Library and
Information Activities*

Prof. Lachezar Georgiev Georgiev, PhD

Publisher: *„St. Cyril and St. Methodius“
University Press – Veliko Turnovo*

*State University of Library Studies
and Information Technologies*

1784 Sofia

Tsarigradsko shose str. № 119

Prof. Stoyan Dentchev, Dr. Habil

IZDATEL
[PUBLISHER]

**Scientific magazine
of the book**

❧ XVI, № 3-4, 2014 ❧

*„ST. CYRIL AND ST. METHODIUS“
UNIVERSITY OF VELIKO TURNOVO*

*STATE UNIVERSITY OF LIBRARY STUDIES
AND INFORMATION TECHNOLOGIES*

CONTENTS

Prof. Stoyan Dentchev, Dr. Habil.

ABOUT THE BOOK PUBLISHING BUSINESS
AND BULGARIAN BOOK PUBLISHING 3

Georgi N. Nikolov. CHILDREN'S

MESSAGES OF LYUDMIL DRINOV 6

Prof. Sofia Vasileva, PhD,

Tina Petrova, PhD student. TRENDS IN
THE PRESERVATION OF ARCHIVES IN
THE NEW INFORMATION ENVIRONMENT 9

Prof. Lachezar Georgiev, PhD. WITH DEPTH

AND INSIGHT IN THE WORLD OF
VISUAL COMMUNICATION 13

Miriana Pavlova. INFORMATION AS

A KEY WEAPON IN COLOR REVOLUTIONS 25

Diana Stoianova, PhD. THE BOOK –

A GATEWAY TO THE PAST AND
A WINDOW TO THE FUTURE 27

Prof. Alexandra Kumanova, Dr. Habil. A TOUCH

OF THE HEART OF IRAN 30

Georgi N. Nikolov. HISTORY LOOKING IN

TOMORROW... 40

Prof. Kristina Varbanova-Dencheva, PhD.

MONOGRAPHY WITH SCIENTIFIC
AND APPLIED VALUE 42

Georgi Georgiev. THREE POEMS, OR

A POETIC CHRONICLE 45

Assoc. Prof. Lyubomira Parizhkova, PhD.

THE DIARY – AN ATTEMPT TO
FACE OURSELVES 48

Senior Lecturer Stela V. Georgieva, PhD.

STUDY ON THE HISTORY OF BOOK
PUBLISHING PRINT AND COMMUNICATIONS
IN THE BALKANS AND EUROPE 50

Prof. Alexandra Kumanova, Dr. Habil.

ACADEMICIAN ARKADIY VALILIEVICH
SOKOLOV – PANORAMA OF
THE BALANCE-SHEET 53

Senior Lecturer Stela V. Georgieva, PhD.

THE MONOGRAPH ON MANAGEMENT OF
KNOWLEDGE IN THE LIBRARY 57

A. Pandulis, E. Markova, PhD student.

UNITY OF THE UNIVERSES 60

REVIEWS OF NEW BOOKS 62

ЗА КНИГАТА, ИЗДАТЕЛСКИЯ БИЗНЕС И РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ

**Едно интервю на проф. д.ик. н. Стоян Денчев –
ректор на УниБИТ и директор на списание „Издател“,
с г-н Веселин Тодоров – председател на Асоциация *Българска книга*
и изпълнителен директор на столичното издателство „Сиела“**

Г-н Тодоров, вие ръководите важна браншова структура, свързана с книгата и печатните комуникации. За читателите на сп. „Издател“ бихте ли споделили малко повече относно нейната организация, дейност, приоритети?

Асоциация *Българска книга* е единствената браншова организация на книгоиздателите, книготърговците и литературните агенти в България. Всички големи издателства с оборот над 500 хиляди лева и почти всички средно големи, с над 250 000 лв., са наши членове. На практика нашите около 110 членове са половината от всички издателства в България.

Приоритетно АБК се занимава със защита на интересите на издателите и търговците във всички аспекти – авторски права, борба с пиратството, законодателни инициативи в областта на образованието, библиотечното дело, данъците, събиране на компенсационни възнаграждения и др. Ние сме организатори на всички големи книжни изложения и фестивали.

На нашите читатели ще е полезно да научат повече за международните контакти на АБК, например като член на Федерацията на книгоразпространителите в Европа и на Федерацията на европейските книгоиздатели...

АБК членува едновременно във Федерацията на европейските издатели и Федерацията на книгоразпространителите. В повечето европейски държави местните асоциации са разделени, но ние държим на единството ни и на възможността да решаваме нормално възникващите спорове между търговци и производители вътре в организацията. За целта сме разработили и приели Етична харта и се грижим за стриктното ѝ спазване. Членуването в европейските ни структури е обвързано с влизането на съответната страна в ЕС, като ние бяхме приети едновременно с влизането на България през 2007 г., много преди румънските колеги. Работим по много общи проекти с другите асоциации, включително общоевропейските проекти ARROW за идентифициране на права върху вече издадени книги и TISP за насърчаване на партньорството между книгоиздателската и ИТ индустрии. Колкото и странно да е, проблемите в Западна Европа и в България са идентични и работим в пълен синхрон. Основно се занимаваме с редуциране на ставката по ДДС за книгите, защитата на авторските права в интернет и стимулиране на издаването на електронни книги.

Как АБК организира националните и международни участия на своите асоциирани членове и кои български изда-

телства представят страната ни на международни панаири на книгата и други прояви в Европа и по света?

АБК организира всички големи национални изложения, включително панаири на книгата в София, Алеите на книгата във Варна, Пловдив, София, Бургас и по-инцидентно в други градове. Ограничението до по-големите градове е обусловено най-вече от неговия персонал на АБК. Всички национални представителни щандове на България на международни изложения също се организират и основно финансират от АБК. Задължително участваме всяка година на най-големия световен панаир във Франкфурт, често организираме участия в Лайпциг, Болоня, Лондон, Москва и в други световни столици.

Има ли книгата бъдеще в своя хартиен вариант или все по-често ще се налага да влиза в паралелната реалност съвместно с електронните си еквиваленти?

Ние правим големи усилия за насърчаване на електронно издаване, доколкото то е по-изгодно за издателите, които не трябва да правят вложения в печат, поддържане на големи складове и транспортни разходи. Засега обаче повечето читатели остават привърженици на хартиения вариант и делът на електронните книги в България не може да достигне 1%. Допълнителен проблем е честият отказ на световните литературни агенции да дават права за електронно издаване. Така се получава, че има търсене на преводни книги, което ние нямаме право да удовлетвори и така стимулираме пиратството.

Как оценявате равнището на съвременното българско книгоиздаване? Какви процеси и тенденции се наблюдават? Ще инициира ли АБК законодателни инициативи за данъчни облекчения върху книгата и насърчаването на родното книгоиздаване? И къде сме ние в

общия европейски контекст на издателския бизнес, на четенето и разпространението на книжна продукция?

Ние имаме книгоиздаване на световно ниво. Годишно се издават над 7000 нови заглавия, общият оборот е над 150 млн. лв., като оборотът от книги без учебниците е близо 100 млн. лв. Полиграфично ние издаваме същите книги, каквито се четат в Западна Европа например. Добре ще е да се засили още при съдействието на българските автори, каквато тенденция вече наблюдаваме. След проведено и съфинансирано от АБК мащабно проучване на читателските практики преди няколко месеца, можем да кажем, че интересът към четенето се увеличава, но твърде бавно. Най-много четат хората във възрастта 20–40 години, най-малко – над 60-годишна възраст. За съжаление все още има около 20% от населението, които никога не са чели книги. Тук е необходима помощ и от държавата, това са хора, които в своя житейски път не са се сблъскали с книгата и трябва да се положат големи усилия да предизвикаме техния интерес.

АБК от много години се бори за приемане на редуцирана ставка на ДДС върху книгите. Засега без успех. Ние и Дания сме единствените европейски държави, в които няма преференция. За съжаление получаваме положителни становища от всяка опозиционна партия, но когато влязат във властта веднага приоритизират проблеми като събираемост, трудност при управлението на различни ставки и др. Имаме успехи в други направления – очакваме всеки момент да бъде обнародван новият стандарт за библиотеките, по силата на който ще трябва да се финансира закупуването на 0,1 книги на човек. Това прави 700 000 нови издания, влизащи в библиотеките през следващата година. Добре е да започне отпускане на средства за издаване на български автори в чужбина, което сега става съвсем инцидентно. Това е практика във всички европейски държави, дори такива със

световни езици като Франция. Общата ни визия е, че директни субсидии за книгоиздаването не би било добра практика и всеки трябва да си прави сметката как да развива бизнеса си и как да го поддържа печеливш.

Вие сте изпълнителен директор на издателство „Сиела“, което е със солиден авторитет и маркетингова книгоразпространителска мрежа. Бихте ли ни разказали за ваши издания и поредици, с които насърчавате родните писатели и въобще българските автори?

„Сиела“ е най-големият издател на български автори. Близо 3000 са писателите и преподавателите, издадени за периода от 24 години на съществуване на книгоиздателската ни дейност. Между другото в момента отбелязваме 30 години от създаването на *Норма*, която е част от дружеството *Сиела Норма АД*. Ние сме и една от двете най-големи книжарски вериги в България.

Много се радвам, че вече е възможно български писател да се издържа основно от писане. Това е възможно за най-добре продаваните съвременни български писатели. Добре е да си спомним от историята, че дори големите ни класици по-скоро са се препитавали с други дейности и са успявали да отделят от свободното си време за писане.

Сред акцентите ни в момента можем да посочим новите произведения на най-популярните български писатели Иво Сироматов, Михаил Вешим, Калин Терзийски и Алек Попов, актуална публицистика като „Гечна дружба“ на Иво Инджев и „Тайните операции, които промениха света“ от ген. Тодор Бояджиев; развлекателни книги като „101 отбивки“ на Иван Михалев и Елина Цанкова и луксозното издание с над 880 цветни фотографии „България. Природа, човек, цивилизации“. Сред преводните ни издания са знакови романи като „Светлината, която не виждаме“ на Антъни Доер, актуален носител на *Пулицър*, знакови детски книги като „Котарак шапкарак“ на д-р Сюс, новите Макс и Мориц – „Майлс и Найлс: Пакостниците“.

Освен известните ни поредици, ние се гордеем с инициативи в подкрепа на българските автори като много популярния ни курс по творческо писане, както и проведеният през миналата година конкурс за неиздаван български роман, минал при небивал интерес. Участваха над 400 ръкописа. Това доведе и до поканата от БНТ за партньорство в уникалния телевизионен формат „Ръкописът“. Може да очаквате през есента едно интелектуално реалити, много различно от сега излъчваните масови формати. Така, със съвместните усилия на националната медия и *Сиела*, ще можем да популяризираме писателския труд и постиженията на младите писатели.

ABOUT THE BOOK PUBLISHING BUSINESS AND BULGARIAN BOOK PUBLISHING

Prof. Stoyan Dentchev, Dr. Habil
Abstract

An interview of Professor Doctor of Economic Sciences Mr. Stoyan Dentchev – Rector of University for library studies and information technologies and director of magazine IZDATEL (“Publisher”), with Mr. Veselin Todorov – President of Bulgarian Association Book and executive director of publishing house “Ciela” – Sofia. On problems of contemporary book publishing in Bulgarian.

ДЕТСКИТЕ ПОСЛАНИЯ НА ЛЮДМИЛ ДРИНОВ

Георги Н. Николов

Този наш поет си отива от света твърде рано (1915–1932). На седемнадесет години всеки автор, почти без изключение, може само да загатва за творческото си дарование. Да маркира тематично художественото бъдеще, което не му е отредено да има. И да остави произведения, заличени от равнодушното време, или живи и днес. Почти всичко, създадено от сина на детския писател Стоян Дринов, е събрано в посмъртната сбирка „Поздрав“ (С., 1934, печ. „Книпеграф“). Тя съдържа 30 творби, за които вместо предговор Елин Пелин споделя: „Малки нежни песнички, звънки, игриви и стройни са стиховете на младия поет Людмил Дринов. Напоени с любов към природата, състрадание към бедните и слабите,

преплетени с невинни шеги, облъхани от детска наивност, тия малки стихове ще допаднат на децата и ще звънтят в техните души с непринудената си поезия и с чистотата на родната реч“. Оценката на Елин Пелин е актуална и днес. Доколкото, разбира се, е съизмерима със съвременната реалност, в която цари духовен хаос и загърбване на изконните български ценности. Няколко са основните теми, вълнували юношата в отреденото му време на земята – селският бит, втъкан в пъстрите шевици на природата... и училището. Смяната на годишните сезони, всеки осмислен през призмата на чистата детска сетивност, фолклорните обичаи и не на последно място – изразеното съчувствие към своите връстници, поставени в неравностойно положение. То е натуралистично-описателно: авторът няма житейския опит, който би го отвел до първоизточника на бедността и тихото човешко страдание. Но това не му пречи да бъде максимално точен в наблюдаваните картини, които споделя с читателя. Да изразява съчувствие и поне морално да бъде на страната на социалната низина:

*Изпито, бледо, парцаливо,
Със тъжни, хлътнали очи,
Преглъща сълзите парливи,
Поглежда тихо и мълчи.
Край него здания и хора
И много весели деца,
Които бързат и говорят
С доволни, радостни лица.*

*А никой поглед не навежда
Към треперящите ръце
И никой с милост не поглежда
Изнемоцялото лице.
„Просяче“*

Но като цяло литературното наследство на юношата Дринов е ярко-оптимистично. Изтъкано от символи, сред които „листи златни“, „вакли овчици“, „медна цафара“, „кон огнянец“, „светли небеса“, „пролет цветнолика“, „рог извил е месец злат“, „клас тучен“, „снежнодрех Дядо Мраз“, „ведри небосклони“ и пр. Над всички, като цар-господар се извисява Слънчо, приятелят на децата, за които авторът казва: „И ние сме птички игриви/И ний сме градинка цветя“. Именно детето е лирически герой в стиховете тук и чрез любопитния му поглед опознаваме света. Той черпи живителни сокове от патриархалната красота на българското село и ако бе се развил като творец, Людмил несъмнено би бил негов художествен апологет. Радва го всичко: трудът по нивите, окъпани в човешка пот, прошепнатото облекчение, че е далеч от шума на големия град и простите взаимоотношения между хора, носители на искреност и хармония помежду си. Част от стиховете в „Поздрав“ излъчват аромата на фолклорното наследство и силно напомнят, особено с мотива за гурбетчийството, народна песен. В други, съвсем по детски, е изразено доволството от топлия дом. От присъствието на най-близките и спокойствието, което е обзело схлупената родна хижка в зимния мраз. Негърпеливо чаканото коледуване и първият полъх на идващата пролет. Икона за „селските“ стихове на Дринов е култът към труда на нивата, когато зърното се прибира в хамбарите и тиха удовлетвореност се прокрадва в душите на морните стопани. В този култ авторът открива и своята същност, запазила спомен за напуканите длани на предците. Намира стихията си и цял се разтваря в палещата ѝ сърцевина. Защото познава света на селото не само от преразка. Обича го дълбоко и чисто и е частица от доловимата му енигматичност. Подчинена на сезонните надежди за богат урожай – носещ като заслужен благослов спокойствие и веселие в людските сърца. Людмил Дринов съзнателно идеализира селото, възприемайки го като пример как трябва да се живее в сговор с природата. Даряваща на хората хляб за тялото и добри мисли към света, който ги заобикаля. Така е било нине и присно, така, дай, Боже, да бъде и занапред. В тези си творби може би авторът прави неволно сравнение между града, където социалната дис-

хармония е по-ясно открояна, и селото. Мъничък свят, пред чийто олтар все още се тачат стародавните добродетели за взаимна помощ, подкрепа на изпадналия в беда, общи радости и общи скърби. И заедно разчупена погача. Плътта на която ще стигне до всеки, който честно е преживял гръб на полето. Младият поет ни е завещал в годините възторга си от храма на селското битие и пред неговия олтар полага ведрите си строфи:

*Здравей, ти моя земя спорна,
И вий, разцъвнали поляни,
И бодри и работни дни,
Ти, мое село неуморно,
И мои къщички засмени,
В които радостта звъни!*

*Аз връщам се и тъй съм весел
И сецям се така порастнал,
И волен съм като орле;
В душата жажда съм понесъл
На малък селянин, израстнал
Всред необятното поле.*

*Сега в нивята хлебодатни
Ще жъна с радост във гърдите,
С щастливи, грейнали очи.
– Здравей, ти земя благодатна,
Аз идвам бодро в ширините
Окъпан в палави лъчи.
„Пред ваканция“*

Немалка част от стиховете на Дринов са посветени на българското училище: обичано и тачено от младия автор, сам той все още на ученическата скамейка. Понякога редовете са изпълнени с безобиден хумор. Рисуващ „мъките“ на детето в първия му досег с науката:

*Кой ли е измислил
Плоч и калем,
Моливи, писалки,
Книгите големи?*

*Над задачи мъчни
Цял ден гръб навеждай,
А навън към двора
Под око поглеждай!
„Мъчно нещо“*

Като цяло творчеството на Дринов е ведро, оптимистично. Но понякога душата му се стяга в обръча на самотата. На някаква странна безизходица, родена може би от неясни предчувствия, маркирани с „жалещи дървета”, „голи клони”, „сълзи”... Символиката се променя, настроението е минорно. Сякаш детството в миг е отлетяло и поетът се възправя срещу света, без ясно да съзнава какъв път да поеме. Няма ясни послания към читателя, а само растящи тегоби, върху които същата тази самота се надгражда и започва глухо да тътне. Тя трябва да намери своите слушатели. Да бъде съпричастно споделена и отстранена от иначе ведрия натюрел на автора, сред който унинието не му е присъщо. Защото в литературното наследство на Людмил доминира възторгът. Радостта от живота, предвкушането на детските удоволствия и увереността, че и следващите години ще са все така спокойни. В творби като „Боже, колко сме сами!” всичко това е заменено с картини от отиващия си летен сезон, с депресивна искреност и предчувствие за някаква неясна безизходица:

*Над полето пожълтяло,
Жерави – синджир летят,
Ширинето запустяло,
Вехне, съхне цвят до цвят.*

*Мрачно тегнат небесата,
Тихо дъжд ръми, ръми...
Как е пусто на земята,
Боже, колко сме сами!*

Творчеството на Людмил Дринов, малко по обем, е застинало в краткото време, в което е създавано. Може би, ако беше живял повече, авторът щеше да бъде един от възторжените певци на българското село, какъвто го виждаме в немалка част от творбите му. Може би щеше да постави акцент и върху социалната дисхармония, която го вълнува и срещу която се опълчва с детското си възмущение. А може би щеше да поеме по друг, неизвестен за нас естетически път. Но и стиховете, които ни остави, приличат на шепи ярки цветни акварели. На плочки от домино, съзиждащи дарованието на една в повечето случаи ведро-неспокойна младост. В отминал век – с друга нравствена ценностна система. С друг школки звън и с други радости, отмерили с поколенията на нашите дядовци и баби. Мисля, че Дринов има своето мъничко място в историята на българската литература. Защото, като всяка история и тя се съгражда не само с огромни скали. А и с мъничките песъчинки, осъществяващи спойката на целия градеж. Там, някъде в него, е сърцето и на Людмил Дринов, когото се опитваме да отърсим от праха на забравата с тези кратки редове...

CHILDREN'S MESSAGES OF LYUDMIL DRINOV

George N. Nikolov

Abstract

This article by George n. Nikolov gives biographical information and analysis on the creativity of Bulgarian poet of the period between the two world wars Lyudmil Drinov and commented on its creative messages. Cited are the poetic verses of the book of L. Drinov "Greeting" (Sofia, printing house "Knipegraf", 1934).

ТЕНДЕНЦИИ В ОПАЗВАНЕТО НА АРХИВИТЕ В НОВАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА

*Проф. д-р София Василева,
докторант Тина Петрова*

Съвременният технически прогрес има своите проявления във всички области на обществения живот, но наред с това технологизацията бележи света с глобални промени в климата, със зачестили бедствия, локални военни конфликти и аварии. Това прави световното културно наследство, включително и документалното богатство, застрашено от увреждане и унищожаване. Днес международните експерти апелират не за опазване, а за спасяване на културното наследство. Международният съвет на архивите (МСА) и Европейската архивна общност поставят като приоритет в работата си опазването и физическото съхранение на документи и архиви, които са с безспорно място в световното културно пространство.

Цел на статията е да представи основни тенденции в опазването на архивите през XXI век, отразени в международни документи и стратегии, както и да коментира предизвикателствата, перспективите и насоките за работа в тази област.

Скоро след края Втората световна война и като реакция на последиците от унищожаването и разграбването на европейското културно богатство се подписва Хагската конвенция (на ЮНЕСКО) от 1954 г.¹. Тя утвърждава принципа за необходимост от осигуряване на охраната и опазването на културните ценности, включително и архивните документи в случай на въоръжен конфликт. Регламентира мерките, които още в мирно време всяко правителство трябва да предвиди, за да защити културното си богатство. Разписват се препоръки за оборудване на хранилища по време на въоръжен конфликт, допълнителен персонал, транспорт и отличителни знаци – Синия щит, в съответствие с условията, посочени в чл. 17 на Конвенцията. Конвенцията е ратифицирана от България през 1956 г. Парижката конвенция на ЮНЕСКО от 1972 г. за опазване на световното културно и природно наследство огласява, че всяка държава е длъжна да осигури опаз-

ване и консервация на културното наследство на съответната територия². В актуализираната и разширена през 2008 г. структура на Системата на статистика на културата на ЮНЕСКО архивирането и съхранението е обособено като между-секторна област, на която се отрежда важна роля в културния цикъл на производство и пренос на културата. Тази област, заедно с образованието и обучението (подготовката на кадри) и оборудването и технологиите, се определя като пресечна и приложима към всички културни сектори и техните дейности. През 2011 г. в Москва се провежда международна конференция “Опазване на електронна информация в информационното общество: предизвикателства и перспективи”. Форумът приема „Московска декларация за съхранение на електронна информация”. В документа се съдържат предложения за предприемане на съгласувани мерки в областта на дигитализацията, които включват областите на политиката, информацията, образованието, научните изследвания, икономиката, информационните и комуникационни технологии, сътрудничеството. Декларацията се явява продължение на целите и стратегията, заложили в глобалната програма на ЮНЕСКО „Информация за всички” като насоките посочени в нея предполагат дигитализацията да се възприема като процес на дългосрочно съхраняване и да се управлява въз основа на разработването и приемането на съгласувани механизми и подходи, които да бъдат неразделна част от политиките в областта на културата, образованието, науката, информацията и информационното общество³.

В рамките на Европейския съюз, конкретно за опазването на архивите като част от културното наследство на обединена Европа, има два важни основополагащи документа. Резолюция /24/с 113/02/ на Съвета на ЕС относно архивите на страните членки, от 06.05.2003 г. и Препоръка

/2005/835/ ЕС/ на Съвета на ЕС относно приоритетните действия, които следва да се предприемат за засилване на сътрудничеството в сферата на архивното дело в Европа, от 14.11.2005 г.⁴ Мерките и препоръките посочени в двата документа в национален мащаб стават основа за създаването на новия български Закон за Националния архивен фонд.

В общоевропейски мащаб тези документи имат значима роля за очертаване на приоритетите за дейността на архивите през XXI в. В Резолюцията от 06.05.2003 г. Съветът на ЕС препоръчва по въпросите на архивното дело да се акцентира върху:

– Последиците върху архивите от навлизане на новите технологии.

– Препоръчване на мерки за предотвратяване на вредните въздействия върху архивите от природните бедствия и възстановяване на архивите.

– Засилване на сътрудничеството по въпросите, свързани с дългосрочното опазване на електронните документи.

Съветът на ЕС препоръчва и следните мерки за предотвратяване на увреждания и цялостно опазване на архивите в Европа, които включват: съставяне на типов План за действие за приемане на превантивни мерки при бедствия и форсмажорни обстоятелства; утвърждаване на стандарти и технически спецификации за архивохранилища; засилване на интеграцията и сътрудничеството, чрез създаване на Интернет – портал; вземане на приоритетни мерки за съхраняването и дългосрочното опазване на електронните документи.

Важно значение за опазването на архивното наследство в съвременната информационна среда имат решенията на световни и европейски архивни форуми. По-значимите от тях са: XV Международен конгрес във Виена през 2004 г. „Архиви, памет и знание”, посветен на закрилата на документалната памет на света⁵. Международната кръгла маса “Защита на архивите и документите при въоръжени конфликти и природни бедствия”, проведена през 2000 г. в Анкара, Турция⁶. Генералната асамблея на МСА в Абу Даби от 30.11.2005 г., с приетата Обща резолюция, в която се огласява проблемът, че паметта в условията на информационно общество е в състояние на риск и оттам необходимостта от приемане на съвременни мерки за опазване на архивното наследство⁷. В тази връзка се настоява да се гарантират механизми за дългосрочно опазване и осигуряване на постоянен достъп до всички

видове документи – традиционни и дигитални. На XI Международна конференция на архивите в Торун, Полша⁸, се обсъждат въпросите за дигиталното съхранение, като начин за опазване. Посочват се предимствата на електронните документи (намаляване на площта за съхраняване и ясен текст), като същевременно се коментират и нерешените сериозни проблеми на този вид опазване, като се акцентира върху факта, че не се знае трайността на дигиталния носител за дългосрочно съхранение.

През 2006 г. към Европейската комисия (ЕК) се формира Група на европейските архивисти (ГЕА), която се ангажира да работи в пет приоритетни области. Сред тях на първо място се поставя опазването на архивите и превенцията срещу евентуални щети, както и приемане на мерки срещу кражби на документи и архиви⁹. Проведената през 2006 г. Кръгла маса на Европейския борд на националните архивисти в Хелзинки поставя на дневен ред създаването на общи механизми за защита като: периодичен обмен на данни и разпространение на списък с необходимите мерки, които задължително трябва да се приемат между институциите в обединена Европа; създаване на Central access point, като превенция срещу кражба в архивните институции; създаване на Европейски архивен портал – за граждани и за професионални общности за обмяна на добри практики. Другата дискутирана тема е „Строителство на нови архивни сгради”. Предлагат се нови изисквания за строеж и обзавеждане на архивни сгради, които са обсъждани в широк кръг от специалисти архитекти, архивисти, метеоролози, специалисти по отбраната и охраната, конструктори и строители¹⁰. XXXX Международна конференция на архивите по линия на МСА в Квебек (Канада) през ноември 2007 г. гласува девет резолюции¹¹. Между тях свързани с опазването са: № 6 Превенции срещу бедствия в архивите, № 7 Мерки срещу кражби, № 8 Дългосрочно съхранение на електронните документи. Страните членки се насърчават да изработват и реализират стратегии за съхранението на документалното наследство, съобразени с новата информационна реалност. Препоръките в тази насока са за съвместна работа на архивите с професионални и граждански организации, с експерти и частни сдружения, с разбирането, че опазването на националното документално наследство трябва да бъде грижа на цялото общество.

През 2008 г. МСА изработва Стратегия за архивите за периода 2008–2018 г.¹² с мисията опаз-

ването с помощта на новите информационни технологии на световното документално богатство. Политиката, очертана в Стратегията, включва: разработване на общи препоръки и стандарти за съхранение на документите; защита на документите и архивите по време на военни конфликти; защита на документите и архивите от кражби и възстановяване на незаконно придобитото; разработване на нови изисквания за строеж и обзавеждане на архивохранилища, с цел превръщането им в най-сигурните убежища за документи в XXI в.; дигитализирането на архивите, с цел по-доброто им съдържание и използване. МСА си поставя шест стратегически цели: 1. *Повишаване на разбирането за значението на архивите* – по отношение на доброто управление и вземане на ефективни управленски решения; за развитие на информационния мениджмънт в публичната администрация и частния сектор; за предотвратяване на загубата на колективна памет; за стимулиране на широката общественост да повиши познанията си за архивите и да ги използва; 2. *Влияние върху развитието и използването на нови технологии*. Това се изразява в: обработване на огромни количества документи и записи, създадени в електронен формат; опазване на електронните документи с трайно историческо значение; използване на новите технологии (дигитално създадени или дигитални копия на архиви на друг носител) за усъвършенстване достъпа до архивите; помощ при изработване на ново законодателство за интелектуалната собственост във връзка с електронните медии, така че архивите да бъдат достъпни за възможно най-много хора. 3. *Изграждане на капацитет в архивната професия*, чрез – разработване на добри практики и стандарти в професионалната дейност, съдействие за образование, обучение и повишаване на квалификацията. 4. *Укрепване мрежата на МСА* – признаване и утвърждаване важната роля на националните архивни институции, използване сайта на МСА като средство за осигуряване на комуникация и сътрудничество между членовете. 5. *Усъвършенстване дейността и отчетността на МСА*. 6. *Формиране на партньорства чрез* увеличаване на съвместните инициативи с други международни неправителствени организации; възраждане на дългогодишното сътрудничество с ЮНЕСКО, разширяване на сътрудничеството с други организации в системата на ООН с цел утвърждаване значимостта на архивите на най-високо равнище.

През последните години вниманието на световната и европейската архивна общност се насочва преимуществено към електронните архиви, проблемите и предизвикателствата пред дигиталното архивиране, електронните документи като средство за повишаване на достъпа до архивите на широки кръгове хора и тенденциите в опазването на електронните документи. Значими форуми, на които се дискутират тези теми, са: Осмата европейска конференция по дигитално архивиране, проведена в Женева, Швейцария, международният форум „Архивите в Интернет: опит, предизвикателства, визии”, проведен във Виена, Австрия¹³, Срещата на Борда на европейските национални архивисти и среща на Групата на европейските архиви (ГЕА) в Краков, Полша, 2011¹⁴, както и Международният семинар „Архиви, университети, библиотеки и дигитализация на културното наследство”, проведен в София през 2012 г.¹⁵.

В национален план световните тенденции в областта на съвременното опазване на архивното и документално наследство намират приложение в приетия през 2009 г. Закон за културно наследство. В него, като културно наследство (движимо и недвижимо, материално и нематериално), се определя цялата съвкупност от културни ценности. Документите са посочени като част от това наследство в чл. 6 т. 10, 11 и 12. В чл. 53, т. 7 като движими културни ценности са посочени архивните документи, „с културно и научно значение, независимо от времето, мястото, носителя и техниката на създаването им”¹⁶. Целта на закона е да уреди опазването и закрилата на културното наследство в интерес на обществото. В края на 2009 г. се приема Закон за Националния архивен фонд¹⁷. В него се регламентира и организацията, управлението и дейността на архивите. Разработена е и се разработва подробна подзаконова нормативна уредба, вкл. и за специализираните архиви, както и Наредба за условията и реда за водене на регистър на НАФ¹⁸. През ноември 2013 г. излиза преработеното и допълнено издание на Методическия кодекс на архивите¹⁹. В свитък VI „Електронни документи” се третира въпросите за електронните документи, включително са засегнати и тези за съхранението и използването им. Дигитализацията като възможно средство за защита, а също и за широко използване и популяризиране на документите е залегнала също в свитък V на документа. Това на практика е принос на българската архивна концепция за решаване на новите предизвика-

телства, стоящи пред архивите. Идеята за Е-портал също се подкрепя от българските архивисти. Такъв портал е добра възможност и средство за бърза комуникация между архивните специалисти в ситуации за опазване на документите, за обмяна на добри практики при нужда и в рутинната архивна работа. Свитък III на Методическия кодекс разглежда „Архивните документи в риск”, като са определени понятията „заплаха”, „риск”, „опасност”, свързани с документи и архиви. Анализирани са основните рискови фактори и се дават указания как се разработва план за действие и управление при кризи.

Представените съвременни тенденции в областта на опазването на архивите показват, че информационното общество засяга всички основни области в дейността на съвременните архивни институции, а също и средата, в която те работят – стандарти, технологични и комуникационни средства, нагласи, очаквания и умения на потребителите. Променя се традиционната архивна концепция. През XXI век се налагат два основни вида документи в архивите – писмени документи и електронни документи. Обединените усилия и международното сътрудничество на световната архивна общност в лицето на МСА, на европейските архиви в т.ч. и българските архиви са насочени към създаване на механизми, гарантиращи дългосрочното опазване на всички видове документи, към предлагане на стратегически, методически, организационни и управленски решения за опазването на архивите в променената среда. Това е задача от изключителна важност, стояща пред архивната общност.

БЕЛЕЖКИ

¹ ЮНЕСКО Конвенция за защита на културните ценности в случаи на въоръжен конфликт. // ДВ, бр. 24 от 24.03.1959 г.

² ЮНЕСКО Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство, 1972 г. *Приета в България 1974 г.* // Обн. ДВ, бр. 44 от 27.05.2005 г.

³ Василева, С. Културно наследство и устойчиво развитие. Концепции, политики, добри практики. С. 2013, с. 148–157.

⁴ Report on archives in the enlarged European Union (2005) – http://ec.europa.eu/archival-policy/docs/arch/reportarchives_en.pdf

⁵ Конгресна резолюция 2004. Международна архивна общност в новия век. // АПр, 2004, № 3–4, с. 9–11.

⁶ Ванова, Л. Защита на архивите и архивните документи при въоръжени конфликти и природни бедствия. // АПр, 2001, № 1–2, с. 7–12.

⁷ Годишна генерална асамблея на МСА. Международно сътрудничество. // АПр, 2006, № 1–2, с. 8–10.

⁸ Григорова, Е. XI Международна конференция на архивите. // АПр, 2005, № 3–4, с. 40–42.

⁹ Ванова, Л. Международно сътрудничество. – АПр, 2006, № 3–4, с. 5–7.

¹⁰ Ванова, Л. Международна архивна общност в новия век. – АПр, 2007, № 1–2, с. 5–10.

¹¹ Ванова, Л. Заседание на XXXX Конференция на кръглата маса на архивите. – АПр, 2008, № 1–2, с. 7–9.

¹² ICA: Strategic Direction 2008 2018. // www.ica.org/download.php%3Fid%3D693+&cd=2&hl=bg&ct=clnk&gl=bg

¹³ Марков, Н. Осма европейска конференция по дигитално архивиране. Женева, Швейцария 2010 г. – АПр, 2010, № 1–2, с. 13; Пенев, О. Международна конференция „Архивите в Интернет: Опит, предизвикателства, визии”. Виена, А. Виена, Австрия 2010 г. // АПр, 2011, № 1, с. 6–14.

¹⁴ Попковачева-Терзиева, М. Среща на Борда на европейските национални архивисти и среща на ГЕА. Краков, Полша, 2011 г. // АПр, 2012, № 1, с. 5–11.

¹⁵ Попковачева-Терзиева, М. Международен семинар „Архиви, университети, библиотеки и дигитализацията на културно-историческото наследство“, София, 2012 г. // АПр, 2012, № 2, с. 37–44.

¹⁶ Закон за културното наследство. // ДВ, бр. 19, 13 март 2009.

¹⁷ Закон за Националния архивен фонд. // ДВ, бр. 103, 29.12.2009.

¹⁸ Наредба за условията и реда за водене на регистър на НАФ. ДВ, бр. 17 06.03.2009.

¹⁹ Методически кодекс. 2. прераб. и доп. изд. С., Симолини – 94 СД, 2013.

TRENDS IN THE PRESERVATION OF ARCHIVES IN THE NEW INFORMATION ENVIRONMENT

Prof. Sofia Vasileva, PhD, Tina Petrova, PhD student

Abstract

The aim of this paper is to present the major trends in the preservation of archives in the XXI century as specified in international documents and strategies and to highlight the challenges, prospects and guidelines for work in this area.

Key words: preservation of archives, Information Society, International organizations, long-term preservation, electronic documents.

С ДЪЛБОЧИНА И ПРОНИКНОВЕНОСТ В СВЕТА НА ВИЗУАЛНАТА КОМУНИКАЦИЯ

Проф. д-р Лъчезар Георгиев

Веселина Вълканова е от онези наши учени, които влизат в науката със своя мисия, ерудираност и висока интелектуална мисъл. Дългогодишен преподавател по графичен дизайн във Факултета по журналистика и масова комуникация, проникновен изследовател на визуалната комуникация и печатната графика, доц. д-р Веселина Вълканова натрупа солидни публикации, чиято специфика и приноси са жалони в съвременните научни знания за медиите и книгата. Разбира се, сред изследванията ѝ са солидните публикации в сферата на графичния дизайн и типографията, на историята на вестникарското оформяне и медийната критика. Доц. Вълканова е автор на графичните концепции на съвременни наши вестници и списания. Член е на международната творческата организация за история и съвременност на печатарското изкуство и типографията „Gutenberg Gesellschaft“ (Общество „Гутенберг“), със седалище в гр. Майнц, Германия. Специализира към BBC World Service Trust (Лондон, Великобритания). Участва в BBC World Service Trust and EU PHARE Project: Technical Assistance for Improving Professional Standards of Journalism in Bulgaria, като е включена в обучителен проект за модернизиране на академичните учебни програми в рамките на проекта на Би Би Си Уърлд Сървис Тръст и Програма ФАР на Европейския съюз „Техническа помощ за подобряване на професионалните стандарти в българската журналистика“. Член е на Съюза на българските журналисти; член е също на Дружеството на немскоговорящите журналисти.

През 1997 г. защитава дисертационен труд на тема „Развитие на графичния дизайн в българския вестник (типографски тенденции), София, Софийски университет „Св. Кл. Охридски“ – Специализиран научен съвет по литературознание при ВАК, 1997, 252 с.

Първата ѝ монография „Графичен дизайн“ излиза още през 2001 г. с препоръката на катедра „Печат и книгоиздаване“ при ФЖМК на СУ „Св. Кл. Охридски“, като рецензенти на изданието са авторитетните университетски преподаватели и медийни експерти (сега професори) Георги Лозанов и Тотка Монова¹. Изданието е солидно, в пет части и онагледяващ ги илюстративен материал, включително таблици и факсимилета, с голям терминологичен речник на специфични названия с приложение в печатната комуникация и с резюмета на английски, немски и френски език. Книгата удобно се ползва от студенти и специалисти в областта на графиката на печатните медии. В началото се изяснява спецификата на термина „графичен дизайн“, както и сродни на него термини с приложение в издателската дейност и с употреба в руската, немскоезичната, френската, италианската литература по въпроса. Влиза и в задочна полемика с въведения от проф. Димитър Георгиев термин *архитектура на вестника*, и разграничава спецификата на дизайна от *оформянето* (приемайки, че оформянето е „етап, процес, дейност от създаването на продукта“)². Давайки блоковата схема на съвременния вестникарски дизайн, в нея авторката представя три основни етапа от раждането на печатното произведение: *дизайн, оформяне, производство*. В моногра-

фията се дават примери не само от български, но и от авторитетни чужди всекидневници. Сред изследователските посоки в тази полезна книга се изследва проблемът за оптичния журнализъм, позиционирането на фотографския материал и центровете на визуален интерес, концепцията *минипостер*, ролята на инфографиките в съвременния вестник. Тук особено място В. Вълканова отделя на интерпретативната визия в модерната преса, акцентирайки върху ролята на едрите мащаби на илюстрацията, необичайните им пропорции, „овъздушаването“, нестандартните композиции на типографски елементи и цвят. Подчертава с основание традиционната стилистика на редакторските страници, където присъстват едрите рисунки и карикатури, дава пример с атрактивни графични рисунки. Важно място в изследването заема проблемът за текстовия дизайн – тук авторката отчита превръщането на всекидневника в читателски ориентирана медия чрез вкарването на нов модел за писане, редактиране и оформяне, а също и посредством „стила на подреждане и организацията на вестникарските ансамбли“³. Разглеждайки порционирането и излагането на журналистическата информация, В. Вълканова обръща внимание върху новата оформителска концепция – за интерактивно поднасяне на текста в добре организирани информационни модули, отчитайки и ролята на „входа“ към статията; на междинните заглавия като своеобразни водачи на читателското внимание⁴. По-нататък се отделя място и за анализ на съвременното значение на вестникарското заглавие, в неговата комбинация с изискванията на текстовия дизайн и оптичния журнализъм; разглеждат се функциите на съвременния форшпан; на параграфите и отстъпите в текстовете; на вътрешните заглавия и на „прозорците“ в съответната статия. Изводът за днешния комуникационен дизайн е, че той е vitalен, активизиращ, че е съучастник на оптичния журнализъм, а новите му задачи са да превежда успешно читателя през вестникарските територии, осигурявайки максимална прегледност и достъпност на информацията, подпомагайки „сърфирането“ през

изданието⁵. В монографията „Графичен дизайн“, на примера на големите всекидневни издания в Европа и Северна Америка, В. Вълканова анализира „специалните страници“ и секциите, новата първа страница на всекидневника; по-нататък отделя съществено внимание и за анализ върху дизайна и структурата на редакторските страници и страниците за мнения; разделите на свободно време и начин на живот и в съботно-неделните приурки. Наред с това авторката отделя място и за теоретизиране на важните въпроси за връзката между дизайна и графичната концепция, проследявайки и етапите в нейното създаване.

През 2007 г. софийското Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“ осъществява второ издание на „Графичен дизайн“⁶.

През 2008 г. доц. Веселина Вълканова публикува нова монография: „Дизайн за вестника“, с уточняващото подзаглавие „Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата“ и издадена с подкрепата на Фонд „научни изследвания“ на СУ „Св. Кл. Охридски“⁷. Книгата включва увод и четири части, ефектно цветно приложение, биография с наши и чужди източници. Спирайки се на дизайнерските модели на модерната преса, с анализи върху европейския вестникарски дизайн с неговите иновативни концептуални идеи и визуални стилове в променената медийна среда на новото хилядолетие, В. Вълканова акцентира върху важни инструменти на печатната комуникация – селективността, новата трансформация в поднасянето на темите, новата гъвкава система за читателска ориентация, презентационните елементи, цветното представяне, мрежата от рубрики, текстовия дизайн, многоканалността на комуникационния дизайн при представянето на информацията във всекидневника. Във втората част на изследването авторката развива възгледа, че *e-paper* „не е онлайн журналистика, а разпространение на печатната журналистика чрез дигитална медия“, изтъквайки синкретичността на новата форма, съчетаваща съдържателната и графичната идентичност на хартиеното издание с интерактивност, даваща възможност за бърза ориента-

ция, вглеждане, придвижване, превъртане, скокове към търсена публикация, избор на предпочитан формат за четене, наличие на нови и „умни“ инструменти⁸. Третата част представя онлайн емисиите на пресата, като се изтъкват редица нейни предимства спрямо конвенционалната вестникарска индустрия по критериите енергии, суровини и разходи, мултиплициране на ефектите от рекламата⁹. В тази част подразделът „Вестникът в Мрежата – как се ползва“ не е указание за използването на онлайн вестника, а обстойно изследване, включващо анализ на входа на новата медия; наблюдения върху хибридната начална страница, анализи на: навигацията, контекстуализацията, ориентацията, презентацията. Четвъртата част на монографията изследва дизайна на онлайн вестника; позовава се на проучвания за американската електронна медийна среда, извежда оценки върху електронните издания: лидерът „Ню Йорк Таймс“, подгласниците „Ю Ес Ей Тудей“, „Уошингтън Пост“, „Лос Анджелис Таймс“, „Уол Стрийт Джърнъл“¹⁰. В анализите върху онлайн визуалната комуникация В. Вълканова извежда важни конструктивни елементи като фотографии, инфографики, интерпретативна визия, икони, видео данни, както и на съществени комуникационни средства в Мрежата: цветът, незаменимо способ за визуална идентичност на медията. Анализирайки Web дизайна в услуга на ергономичността, В. Вълканова определя шест основни фактора за графичното представяне на информацията и осигуряване на добра оптическа картина на сайта: стил и начертание на шрифта, кегел, модул (ширина на текстовата колона), композиция на типографските части – разбирайки равнението на шрифтовите редове, размер на разредката, начина на възпроизвеждане – включващ представянето на типографията посредством цвят, фонове, текстури¹¹. И по-нататък авторката показва отлично познаване на световната типографска практика в електронния web дизайн – позовава се например на създадените от Матю Картър в средата на 90-те години на XX век шрифтове Джорджия (серифен) и Вердана (безсерифен), давайки и други използ-

вани екранни шрифтови варианти. Като цяло „Дизайн на вестника“ вече издава широки професионални познания, съвременно позоваване върху международната типографска практика и задълбочени наблюдения не само върху традиционните, но и върху хибридните и онлайн емисиите на световната преса.

През 2013 г. излезе още една научна книга на В. Вълканова – монографията „**Медиен дизайн**“¹², в която се изследва креативността, консистентността и визуалната комуникация на модерните списания. Книгата е структурирана в пет части, включва още предговор, библиография, списък на ползвани списания и индекс (именен показалец). Отлични впечатления правят и цветните приложения, които онагледяват с находчиви графични изображения (предимно корици, логотипове и илюстрации от световни списания) цялостната композиция. Използва се и цитиране под линия. Библиографският списък включва сравнително нови и актуални публикации, като и тук, и в бележките личи познаването на немски и англоезични източници в областта на графичния дизайн и модерната типография. Още в предговора В. Вълканова уточнява терминологията (медиен дизайн, идиториъл дизайн, визуална журналистика), отнасяща се до визуалната рамка на журналистическите съдържания в обща оформителска концепция на медията, привеждайки становища на авторитетни изследователи в сферата на графичната комуникация и въобще на дизайна (Yolanda Zappatera, Дитер Рамс, W. Markus, R. Lankau, N. Hamer). Пак в предговора авторката отчита, че медийният дизайн е пазарен фактор, а задачите на съвременния медиен дизайнер се свеждат освен до знания, умения и оформителски способности, и до дизайнерска чувствителност, интуиция и компетентности, които биха гарантирали увереност в графичната композиция, добри систематичности в макетирането, адекватна употреба на типография, цвят, изображения иновативни идеи¹³. При това авторката се води от убеждението, че медийният дизайн е част от комуникационния процес, трансформиращ информацията в послание *релевантно и близко до потребителя*. Съвсем ес-

тествено, в първата част на монографията доц. В. Вълканова разглежда креативността и консистентността в дизайна на съвременните списания, като акцентира върху разработването на обща съдържателна и оформителска концепция, а в отделните подраздели разглежда подходи към дизайна на корицата на съвременното списание и подлага на анализ неговото лого, позовавайки се на графичния опит на европейски и световни печатни медии. Пак в тази част е анализирано въздействието на художествената илюстрация, водещата роля на фотографията и нейното майсторско кадриране, давайки примери с визуални експерименти, уникални композиционни решения, прилагане на триизмерни изображения, илюстриране на корицата (преминаващо от реалистичната рисунка и графика към комикса и художествената илюстрация), като заключава, че нефотографските изображения внасят експресия и артистичност, характерен почерк, класа, качество, оригиналност¹⁴.

Дотук водещите изследвания на доц. В. Вълканова са в сферата на визуалната комуникация и графичния дизайн на всекидневника, списанието, онлайн изданията, където реализира задълбочени и сверени със световния медиен опит изследвания, и разбира се, позовавайки се върху най-нови и авторитетни проучвания и разработки върху медийната практика в областта на графичната комуникация. Постепенно авторката изгражда свой оригинален поглед към тенденциите и световните процеси в сферата на визуалната комуникация, развива и обогатява принципите на модерния графичния дизайн, опирайки се върху собствени гледища, задълбочени трактовки и аналитични наблюдения. Наблюдавайки типографските корици, доц. Вълканова извежда основни подходи за постигане на въздействие, в които включва: ръчно рисувани шрифтове, гигантски по кегел букви, техники на вертикално и хоризонтално разреждане или събиране, цветно репродуциране на шрифта, включване на полиграфически процеси като бронзиране, лакиране, щанцоване, прегуване и топъл печат, приложение на декоративни шрифтове, на фонове,

3D композиции, ефекти на сенки, прилагане на негативни междуредия и междубуквени отстояния, капителки, както и приложение на стари графични техники¹⁵.

Втората част на „Медиен дизайн“ представя елементите, принципите и комуникацията на съвременното списание, като още в подраздела „Физическа картина“ авторката споделя възгледа си за напускането на хартиеното пространство и навлизането в електронната медия чрез телевизионните журналы и магазинните предавания, но и чрез дизайнерските модели на списанието в ежедневника и седмичния вестник. Удобство е и получаването на електронното списание по електронната поща, чрез eMagazines и предоставянето в онлайн вариант. Прави впечатление, че и в тази глава, както и на редица други места в монографията си, В. Вълканова структурира така съответните подраздели, че да се ползват и за учебна цел от студенти и специалисти. Говорейки за „облагородяването“ на списанията, авторката привежда и примери с помощта на разнообразни печатни технологии, които са в помощ на визуализацията и комуникацията – такива функции изпълняват е-мастилата, електронната хартия, анимираните корици, лаковите покрития, стикери, дигитален печат с възможности за персонализация на копията (находчив е примерът с американското сп. *Reason* от 2004 г., в значителен тираж, като всеки абонат получава екземпляр със сателитна снимка на дома си върху корицата)¹⁶. Вижда се, че авторката отчита сериозно приноса на иновациите и модерните полиграфически технологии в цялостната форма, печатното изпълнение, довършителните процеси, а не остава само при графичното проектиране, което навежда на мисълта за многоаспектността и интердисциплинарния анализ на цялостната визуална комуникация на съвременното списание. При това в цялостното изложение приносите в анализите, обобщаващите изводи и оценки изясняват важни специфики от графичната характеристика на видовете списания. Така например във втора глава е обособен подразделът „Композиционни принципи“, където се представят универсалността на ди-

зайна, визуалният достъп, естетиката и ползваемостта, модулният принцип при организацията на информационните масиви; концепцията „диаграма на Гутенберг“ (за пътя на читателя в страницата на медията по оста на ориентация, следвайки класическата Z схема, отляво надясно и отгоре надолу, с приоритетни територии за заглавията в горния край на наборното поле); концепцията за центъра на визуален интерес (чрез първоначалното въвеждане на читателя чрез доминантна фотография) – този проблем В. Вълканова коментира още в първата си, посветена на дизайн на медията книга „Графичен дизайн“, както и в следващата монография „Дизайн на вестника“ (при представянето на дизайнерски модели на XXI век коментира *модулни концепции и модулно представяне на печатната медия*¹⁷).

Този възглед се потвърждава от авторитетни световни дизайнери. Тим Хароуър на пример препоръчва в своя дизайнерски наръчник за вестникарско оформление: „Бъдете дръзки. Използвайте своите най-добри големи снимки. Ако имате повече от две фотографии на страницата, не забравяйте, че едната трябва да е водеща. Дори и ако снимката е достатъчно голяма, за да бъде „гвоздей“ на страницата.“¹⁸ Уилям Райън и Тиъдър Коновар в практическата и полезна за дизайнера книга „Графичната комуникация днес“ напомнят за убеждаващата фотография в медиите, припомнят важно правило: „Ако разполагате с отлична снимка, публикувайте я в голям размер. Силната снимка губи от въздействието си, когато е малка, и рискувате пълният потенциал да бъде пропилян“¹⁹.

Във втора глава на „Медиен дизайн“ В. Вълканова се спира още на консистентността на изданието, определена като изразяване на подобни елементи чрез подобни средства с цел ориентация; така напр. естетическата консистентност осигурява разпознаваемост, бърза идентификация на продукта, емоционална среда за комуникация; функционалната консистентност пък гарантира поддръждането по съдържания, организация по секции и рубрики, осигуряваща също и видимост, прегледност, йерархизация, акценти;

вътрешната консистентност предполага визуална приемственост между всички платформи на медийния брант (включващи печатен вариант и електронно издание, сайт, притурки, кросмедийни платформи). Тук авторката говори и за повторение на водещите елементи, като вероятно има предвид онази графична лайтмотивност на рубрики, графични знаци, линии и макроилустрации, осигуряващи неделимото единство на дизайна²⁰. В същата част подлага на анализ и други важни графични принципи като икономията на визуалните решения, редутантността („добрите“ хомогенни излишества от повече графични елементи), обръща внимание на тропите и мнемониката (визуалните метафори, метонимии, синекдохи и др. иконични тропи с цел достъпност и ускоряване възприемането на статиите, но и мнемоничен подход към заглавни ансамбли, корични изображения и пр.). Без да е казано директно, смятам, че именно тук В. Вълканова открива в тропите, мнемониката, линейната перспектива, триизмерните визуални обекти носители на определени *подтекстови внушения*, които в поетиката на литературознанието наричаме втори план на наратива, скрит план на повествованието, символичност на детайли и усет за алегория и гротеска – тези принципи са доловени от В. Вълканова и като се позовава на водещи световни специалисти, тя извежда в теорията на графичната комуникация именно комплексните и иновативни и креативни резултати от визуализацията, като по-нататък ги допълва и други качества на дизайна като видимост, прегледност, близост, единство, симетрия и асиметрия, баланс и ритъм, темпо на страниците и разтворите, мащаб и напрежение, контраст, йерархия.

В трета част на монографията „Медиен дизайн“ В. Вълканова демонстрира познаване както станалите вече нарицателни изследвания – например „Закони на медиите“ от Маршал и Ерик Маклуън²¹, така и чуждоезикови медийни изследвания за съвременните списания – второто издание на книгата „Tipomag. Tipography In Magazines“²² с водещ автор известният дизайнер в сферата на ре-

дакционния дизайн от Барселона Laura Meseguer²³. В тази част, при изясняването на шрифта като визуална репрезентация на идеите, са цитирани и редица авторитетни специалисти в сферата на типографията и медийния дизайн. Съзнателно В. Вълканова е озаглавила тази част „Отражения и визии – творческа типография в дизайна на съвременното списание“, привеждайки примери с класически и съвременни примери на типографски стилове и експерименти. Очевидно тук е познаването на авангардните идеи на футуризма, дадаизма, сюрреализма, стила на Сецесиона; позовава се на авангардното списание за тестване и лансиране на нови шрифтове *Emigre*, на авторитетните списания, лансиращи типографски експерименти и иновации като *FUSE*, *IL*, *Newwork Magazine*, *Vogue*, *Fairy Tale*, *Elephant*, *Suite*, *Few*, *Volt*, *Revolver*, *Fantastic Man*, *Chic* и пр., като за всяко от тях дава кратка характеристика и наблюдения върху типографската им специфика. В същата част на монографията се изясняват важни въпроси като избора и хармонизацията на шрифтовете, креативността, ефектите от типографското миксиране на различни тоналности, мястото и ролята на инициалите, необходимостта от ясна разпознаваемост на разделите в списанието чрез позиционирането на кратки и разбираеми заглавия на рубрики и раздели.

Четвъртата част на „Медиен дизайн“ на пръв поглед интерпретира познатата от първата монография на доц. В. Вълканова тема за функционалността и ергономичността на текстовия дизайн²⁴, но сега вече проблемът е доразвит – от спецификата на всекидневника към графичната типология на съвременното списание, като са анализирани важните фактори за четливостта на текста: шрифт, кегел, модул, лединг, композиция на набора, степен на шрифтовия контраст, междубуквените отстояния и разстояния между думите в текста. По-нататък, разглеждайки йерархическата графична композиция на списанието в колони, заглавия, подзаглавия, надзаглавия, междинни заглавия, текстове под снимките, вмъкнати карета, тя се представя като *интегрално комбиниране*, при това

са дадени важни примери за тенденции в *хармоничната типографска картина*²⁵. Нов момент са и разсъжденията върху вътрешно текстовите изтъквания, които авторката отличава от интегралното комбиниране и представя като селективно комбиниране на шрифтовете, обслужващо комуникацията в рамките на съответната публикация. Тук В. Вълканова открива проблеми в посока на контраста, избора на начертания за смесването, прекомерни акценти, използването на курсивите и капителките, шпацирането на набора и т.н. Задълбочените наблюдения в тази част отвеждат към важен теоретичен извод – за съблюдаването на важния базисен принцип в редакционния дизайн, а именно: *четливостта*. Независимо от технологичния напредък; независимо от търсенето на креативност и иновации в силно конкурентната медийна среда. Без излишна декларативност, доц. Вълканова тук припомня нещо важно – внимание към принципите и нормативността на „добрата типография“, което ни подсеща за изградените с огромни усилия и старание медийни традиции. И така, плавно и закономерно, авторката влиза и в последната пета част на монографията, проследяваща визуалната репрезентация в съвременното списание – с добър теоретичен език се изясняват полисемията и основните функции на образите: те са по-четивни в сравнение с „азбуките“; те са по въздействащи от вербалното; те активират вниманието посредством ярки оптически доминанти и прихващат погледите на реципиентите, формирайки и центрове на визуален интерес. Освен това образите носят достоверност, притежават важни композиционни и естетически функции; подпомагат зрителната памет и улесняват комуникацията и накрая – образите и илюстративният материал имат свойството да разкажат история, да опишат ситуация, да документират. На финала на изследването В. Вълканова припомня за композиционната сила на фотографията и нейното важно комуникационно значение при съвременното списание; за илюстрациите в дизайна им; за визуалния език на инфографиките; за ролята на цвета в магазинния дизайн, както и за мястото на графичните

елементи като линии, боксове, текстурите; за функциите на неотпечатаните територии. Съгласен съм и с разсъждението на авторката, че списанията и занапред ще играят основна роля в съвременната визуална култура и заедно с непрекъснато развиващите се производствени методи ще бъдат водещ продукт на масовата комуникация и непрекъснат извор за визуални влияния и вдъхновения на публика и дизайнери²⁶.

Като цяло книгата „Медиен дизайн“ е написана с вкус, висок професионализъм, с познаване на детайлите в графичната комуникация на съвременното списание, но сочат и още нещо важно – умението на авторката да акцентира върху важното, да го систематизира, да го превежда чрез един приятен и достъпен стил. Подборът на приложенията също впечатлява; подобрите илюстрации също коментират, доизясняват, онагледяват сложната композиционна цялост на монографията.

През 2014 г. доц. д-р Веселина Вълканова зарадва читатели, студенти, специалисти с изследването „Дизайн на книгата“²⁷, в която са представени комуникационни и композиционни парадигми на традиционните и модерните типографски стилове. Структурирана в три части, книгата има и цветни приложения с впечатляващи примери от съвременния графичен дизайн на книгата – корици, обложки, подвързии, футляри, илюстративни подходи и пр. Голям речник на издателско-полиграфическа терминология, подреден по азбучен ред, допълва изданието и доказва практическата приложност на книгата. Библиографският списък с внушителен обем от български и множество чуждоезикови източници обогатява книгата и сочи високата ерудираност и експертна подготовка на доц. В. Вълканова. Още в предговора авторката изтъква, че съвременните практики по визуалния дизайн на книгата се люшкат между стандартизацията и експеримента, и затова счита, че изследването ѝ акцентира върху комплексния анализ на микро- и макротипографията, разглеждат се традиционни и модерни стилове. В първата част на монографията се проследява организацията

и принципите на визуалния проект; обръща се внимание стандартизацията и експеримента в дизайна на книгата; отчитат се и важни фактори като спецификата в подбора на хартията за книгата и оттук важни нейни качества – избор на цвета ѝ, тежест, повърхност и обем, непрозрачност. В същата част подразделът „Мрежата“ припомня за благородни и внасящи естетика пропорции в класическите книги; за конструктивното направление в изкуствата и приложението на математически съотношения. Тук В. Вълканова разглежда мрежата като конструкционна система, дисциплинираща и същевременно улесняваща оформителя, задаваща твърди ориентири за позициониране на текстове, изображения и неотпечатани пространства²⁸. Мрежата, изградена от „клетки“ и с ясно отделени междуклонни отстояния, позволява единство на визуалната презентация на елементите, постигане на динамика и спокойствие, равновесие и страници „с ярки графични доминанти“; мрежата подпомага систематизирането и логиката при оформлението на текстовете и изображенията, очертава шрифтови линии и формати на изображенията; детерминира пропорции на заглавните части на раздели и подраздели, уточняващи бележки под илюстрациите, маргиналиите, бележките под линия и т.н.²⁹ Важен принос на изследването е вторият подраздел на първа част „Дизайн на корицата“. Излизайки от познатото и общотероретичното, тук В. Вълканова показва възможности на изследовател в сферата на дизайна, като с редица примери и фактология анализира типографския дизайн на корицата, коричния дизайн при поредици и серии, разглежда варианти на оформлението на гръбчето и форзаца на книгата, обложката, ръбовете на книжното тяло; спира се върху модерни проекти за подвързии, не пропуска да припомни за важността на довършителните процеси със специални цветове, мастила, лакове, техники на преговане, щанцоване, бандероли, подвързване със спирала; дава и примери с модерен дизайн на футляри, на книги с мека подвързия. В същата част се съдържат и интересни наблюдения върху специфични

литературни жанрове в сферата на поезията и драматургични литературни произведения.

Втората част на монографията се съсредоточава върху един малко изследван проблем – за микротипографията на книгата, като тук авторката отново се изявява като отличен изследовател на хоризонталния текстов дизайн (дължина на реда; междубуквени пространства; кърнинг и сричкопренасяне; параграфи в текста); анализира също и вертикалния текстов дизайн (кегел; лединг); прави точни наблюдения върху изискванията и проблемите, свързани с графичната конструкция на текста (равнение на композицията на шрифта; тоналност на шрифтовия блок; фонове и реверсивен печат). Професионален интерес за специалисти и издатели се явява подразделът 2.3. *Заглавна типография на книгата*, където, използвайки примери от редица издания и издателски практики, се изследва типографията на заглавните комплекси, продължена находчиво и в следващия подраздел 2.4. *Визуални елементи и типография на книгата*. На анализ са подложени съвременните графични подходи в композицията на книгата като цветове, текстури, линии, бели полета.

Третата част на монографията прави преглед на традиционните оформителски стилове, правейки наблюдения върху принципите за пропорции, симетрия, простота, линейен строеж, пропорции на белите полета и „златното сечение“, контраст; припомня за композиционни подходи от епохата на класицизма, романтизма, развитието на *гражданските стилове*, историзма, неокласицизма и модернизма, художествената практика на представителите на модерната декорация на книгата в стил *Ар нуво*. По-нататък В. Вълканова изследва развитието на модерните оформителски стилове и изкуството на книжното оформление – футуризм, дадаизм, конструктивизм, идеите за електробиблиотека и интерактивната книга, Ар деко, визуалните практики на Швейцарската школа, оформителските подходи на постмодерната естетика, книгите с триизмерен дизайн и с версии-отправки към интернет и социалните мре и т.н. Несъмнено, доц. Вълканова е

наясно с тези процеси и тя свободно борави с тях описва ги и ги анализира, правейки съпоставки, вклинявайки се във време, пространство, графични идеи.

Вярно е, че у нас в теорията на графичните и изобразителните изкуства предлага оригинални авторски изследвания, каквито са например „Сферичната перспектива в рисунката“ от Стефан Лазаров³⁰, „Апликацията в художествено-изобразителната дейност“ от Николай Гюлчев³¹ (разглеждаща графичните техники и художествени направления колаж, кубизъм, футуризм, абстрактно изкуство, конструктивизъм, дадаизъм, фовизъм и декупажи и пр., с кратки характеристики на техните видни представители и с примери от печатните комуникации и графичната композиция на книгата). Тук могат да се добавят и още изследвания с теоретичен характер на различни специфики в областта на шрифта, цвета и визуалната комуникация, каквито са книгите на Васил Йончев³², Петко Върбанов³³, Христо Цацинов³⁴, Христо Кафтанджиев³⁵, или пък изследвания върху графиката на наши видни издания, каквото е например проучването на Антония Велкова-Гайдаржиева за списание „Художник“³⁶.

Интересни изследвания в посока на графичната комуникация (предимно научни статии за детската книга и детското книгоиздаване; на бълг. и англ. език) могат да се открият и в сборниците доклади от научни кръгли маси с международно участие, организирани в Сливен в рамките на фестивалите на детската книга, особено в периода 2008–2015 г., каквито са „Детската книга на XXI век и нейните читатели (2008)“, „Развитието на детската илюстрация и влиянието ѝ върху детското четене“ (2011), „Деца и четенето между традиционната и електронната книга“ (2014), „Съвременната фентъзи литература за деца – между традицията и новите тенденции“ (2015).

Нека припомним и няколко библиографски факта от родното книгознание. През 1962 г. Г. Върбанов и П. Григоров издават книга върху книжното оформяване³⁷. През 1967 г. Г. Върбанов и П. Атанасов публикуват подобно съвместно авторско изследване вър-

ху оформителските процеси при подготовката на книгата за печат³⁸. През 1994 г. се появи важна преводна публикация, свързана с книжните стилове и изкуството на книжното оформление, по изследването на М. В. Большаков „Декор и орнамент в книге“³⁹. През 1996 г. Васил Василев (дългогодишен гл. редактор на сп. „Полиграфия“) публикува поредица от публикации за класическата и съвременната типография „Светът на печатната комуникация“⁴⁰. Ценно и солидно изследване „Техническо редактиране на книгата“ (превод от полското издание) осъществява издателство „Техника“ през 1986 г., една истинска настолна книга за книжни оформители⁴¹.

През 2001 и 2004 г. излиза монографията на Лъчезар Георгиев „Теория на книгоиздателския процес“⁴², а между 2007–2014 г. са публикувани три издания на изследването му „Композиция на книгата“ (последните две преработени и допълнени)⁴³. В по-ново време с актуални графични анализи и проучвания излизат студиите му „Съвременни тенденции в графиката на италианските печатни медии“⁴⁴ и „Емблематика на българската ръкописна книга в предосвободенски издания“⁴⁵. Важни отправни ориентири към графиката на печатните издания и свързаните с тях печатни комуникации се съдържат и в монографията на Л. Георгиев на английски език „Management and strategy in book publishing and printed communications“⁴⁶.

През 2008 г. бе издаден изследването на А. Тотоманова „Книгата и нейното лице“, която представя идентификационните данни в изданията и дава примери за тяхното оформление⁴⁷. През 2009 г. издателство „Сиела“ публикува книгата на Р. Сарджева „Технологии за печат“, където се прави опит за класификация на печатните технологии, представят се накратко видове шрифтове с оглед на приложението им в компютърните издателски системи⁴⁸. Тук следва да припомним ценните и полезни справочни издания по полиграфия и други участия в книговедски изда-

ния на дългогодишния изследовател и практик Живко Станкулов⁴⁹.

Припомням само част от тези книговедски изследвания, тъй като те са ориентирани в посока на книгата и нейната графична визия, както и към сродните на нея печатни издания.

Прочитайки внимателно монографиите на доц. д-р В. Вълканова и като си припомняме публикациите на мнозина други автори, изследващи книжната графична комуникация у нас, могат да се оформят и някои дискуссионни научни проблеми:

- Докъде и доколко трябва да се говори за графичен дизайн на книгата и откъде започва техническото редактиране; що е архитектуроника на изданията; що е композиция на книгата?
- В издателската терминология се употребяват: оформяване (смята се вече за остарял), но все още и „техническа редакция“, „композиране“, графично проектиране“, „оформление“ – доколко те са съпоставими със считания за по-модерен термин „графичен дизайн“ (Случайно или не, в множеството публикации на различни автори наред с *графичен дизайн* се употребяват още: *оформителски подходи*; *композиция*, *едиториъл дизайн*, *визуална журналистика* и пр.).
- Имат ли основание възгледите на издатели с дългогодишна практика, които съотнасят графичния дизайн преди всичко до проектен метод; до графичен проект с арт-специфика, отнасяща се преди всичко до изработването на графичен проект за корица, обложка и илюстриране на книжното тяло при специфични книги (напр. издания, свързани с изобразителните изкуства; детски художествени книги; фентъзи книги за деца и тийнейджъри; детски енциклопедии; историко-книговедски изследвания с разнообразен илюстративен материал в книжното тяло; книги за визуалната комуникация и пр.). И не отвежда ли обичайната издателска практика към схващания за графичния дизайн като „арт-

занимание“ и „арт-процес“ в контекста на общата композиция на книжното издание, най-вече при книги с висока степен на художественост, експерименталност, креативност и иновативност в творческото мислене?

- Прави ли са книгоиздателите, когато приемат техническата редакция като неизменна част от общия издателски процес по подготовката на книгата за печат (нейното оформление; графичното ѝ структуриране, при спазване от страна на техническите редактори (оператор-редакторите, работещи с издателски програми) на общата графична концепция за тематичните направления, поредици и серии)?
- В контекста на съвременния книгоиздателски процес не трябва ли отчетливо и ясно да се дефинират длъжностните характеристики на: арт-директор; художествен редактор; графичен дизайнер; художник-оформител; художник-фотограф; художник-иллюстратор. Какви са функциите на художествената редакция на издателството и графичният дизайнер не е ли част от тази структура? Или доколко тази редакция вече би следвало да наричаме с малко по-модерното и не чак дотам популярното у нас име „Дизайнерски отдел“?
- Процесът на практическото композиране на книгите „без екстри“ в оформлението могат ли да бъдат работа само на операторите-редактори, които добросъвестно си спазват утвърдената графична концепция на издателството?
- Как трябва да наричаме днес довчерашните уредници-оформители на вестници и списания – те представители на едиториъл дизайна (или на визуалната журналистика) ли са?
- Достатъчна ли е фигурата на арт-директора на печатна медия да замести цялостната дейност по мениджмънта на производството и в изпълнение на типологичния модел на съответната медия (в това число и някогашната фигура на отговорния секретар)?

Има и още въпроси, които може да си зададе изследователят, прочитайки внимателно научните книги на доц. д-р Веселина Вълканова. Монографиите ѝ предизвикват размисли за съвременното състояние на графичната комуникация у нас и по света. Правейки обаче цялостен преглед на научното ѝ творчество, наблюдаваме следните позитивни посоки:

- *Монографиите на В. Вълканова обобщават най-доброто от проучванията на наши теоретици в сферата на визуалната комуникация и графичния дизайн и на много места ги доразвиват.*
- *Монографичните изследвания на В. Вълканова са в унисон със съвременните тенденции, свързани с проучванията на графичния дизайн на печатните медии и книгата и считам, че те са съпоставими с водещите международни изследвания в тази сфера.*
- *Особено важни са приносите на В. Вълканова върху графиката на всекидневника, онлайн емисиите на пресата, списанието и в цялост – върху съвременния медиен дизайн.*
- *В монографиите си, свързани с различни аспекти на графичния дизайн, доц. В. Вълканова демонстрира широка библиографска осведоменост, която е особено впечатляваща по отношение на чуждоезиковите източници. Използва се и добросъвестно позоваване на авторите и цитирането им под линия. В монографията „Медиен дизайн“ е приложен „Индекс“ (азбучен именен показалец).*
- *Научната значимост на представените тук монографии от В. Вълканова се допълва от речниците на издателско-полиграфическата терминология.*
- *Научното творчество на В. Вълканова и особено представените в настоящата статия научни книги са важни ориентири в обучението на студентите по специалностите **Журналистика, Книгоиздаване, Връзки с обществеността** и сродни на тях медийни специалности в българските университети.*

- *Самите монографии на В. Вълканова са стилно оформени, с оригинален графичен почерк, реализиран лично от самата нея, което пък отличава нейните авторски издания с мигновена разпознаваемост, естетика, функционалност и хармонично звучене – важни белези за творческа научна зрялост.*

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Вълканова, Веселина. Графичен дизайн: Нови оформителски концепции на всекидневника. – София: СУ Св. Кл. Охридски; ФЖМК, 2001. – 180 с.
- ² Вълканова, В. Цит. съч., с. 18.
- ³ Вълканова, В. Цит. съч., с. 49–50.
- ⁴ Вълканова, В. Цит. съч., с. 52.
- ⁵ Вълканова, В. Цит. съч., с. 63.
- ⁶ Вълканова, Веселина. Графичен дизайн: Нови оформителски концепции на всекидневника. – 2. изд. – София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, 2007. – 176 с. ISBN 978-954-07-2493-5
- ⁷ Вълканова, Веселина. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. – София: СУ Св. Кл. Охридски; ФЖМК, 2008. – 178 с.
- ⁸ Вълканова, В. Цит. съч. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. С., 2008, с. 55.
- ⁹ Вълканова, В. Цит. съч. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. С., 2008, с. 88.
- ¹⁰ Вълканова, В. Цит. съч. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. С., 2008, с. 116–117.
- ¹¹ Пак там, с. 137.
- ¹² Вълканова, Веселина. Медиен дизайн: Креативност, консистентност и комуникация на модерните списания. – София: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“, 2013. – 256 с. ISBN 978-954-07-3431-6
- ¹³ Вълканова, Веселина. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 14; с. 12.
- ¹⁴ Вълканова, Веселина. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 38.
- ¹⁵ Вълканова, Веселина. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 40–41.
- ¹⁶ Вълканова, Веселина. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 67.
- ¹⁷ Вълканова, В. Дизайнерски модели на XXI век. // В: Вълканова, Веселина. Дизайн на вестника: Традиционни, хибридни и онлайн емисии на пресата. С., 2008, с. 31.
- ¹⁸ Хароуър, Тим. Наръчник за оформление на вестник. – Пловдив: Пигмалион, 2007, с. 81.
- ¹⁹ Райън, Уилям, Тиъдър Коновар. Графичната комуникация днес. Ч. 1. 4. изд. – София: Дуо Дизайн, 2008, с. 295; с. 300.
- ²⁰ Вълканова, В. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 75–76.
- ²¹ Маклуън, Маршал и Ерик. Закони на медиите. – София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 1995.
- ²² Meseguer, Laura, Luis Mendo, Adela Pelaes. Tipomag: Typography In Magazines. – 2. Ed. – Barcelona & Index Books, 2011.
- ²³ За нея по-подробно виж в сайта ѝ: laura-meseguer.com, където дизайнерката от Барселона, представяйки накратко книгата *Tipomag: Typography In Magazines*, разказва за процеса на подбор при наличието на толкова много списания – от 200 тя ги е ограничила до 29 издания, които се грижат за добрата си типография. Подборът и концепцията на дизайна извършва с помощта на Floor Koop, Claudia Parra и Luis Mendo; за логотипа персонализира и разработва специален постер шрифт Hcigo Jerez с повече контраст и “G”, което се спуска по-ниско, за да съдържа субтитрите.
- ²⁴ Вълканова, Веселина. Графичен дизайн: Нови оформителски концепции на всекидневника. – София: СУ Св. Кл. Охридски; ФЖМК, 2001. – 180 с.
- ²⁵ Вълканова, В. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 174–176.
- ²⁶ Вълканова, В. Цит. съч. Медиен дизайн, с. 241.
- ²⁷ Вълканова, Веселина. Дизайн на книгата: Комуникационни и композиционни парадигми на традиционните и модерните типографски стилове. – София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2014. – 384 с. : с ил.
- ²⁸ Вълканова, В. Цит. съч., с. 36.
- ²⁹ Вълканова, В. Цит. съч., с. 37.
- ³⁰ Лазаров, Стефан. Сферичната перспектива в рисунката. – София: Български художник, 1995. – 112 с. : с ил. [Резюмета на англ., фр. и немски език].
- ³¹ Гюлчев, Николай. Апликацията в художествено-изобразителната дейност. – В. Търново:

Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2001. – 192 с.: с ил.

³² **Йончев**, Васил. Шрифтът през вековете. – София: Българ. художник, 1964; **Йончев**, Васил и др. Древен и съвременен български шрифт. – София: Българ. художник, 1982; **Йончев**, Васил. Книгата през вековете. – София: Българ. художник, 1976.

³³ **Върбанов**, Петко. Цветознание: Светлина, цвят и материали в изобразителното изкуство. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1994.

³⁴ **Цацинов**, Христо. Художествено оформяне на книгата. // В: К о м п о з и ц и я и картина. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1996, с. 32–36.

³⁵ **Кафтанджиев**, Христо. Визуална комуникация. – София: Отворено общество, 1996; **Кафтанджиев**, Христо. Хармония в рекламната комуникация: По-презарежена. – София: Сиела, 2006. – 447 с.

³⁶ **Велкова-Гайдарджиева**, Антония. Списание „Художник“ и литературата. – В. Търново: Веста, 2011. – 160 с.: с ил. (Библиотека Орис).

³⁷ **Върбанов**, Г., П. Григоров. Оформяване на книгата. – София: Техника, 1962.

³⁸ **Върбанов**, Г., П. Атанасов. Оформяване на книгата. – София: Техника, 1967.

³⁹ **Изкуство** на книжното оформление: Западноевропейската печатна книга. // Б и б л и о т е к а, 1994, № 2, с. 62–68.

⁴⁰ **Василев**, Васил. Светът на печатната комуникация. // П о л и г р а ф и я [в приложението], 1996, № 2; № 3; № 4, № 6.

⁴¹ **Малиновска**, Текла, Людвик Сита. Техническо редактиране на книгата. – София: Техника, 1986. – 279 с.: с ил.

⁴² **Георгиев**, Лъчезар. Теория на книгоиздателския процес. 1. изд. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2001. – 232 с. [2 изд. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2004.]

⁴³ **Георгиев**, Лъчезар. Композиция на книгата. – София: Star Way, 2007. ; 2. изд. – В. Търново: Фабер, 2010. – 140 с.; 3. прераб. и доп. изд. – София: Star Way, 2014. – 140 с.

⁴⁴ **Георгиев**, Лъчезар. Съвременни тенденции в графиката на италианските печатни медии. // В: **Георгиев**, Лъчезар. Книгоиздаване и печатни комуникации: Изследвания за книгата и медиите. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2013, с. 11–42 [с ил.].

⁴⁵ **Георгиев**, Лъчезар. Емблематика на българската ръкописна книга в предосвободенски издания. // В: С т р а н и ц и от историята на книгата: Книгоиздаване и печатни комуникации на Балканите и в Европа. – В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2014, с. 72–96.

⁴⁶ **Georgiev**, Lachezar. Management and strategy in book publishing and printed communications. – Faber BG, 2014. – 248 p.

⁴⁷ **Тотоманова**, Антоанета. Книгата и нейното лице. – София: НБКМ, 2008. – 272 с.

⁴⁸ **Сарджева**, Росица. Технологии за печат. – София: Сиела, 2009. – 424 с.

⁴⁹ Виж напр.: **Станкулов**, Живко. Справочник по полиграфия. – София: Техника, 1984, както и участието на същия автор в енциклопедията „Българска книга“ (Москва – София, 2004).

WITH DEPTH AND INSIGHT IN

THE WORLD OF VISUAL COMMUNICATION

Prof. Lachezar Georgiev, PhD

Abstract

The article of Professor. Dr. Lachezar Georgiev presented scientific contributions and researcher in the field of visual communication, graphic design and print media Ph.D Vesselina Valkanova. Prof. L. Georgiev analyzes the scientific monographs *Graphic Design*, *Design of the newspaper*, *Design of the media*, *Design of the book* by V. Valkanova. The article of prof. L. Georgiev make comparisons with research and other Bulgarian authors, who have published current research the graphics of the the book and the print media.

Key words: Book Design, Book Publishing, Printed Communications, Theory of the Book, Composition Book, Publishing Process.

ИНФОРМАЦИЯТА КАТО ОРЪЖИЕ В „ЦВЕТНИТЕ РЕВОЛЮЦИИ“

*Докторант Мирияна Павлова**

Глобализацията на информационното пространство, водеща към създаване на нова обществена конфигурация, способства за превръщането на информацията в реален фактор на съвременния обществено политически живот и в частност във фактор на политическа борба и инструмент за реализацията на целите на държавата на международната арена. Средствата за масова информация се превръщат в мощно оръжие за влияние в глобалната информационна среда. Информацията и знанията стават едни от стратегическите ресурси на държавите, чиито мащаби са съпоставими с тези на използваните традиционни материални ресурси. Достъпът до информационни ресурси се превръща в един от основните фактори за социално-икономическо и политическо развитие и придава мощ за правене и водене на определени политики.

Бързото развитие на каналите за предаване на информация, формирането на информационното общество и глобализацията на информационното пространство, довеждат до това, че знанието за света, в значителна степен се създава предимно на основата на информационните потоци. Големият обем на получавана информация затруднява нейния анализ и води до възприемане за истинна тази картина на действителността, която ни се предоставя от средствата за масова информация (СМИ).

Информационно-психологическите войни

В съвременното развитие на международните отношения противоборството в информационното пространство придобива особено значение и се явява една от най-острите форми на конфронтация между субектите. Субекти в информационната война могат да бъдат както държавите, така и транснационалните корпорации, различни по същност и дейност организации, в това число и екстремистките организации.

Информационно-психологическата война се явява разновидност на информационната война, която се води предимно срещу социалните системи. Прилагат се редица методи и средства за въздействие на хората

с основна цел да се променят техните обществени нагласи, ценности и поведенчески стереотипи в желаната посока. Основното оръжие тук е информацията, която се използва за целенасочено управление и влияние върху масовото съзнание на населението.

В съвременното световно устройство интернет се превръща в основно свързващо звено между хората. Основната му функция е чрез него да се обменя различна информация между хора и общности, които се намират на различни точки от планетата. Въпреки привидно положителните му черти, често хората попадат в „информационен капан“, тъй като информацията, която се създава и разпространява, е с огромен обем, който в повечето случаи ги затруднява в нейния анализ и обективно възприемане. По този начин сравнително лесно може да се манипулира голяма маса от хора. В този контекст информацията е оръжие и владееенето и умението да се използва много често са решаващ фактор при приемането на решения от различно естество.

Различни съвременни конфликти и обществени изменения са предшествани от мащабна информационна подготовка с помощта на интернетa и социалните мрежи, които се превръщат в мощно информационно оръжие. Това става видимо и от проведените революции, в които виртуалните социални мрежи са основен техен ресурс.

„Цветни революции“

„Цветна революция“ е термин, с който е прието да се назовават редица обществено-политически събития по целия свят в края на 20 век и началото на 21 век. Това е технология за осъществяване на смяна на властта (държавен преврат) в определена страна, в която натискът върху управляващите се извършва под формата на политически шантаж чрез използването на инструмента – протестно движение (в много от случаите, подчертано младежко). Характерните черти на „цветните революции“ са масовите митинги и демонстрации, като целта е не просто смяна на настоящия политически елит и неговата геополитическа

* Авторката е докторант в УниБИТ – София.

ориентация, а промяна на основата на цялата държавност. Военната сила не е основният инструмент на тълпите, които искат незабавна смяна на политическия режим. От гледна точка на успешното провеждане на този тип революция, в основата на действията е да се изгради негативен образ на управляващите.

Не може да се пропусне фактът, че цветните революции протичат по сходен начин, като са налице няколко основни фази в осъществяването им. Винаги започват с формирането в страната на организирано протестно движение, което е основната движеща сила на бъдещата цветна революция. Непосредствено след това демонстрацията, провеждаща се в големите градове на държавата, е съпроводена от инцидент, който шокира обществото и води до обществен отговор. По този начин протестната мрежа излиза по улиците на големите градове, където групи активисти стават катализатори на стихийни масови процеси, които успешно и с лекота въвличат широк кръг от хора, които бързо стават съпричастни към съгражданите си. Следващата фаза е създаването на политическа „тълпа“ и за това се избира достатъчно голямо по площ място, например известен за обществото площад, където да се събере огромна маса хора. В условията на създадената „тълпа“ на определеното за това място, се наблюдава въздействие на подсъзнанието на отделната личност, като се внедряват нови ценности и стереотипи.

Цветните революции в повечето случаи се провеждат в региони със стратегическо значение – притежаващи стратегически и природни ресурси, а също и в такива, попадащи в сферата на геополитическите интереси на някоя друга, по-силна държава. Затова и намесата на външни за държавата субекти е неизбежна.

Разликата с традиционните революции е тази, че „цветните“ революции са по-скоро мрежови процес. Те възникват и се развиват в канали на средствата за масова информация (СМИ). По този начин може лесно и преднамерено да се оказва въздействие на отделната личност и на обществото. Така в определен смисъл, този тип революции може да се разглеждат като някаква форма на информационно-психологическа война. Тъй като същността ѝ се състои в скритото, тайно управление на политическите, военните, икономическите и социалните процеси на държавата – потенциален противник или на държавата, попадаща в дадена сфера на геополитически интереси.

Също така целта на информационната война е да оказва въздействие на знанията, представите и мислите на противника. Обект на „нападението“ в информа-

ционната война са: информационната инфраструктура, съзнанието, волята, чувствата на населението, както и самото приемане на политически, икономически и социални решения в другата държава, особено в период на нестабилност или на кризисни ситуации. В случая с „цветните революции“ сме свидетели именно на този акт: промяна и въздействие на мислите и съзнанието на обществото в държавата, както и формиране на нов тип поведение – отхвърляне на статуквото, желание за нов тип обществено-политически отношения, в това число и смяна на режима на управление.

Заклучение

Средствата за масова информация се превръщат в мощно оръжие за влияние на глобалната информационна среда. Информацията и знанията стават едни от стратегическите ресурси на държавите, чиито мащаби са съпоставими с тези на използваните традиционни материални ресурси. Силните на деня са тези, които притежават информационно превъзходство над другите и тези, които знаят как да използват информацията и информационните потоци за постигане на целите и защита на интересите им. В контекста на темата за цветните революции, създаваната и разпространяваната информация чрез интернет и социалните мрежи е от голямо значение, тъй като тя е използвана като средство за влияние върху голяма група хора. Обществата в държавите, обхванати от цветни революции, коренно променят своите нагласи, мисли и поведенчески стереотипи с цел промяна на политическото и икономическото статукво в държавата им. Желанието за промяна в повечето случаи е подтикнато и поощрявано от външни за страната сили, поради което можем да заключим, че цветните революции са разновидност на информационно-психологическата война, чието основно оръжие е информацията.

ЛИТЕРАТУРА

Bçrziõa. Colour revolutions – democratization, hidden influence or warfare? // *European Journal for Defence and Security (Riga)*, December 2014.

Gilmer, C. The Future of Information Warfar. SANS Institute, 2001, URL: <http://www.sans.org/reading-room/whitepapers/warfare/future-information-warfare-819>.

Haeni, R. Information Warfare – an introduction. – Washington DC: The George Washington University, Cyberspace Policy Institute, 1997.

Haring, M., Cecire, M. Why the Color Revolutions Failed. // *Foreign policy*, March 18, 2013, URL: <http://foreignpolicy.com/2013/03/18/why-the-color-revolutions-failed/>.

Манойло А.В. Государственная информационная политика в особых условиях“ [монография]. – Москва: МИФИ, Москва, 2003.

Манойло, А., Карпович, О. Цветные революции – теория и практика демонтажа современных политических режимов“. – Москва: Юнити, 2015.

Mitchell, L. North Africa through the Lens of the Color Revolutions. February 4, 2011. URL: <http://www.eurasianet.org/node/62832>.

Петрински, И. Как бяха изобретени цветните революции. // 2013, URL: <http://glasove.com/komentari/30497-kak-byaha-izobreteni-tsvetnite-revolutsii>.

INFORMATION AS A KEY WEAPON IN COLOR REVOLUTIONS

Miriana Pavlova

Abstract

The paper presents the nature and the meaning of the information warfare in contemporary international relations. Information and the way it could be used can be seen as a weapon which is capable to influence over different economic, political processes and the consciousness and attitudes of the society in any particular country. In this regard, internet space and social networks are transforming into the main information weapon for conducting “color revolutions” in different countries around the world.

Key words: Color revolution, information warfare, information weapon, influence.

КНИГА И БИБЛИОТЕКА

„КНИГАТА – ВРАТА КЪМ МИНАЛОТО И ПРОЗОРЕЦ КЪМ БЪДЕЩЕТО“

Д-р Диана Стоянова, УниБИТ

Книгата днес е онзи инструмент, който ни отвежда до знанието и ни кара да се чувстваме и усещаме като хора. За всеки книгата е носител на знание, на знанието за човека, за миналото, за бъдещето, изобщо за живота. В книгите са записани историите на различни цивилизации, за съжаление някои от тях – изгубени днес, записани са историите на обикновени хора, превърнали се в личности с делата или прозренията си за живота, записани са причини, факти и събития довели до войни, разруха и след това до оцеляването и съхранението на света, записани са още истории за дръзновенията, проникателността и смелостта на много учени, изобретатели и изследователи, за всичко, което се е случило в миналото, което се случва в настоящето и ще има своето влияние и отражение върху бъдещето. Ето защо книгата е живот. Живот, който ние хората сме ѝ дали и ще продължаваме да го правим в името на нашето собствено съществуване.

„Книгата е прозорец към света“ – мъдра поговорка, която през годините е доказала своята истин-

ност. В тази връзка са създадени толкова много поговорки и са казани на глас много думи, възхвалявайки книгата и нейната същност, но нейното основно предназначение е да пробужда в нас вечния копнеж към знание, към самоусъвършенстване, откривателство и себепознание. Като носител на знанието, книгата е носител и на човешкото в човека именно чрез мъдростта на времето създадена от старите хора, но в същото време, тя (книгата) представлява и стремежа, и любовта на младите хора към живота.

Не случайно старите хора казват, че човек, когато се роди представлява „бял лист хартия, върху който се записва неговата история“. По повод на това, можем ли да си представим живота, осмислен като нашето бъдеще, без минало, история или традиции? От най-ранно детство книгата създава представата за света, разказва ни историята и поражда в нас различни фантазии, копнежи и мисли. Учи ни да възприемаме и уважаваме целия останал свят, културата на различните народи, вярата или религията на другите хора, техните традиции и ценности.

Книгоиздаването в България набира скорост още през първото десетилетие след Освобождението, когато започва да се развива активна печатарска и издателска дейност в по-големите градове в страната. Така за кратко време се появяват нови печатници в по-големите градове в страната: Пловдив, Търново, Русе, Свищов, Севлиево, Стара Загора, Сливен, в които се печатат научни книги, художествена и политическа литература и др. Сред отличителните белези на българското книгоиздаване е, че голяма част от издателите по онова време са били хора на науката, общественици и др. В тази връзка Христо Г. Данов е възприеман като първият български професионален книгоиздател. Занимавал се е предимно с издаването на учебници и християнска литература и има огромни заслуги за развитието на просветата и образованието в България.

Голяма част от българските писатели, публицисти, журналисти, също са се занимавали с книгоиздаване. Например Драган Манчев, Пенчо Р. Славеиков, Л. Каравелов, Хр. Ботев и др. Много често самите издатели са били автори, печатари или търговци на книги и работата в този ѝ смисъл за тях е била по-скоро стремеж към създаването и утвърждаването на българската книжнина в балкански и европейски план.

Известни и доказани учени сред които са Иван Шишманов, Вера Мутафчиева, Михаил Арнаудов, Васил Гюзелев, Димитър Маринов, Богдан Филев, Димитър Матов, Кузман Шапкарев, Любомир Милетич, Беньо Цонев, Стефан Младенов, Петър Мутафчиев, Александър Теодоров-Балан, Йордан Иванов, Васил Златарски, Гаврил Кацаров, Стоян Романски и много други, които реализират редица проучвания по територията на цялата страна, а по-късно в своите трудове публикуват резултатите от изследванията, като по този начин успяват да попълнят архивния фонд със съществуваща информация относно разнообразното ни културно наследство. Голяма част от тези учени и изследователи считат, че изследванията в тази област са сериозна предпоставка за формиране на национална идентичност и социално-икономическо развитие.

Днес, от позицията на времето, може да оценим високо труда и таланта на учените, изследователите, културните дейци, политиците и обществениците за дръзновението да създават и пишат текстове и книги, да ги разпространяват, да ги съхраняват и завещаят на идните поколения.

И днес не е по-различно, отново има светски личности, които даряват средства за отпечатването на нови книги, отново общественици и хора на науката изпълняват своя дълг, като работят в полза на народа, отново редица изследователи публикуват резултатите

от своите дългогодишни проучвания в областта на културно-историческото наследство. Интерес в тази насока представлява книгата „*Държавна политика за културно-историческото наследство на България, 1878–2009*“, в която е представена в хронологичен план политиката на българската държава в областта на културно-историческото наследство. Потърсена е приемствеността в опитите за усвояване и прилагане на модерни европейски модели и практики. Книгата повишава информираността и знанието за успешно прилагани стратегии в областта на държавната културна и образователна политика. В представената концепция за опазването на културно-историческото наследство стои съпричастността към Европа и открояването на българските приноси в общоевропейската история.

За потвърждаването или отхвърлянето на редица хипотези в областта на културно-историческото наследство, заслуга имат много учени и специалисти. Вниманието заслужават трудовете на Иван Венедиков, Александър Фол, Георги Марков, Иван Маразов, Божидар Димитров, Людмил Гетов, Александра Куманова, Стоян Райчевски и още много други.

Творческата енергия и волята на всички учени, културни дейци, общественици, политици и други е насочена предимно към осъзнаване на културно-историческото наследство като национален капитал, който следва да се развие в една модерна индустрия, както и към съхраняването на нашата национална и културна идентичност в днешния интегриран и бъдещия глобален свят.

Днес книгата е част от богатото ни културно-историческо наследство, въпреки че в историко-културологичен план българското книгоиздаване през епохата на Възраждането и след Освобождението допринася за по-бързото духовно, икономическо, политическо и културно стабилизиране на българите.

В поробена България първите, наистина сравнително скромни обществени сбирки са били преди всичко средища за народно свободомислие, за организиране и разпалване на борбата против духовното и политическото потисничество. По-късно възрожденският идеализъм, прераствал в трайна привързаност към интересите и идеалите на народа, тлеел сред тези, които ръководели и организирали читалищните библиотеки на свободна България. По-късно през Възраждането, „семето“ на книжовната просвета виреело в сянката на пълната заинтересованост на държавата. Неблагоприятни били условията за развитие на книжовно-просветната дейност и библиотеките, но не бива да се пренебрегва и фактът, че тогава значителна част от обществото все

още не била дорасла до убеждението, че книжнината е най-големият духовен капитал на нацията.

От всички професии, свързани със създаването и социалния живот на книгата, най-рано библиотекарството достига до идеята, че са нужни системни научни и научно-приложни знания. След 50-те години на XIX век читалищата създават просветно-културната и национално-патриотичната атмосфера на времето. Библиотеките се превръщат в средища за народно образование. Зараждащото се библиотечно дело оставя своята дия в цялото по-нататъшно развитие. Започва да преобладава интересът към общодостъпните библиотеки-хранилища на националната книжнина. Прави се крачка напред към осмислянето на това постижение. Много книги и статии стават образец на отношението към културното ѝ развитие.

В началото на XX век България постига съществени изменения в условията на книжно развитие. Това е време на литературно и научно сплотяване. Прогресивната интелигенция започва да цени книгата като важно комуникативно средство за културно издигане. Днес книгата е средство за общуване между поколения изследователи и учени.

Светът на книгата е необятен и ни повежда към далечни планини и гори, от безкрайните морски дълбини към необятния Космос. Показват ни всичко онова, което днес ние наричаме културно-историческо и природно наследство. Светът съществува, за да се превърне в книга, защото буквите и думите вдъхват сила, показват ни необикновени места, разкриват ни миналото и ни учат, че чрез книгите ще бъдем вечни.

ЛИТЕРАТУРА

Денчев, Стоян, Ирена Петева. Библиотеки и публичен достъп до информация. – София: Марин Дринов, 2006. – 309 с.

Денчев, Стоян, София Василева. Държавна политика за културно-историческото наследство на България, 1878–2009. – София: За буквите – О писменехъ 2010. – 432 с.

Загоров, Васил. Българската книга (1878–1912) – От възрожденския идеал до комерсиализацията. – София: За буквите – О писменехъ, 2014. – 244 с.

Иванова, Климентина. В началото бе книгата. Разказ за старобългарската книга и нейната съдба. Второ издание. – София: Ариадна, 2002.

Игнатова, Е. Библиотеката на XXI век – успешно съчетание между традиция и съвременност. // Културно-историческо наследство: образователни и научноизследователски аспекти. – София: За буквите – О писменехъ, 2011, с. 66–72.

Игнатова, Е. Университетската библиотека – стратегически партньор за „създаване на знание“ и формиране на интелектуална конкурентоспособност в своите потребители // Сб. Доклади от международна научна конференция „Младите учени в науката – инвестиция в бъдещето“ (18–20.10.2013), – София, 2013 (под печат).

Игнатова, Елена. Университетската библиотека в света на знанието: на изток от филмите и на запад от лунната светлина // Сб. Доклади от МЕЖДУНАРОДНИЯ ПЪТУВАЩ СЕМИНАР „СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО И НАУЧНО ПРОСТРАНСТВО. БЪЛГАРСКО – ИТАЛИАНСКИ КУЛТУРНИ ОБЩУВАНИЯ“ (Рим, 2014) (под печат).

Парижкова, Любомира и др. Живот, посветен на книгата и на духовността българска / Любомира Парижкова, Събина Ефимова, Соня Спасова. // Книгата – нашето по-смислено настояще. – София, 2012, с. 15–20. С някои различия също и в: Научни изследвания, 2012, № 3, с. 3–12.

Парижкова, Любомира. Творчески провокации за стимулиране на четенето. // Иновации в обучението и познавателното развитие: Научно-практически форум, Бургас, 28 август – 1 септември 2012. – София, 2012, с. 352–357.

Тренчева, Тереза. Феноменът „Bookcrossing“. // Съвременни измерения на европейското образователно пространство : Българо-чешки културни общувания : Пътуващ семинар на УниБИТ, Прага, април 2012 г. (под печат).

Trencheva, T., S. Denchev. Intellectual Property Education in University Environment in Bulgaria, International Conference “The Future of Education”, Conference Proceedings, 13–14 June 2013, Florence, Italy, Simonelli Ed., Vol. 3.

THE BOOK – A GATEWAY TO THE PAST AND A WINDOW TO THE FUTURE

Diana Stoianova, PhD

Abstract

The article discusses the surveillance, trends and current development processes in the Bulgarian book. Give examples from history and current events related to the book. After 50 years of the 19th century, libraries have become venues for national education. Began to prevail the interest in public libraries-national literature repositories.

ДОКОСВАНЕ ДО СЪРЦЕТО НА ИРАН

(Дневникови бележки по пътя *до* люлката на цивилизацията и *обратно*:
септември 2014 г.)

Проф. д.п.н. Александра Куманова

„Читателю, моли за прошка Бога,
създавах дълго туй, което мога.
Полезното от Него само сподели,
а след това за писаря се помоли.“

Абу Абдалах Мушрифаддин СААДИ Ширази
(1184/1203 – 1283/1992)
[I-ва част]

7 септември 2004 г., неделя – отпътуване от София за Истанбул:
КРАЯТ НА ПЪТЯ – ТЕХЕРАН

На летището в София в 19 часа се събираме представителите на *Българо-иранското женско дружество* към *Българо-иранското дружество за приятелство и сътрудничество между България и Иран*. Тези дружества са организирани към Културното представителство на Посолството на Ислямска република Иран в България. Полетът за Истанбул е в 21:45 ч.

Избрана съм, като председател на *Българо-иранското женско дружество*, да бъда ръководител на българската женска делегация в Иран, която има за цел да задълбочи контактите между творците на науката и културата на България и Иран. Професор съм по философия на информацията (теория на информацията) в Университета по библиотекознание и информационни технологии. Действителен член съм на няколко академии на науките, между които и на Международната академия по информатизация при Организацията на обединените нации. Участвала съм в първата българска научна експедиция в Иран (2008 г.)... Чувствам се като отправяща се на поклонение. Затова съм облечена в черно расо.

По телефона се чуваме с ректора на моя университет проф. д.ик.н. Стоян Денчев, който – както и аз – много се вълнува от предстоящото пътуване: лично е ръководил първата българска научна експедиция в Иран...

Първа от делегацията на аерогарата пристига доц. д-р Хаджар Фиюзи – нашата преводачка. Тя е персийка. Живее в България. Дългогодишен преподавател е по персийски език в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Превела е от български на персийски език българска женска поезия – „*Като цве-*

тен сън“ (София, 2004). Известна е с участието си в авторските колективи на „*Българо-персийския речник*“ (София, 2013), „*Персийско-български речник*“ (София, 2009). Тя е автор на речника „*Персийски думи в българския език*“ (София, 2004). За това свое творчество е наградена от президента на Ислямска република Роухани (2014). Включена е – като единствена жена – в специален справочник на особено отличени ирански творци „*Календар на Иран за чужбина*“ (Техеран, 2014. – На перс. ез.).

Доц. д-р Хаджар Фиюзи ще бъде неизменно до мен във всеки миг на пътуването и благодарение на нея ще се осъществява контактът на делегацията ни с нашите домакини в Иран в случаите, когато разговорите не се водят на английски език.

На летището намирам седналата между пътниците г-жа Здравка Евтимова – писателка, авторка на къси разкази и романи, преведени на много езици и издадени в много страни. Самата тя е преводач. Секретар е на ПЕН-клуба (аббревиатура от *англ.*: „Poet“ (поет), „Essayist“ (есеист) и „Novelist“ (романист): „PEN“ (писалка) в България... Заговаряме за корените ни – нейните са в Перник, където и живее (моите, макар че съзнанието ми е българско, са в Полша – Куманова, А. *Тодор Петров. Qualis avis, talis cantus: Опит за биографични шрихи* (В. Търново, 2012).

Към нас се присъединяват току-що пристигналите гл. ас. Людмила Янева и гл. ас. Ивета Златарова – преподавателки по персийски език в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, преводачи.

Появява се и Людмила Филипова – писателка (автор на 10 книги), филмов продуцент, носителка на званието „*Жена на 2011 г.*“ (България).

Притеснявам се, че все още не виждам останалите членове на делегацията ни. Набирам телефонния номер на доц. д-р Богдана Тодорова – философ, изследователка на източната мисъл. Познавам я много добре, защото тя е рецензент на намиращия се под печат мой дневник от научните ми експедиции по Иран, Турция, Италия и Русия – „*Очите на Ша-ри*” (София, 2014). Оказва се, че тя вече е на чекирането.

Последна на летището пристига г-жа Лидия Лечева – лингвист, журналист, съдебен заседател.

Изпращащите ни близки са с нас и също, както и ние – отпътуващите, се вълнуват много.

Всичките ние – осем жени – се отправяме да посетим Иран, за да се запознаем с културата, със структурата и мащабите на женското движение и творчеството на жените-творци в тази страна. Всички ние ще участваме в срещите, разговорите и дискусиите в Иран...

Подбрани сме между българските интелектуалки от Негово Превъзходителство г-н Мохаммад Али Кияни – културен аташе към Културното представителство на Посолството на Ислямска република Иран в Република България.

При всяка една от предстоящите ни срещи в Иран аз ще представям членовете на делегацията ни...

... Само преди дни в Университета по библиотекознание и информационни технологии се състоя лекцията „*Психология на любовта*” на д-р Бахрами от Техеранския университет. В настоящия момент протичат преговори между проф. д.ик.н. Стоян Денчев и Негово Превъзходителство г-н Мохаммад Али Кияни, насочени към възможността български студенти да следват в Иран и ирански студенти да получават висшето си образование в България...

Още в самолета за Истанбул сами нахлуват мислите за Иран в съзнанието ми.

ИРАНСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ Е ОСНОВОПОЛАГАЩ ЕЛЕМЕНТ НА СВЕТОВНАТА КУЛТУРНА ПАРАДИГМА.

Известно е, че иранската цивилизация възниква преди повече от седем хиляди години. В основата ѝ стои ПРЕДЕЛАМСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ, която е една от най-важните месопотамски цивилизации, а те от своя страна са първите известни човешки културни общества (4500–3200 г. пр.н.е.) (ако не смятаме най-древната праистория)... Намерени са останки от цивилизация в Суза (**Еламско царство**) (3200–550 г. пр.н.е.) от преди поне 4500 г. пр.н.е.

В *Стария Завет* на *Библията* се споменават изрично еламитите и техния език.

Но същинското начало на ИРАНСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ се поставя от МИДИЙСКАТА ИМПЕРИЯ (730–550 г. пр.н.е.). Именно тя, а не също толкова древната ЕГИПЕТСКА ЦИВИЛИЗАЦИЯ, поставя

устоите на основната парадигма на световната цивилизация и култура.

Иранската цивилизация е не по-малко стара от египетската и със сигурност е една от най-старите, продължаваща и до днес...

Това е така, защото, докато египетската цивилизация е затворена, изолирана и самодостатъчна, то **иранската цивилизация е свързващото звено между Изтока и Запада, Севера и Юга на човечеството.**

В Мидия се изброяват шест държавнотворни племена, сред които е това на **магите**. Точно то ще стане световен символ на знание, умение, мъдрост, наука и просвещение. И това е дори сред най-яростните врагове на същата цивилизация... В тази класическа деспотична система именно магите ще бъдат вечните опоненти и защитници на човешкия разум и интелект. Те обосновават **зерванизма** като предзороастрийска философия и като неин вечен опонент. Именно тук е основата на днешното демократично деление между „ляво” и „дясно” дори преди древногръцката полисна култура. От него също така произлизат такива „еретични” дуалистични системи като манихейство, богомилство и пр. Трябва да споменем прочутия персийски **архимаг Останес** (Авастана или Хуштана (V–IV в. пр.н.е.), цитиран от Херений Филон от Библос (ок. 64–141 г.) като автор на „*Осмокнижие*” („*Oktateuch*”), от който енциклопедичен труд са се учили най-големите умове на древността).

Ахеменидската империя (550–330 г. пр.н.е. с 15 владетели) е първата световна класическа империя, която в някои отношения е недостигната и досега. При своя разцвет държавата на Ахеменидите обхваща около 7,5 млн. кв. км, с което е най-голямата държава в **Античността**. Тя включва и най-големия дял от световното население, достиган от империя в световната история. Да споменем само първата световна „автострада”, какъвто е Царският път от Персеполис до Сарди. Към това културно достояние се отнася и структурирането на първата универсална монотеистична религия (*лат.*: religio – обединение) на човечеството – **зороастризма**, емблематизирана чрез **Слънцето – Огъня**. По името на пророка Заратустра – основателя на иранската религия – е названието на тази религия. Болшинството от учените признават Заратустра за реална историческа фигура и отнасят дейността на пророка към X–VI в. пр.н.е. Образът му е митологизиран още в *Свещената Авеста*. Главното в проповедите му е учението за зависимостта на светоустройството и тържеството на справедливостта в световната борба между доброто и злото, която зависи от свободния избор на човека и неговото активно участие. Проповядвайки зороастрийски морал – **етическата триада: добри мисли, добри слова и добри дела** (въплътена в триадата Ахурамазда – Аша Вахишта – Воху Мана), Заратустра

идеализира също „праведната“ битова дейност на хората, която той противопоставя на несправедния скитнически (номадски) начин на живот. Сблъсъкът между Изтока и Запада се оказва неизбежен като циклоните и годишните времена, но фаталните последици от победите на цар Александър Македонски (356–323 г. пр.н.е.) са най-вече варварското унищожаване на сакралната библиотека на персийските мъдrecи и владетели в Персеполис. За кой ли път приемствеността в световната култура е загубена за дълго време. Все пак в елинистичното царство на Селевкидите (300–50 г. пр.н.е.) се създава културна амалгама на иранска основа, която свързва Изтока и Запада по неповторим начин. Именно тогава българските земи са в най-пряк контакт с иранската цивилизация.

*„Gottes ist der Orient!
Gottes ist der Okzident!
Nord- und südliches Gelände
Ruht im Frieden seiner Hände.“*

*„На Бог е Изтока!
На Бог е Запада!
Земите северни и южни
В ръцете му почиват мирно.“*

(перифраза от Свещения Коран в „Западно-източен диван“ /1819/ – колекция от поеми в персийски стил от Йохан Волфганг фон Гьоте (1749–1832)...

Но и забележителната гръко-персийска култура на свой ред пада под ударите на римската безскрупулна сила. А тя е по-безпощадна и от фалангите на цар Александър Македонски. И тук става невъобразимото – Рим е съкрушен (макар и временно) от новата иранска **Партска империя** (248 г. пр.н.е. – 225 г. – Аршакиди-Пехлеvidи – с 36 владетели).

По казаните по-горе причини малко е известно за тази степен на иранската цивилизация, но дори и нарицателното „**партянска стрела**“ ни говори категорично вече отпреди две хилядолетия...

*8 септември 2014 г., понеделник – отпътуване
от Истанбул за Техеран, 1 ден в Иран – Техеран:
ЗАБРАДКА – РУСАРИ*

Летището на Истанбул ни посреща със своя пъстър колорит – световна среща на Изтока със Запада. Бързо се ориентираме по електронното табло и намираме изхода за нашия полет до Техеран. Времето лети. Самолетът за Техеран от Истанбул излита в 1:10 ч.

Първият досег до сърцето на Иран е от срещата ни с красивите ирански стюардеси на полета Истанбул – Техеран. Сдържани и елегантно-любезни, те ни потапят в магията на Иран. Униформата им е образец на синтез между старинните ритуални одеяния на персите и най-модерните линии в дизайна. Грижовни са към всеки един от пътниците. От един поглед, от една дума предусещат от какво имаме нужда и ни го предоставят...

Своя най-голям разцвет и величие иранската цивилизация и култура постига по време на **Сасанидската империя** (Ираншахр) (224–651 г. с 44 владетели). Наричана е Втора персийска империя. Тя обхваща „само“ 6,5 млн. кв. км. Именно при нея иранската цивилизация става основна световна парадигма. Точно от нея и само от нея западната цивилизация приема множество иновации и символи като бронирани конници, царските регалии (корона, знаме; моделите на церемониите) и много други елементи на съвременната цивилизация. Да не говорим за изключително изящните образци на изкуство като скалните барелефи на Древен Иран – *Накиш-и Рустам* (предходници на *Мадарския конник* в България), златните и сребърни сакрални съдове (образци за българските съкровища), прочутите персийски килими и много, много други.

Иранската цивилизация е подложена на множество пагубни нашествия, но винаги успява да ги преодолее и да се възроди отново в пълния си блясък. Така, след завоевание на арабските племена през 637 г., тя приема новата религия на пророка Мохамед, но същевременно става културна основа на цялата ислямска цивилизация.

Изключително място в Иранската цивилизация заема прочутата **Академия в Гондишапур** (Dânešgâh e Gondišâpur (VI–VII в.), основана в VI в. С това персийско висше училище е свързан и известният учен Пол Персиец (Paulus Persa (VI в.), който е ирански несторианец и е бил учител на иранския шахиншах Хосрой I Ануширван (Khosrau I Anushirvan the Just [Anushiravân-e-dādgar] (531–579). След разпространението на Исляма учени, като Авицена (Ибн Сина) (Ibn Sina (ок. 980–1037) и Авероес (Ibn Rushd – Ибн Рушд (1126–1198), възраждат и допълват значително идеите на аристотелизма и платонизма. Иранският национален поет Фердоуси (Nakim Abu'l-Qāsim Ferdowsi Tūsi) (ок. 935–1020) в поемата си „**Шахнаме**“ („*Книга на царете*“) отделя голямо внимание на значението на зороастризма за персийската цивилизация.

По време на разцвета на Абасидския халифат (750–1258), когато столицата се премества в Багдад, намиращ се до столицата на Сасанидската империя Ктезифон, именно иранската цивилизация става основа на Ислямския Златен век. Доказано е, че абасидските халифи оформят администрацията си като тази на **Сасанидите**. Синът на Харун ал-Рашид, **Ал-Мамун** (чиято майка е персийка), дори е цитиран да казва:

„Персите са управлявали в продължение на хиляди години и не са се нуждаели от нас, арабите, дори и за ден.

Ние ги управляваме век или два и не можем да се справим без тях дори и за час.“

Абасидите са повлияни от заповедите на *Корана* и *Хадис* (устните предания на пророка Мохамед) като

това, че „мастилото на учения е по-свещено от кръвта на мъченик”, подчертаващо ценността на знанието. През този период иранският свят става интелектуален център за науката, философията, медицината и образованието, където се защитава каузата на знанието и се основава „Дом на мъдростта” в Багдад, в който мюсюлмански и немюсюлмански учени превеждат и събират цялата информация, известна на света на арабски език. Много класически творби на Античността, които иначе биха били изгубени, са преведени на арабски и персийски и впоследствие на иврит и латински. През този период иранският свят е като котел на култури, който събира, синтезира и значително развива знанията, получени от древно-римската, китайската, индийската, персийската, египетската, северноафриканската, гръцката и византийската цивилизации.

По време на следващите династии на саманиди, зияриди, буиди, газневиди и особено на **селджуците** завоевателите силно се иранизират, приемат фарси за официален език, а повечето висши управници са персийци. Тогава се възраждат и много от изконните ирански и зороастрийски обичаи като празника **САДЕХ** – *Петдесетница* (общо сто дни и нощи преди Ноуруз). Той е изцяло посветен на **огъня** и в него откриваме преки конотации с българския феномен **нестинарство**...

След 1220 г. монголските орди на Чингиз хан завладяват и опустошават за пореден път иранския свят. Въпреки това в последвалата епоха на **илханидите** (1256–1353) иранският цивилизационен гений достига нови върхове в научните постижения на великия персийски учен **Насир ал-Дин ал-Туси** (Nasir al-Din al-Tusi, 1201–1274). Роден в град Тус, провинция Хорасан (Североизточен Иран), който е и родният град на Фердоуси, той се обучава в Нишапур и се изявява като изключителен астроном, математик, физик, химик, биолог, философ и теолог. Това включва въвеждането на такива персийски иновации в Европа като универсалния астралаб (линеен астралаб, наричан „*жезъл /рейка/ на ал-Туси*”, както и прочутата „*Двойка /чифт/ на Туси*”, която е доказано, че играе решаваща роля за създаването на хелиоцентричната система на света от полско-немския учен Николай Коперник /Nicolaus Copernicus Torinensis, Mikołaj Kopernik, 1473–1543/...

След поредица източни нашествия най-после се установява истинската **иранска династия на Сефевидите** (1501–1722 с 13 владетели). Тя води началото си от шейх Сефи ал-Дин, водач на суфийския орден Сефевия. Исмаил I става първият сефевидски шах на Иран. Сефевидите налагат в страната **шиитския дванайсетен имамизъм**, като спомагат за възстановяването на иранската идентичност след повече от осем века управление на чужди династии. В тази

епоха иранската цивилизация достига нов разцвет, чийто връх е царуването на Абас Велики (1587–1629). Той установява столицата в град Исфахан, който и до днес поражда с изключителните си паметници като Шахската джамия, Джамията на шейх Лотфолах, дворците Али Капу и Чехел Сутун, както и площадът Наки-е Джахан, на който са построени покрити пазари. От двете страни на главната улица са направени великолепни градини. През 1599 г. шах Абас изпраща първата иранска дипломатическа мисия в Европа, където пратениците са приети от папа Климент VIII в Рим и от германския император Рудолф II.

Надир-шах Афшар (Nâdir Šâh), 1688-(1688–1022)1747) е първият шахиншах на Иран и основател на династията на афшаридите. Той създава обширна империя, в която влизали Армения, Азербайджан, Грузия, Дагестан, Афганистан, Белуджистан, хивинското и бухарското ханства. В 1739 г. Надир шах разгромява империята на Великите Моголи.

В иранската цивилизация се развиват оригиналните философски системи на **Сухраварди** (Shahab ad-Din as-Suhrawardi, Shaikh al-Ishraq, Master of Illumination /1155–1191/) и **Мулла Садра** (Sadr ad-Din Muhammad Shīrāzī, Mulla Sadrā /1571–1636/). Техните учения съчетават принципите на древната иранска мъдрост, зороастризма, неоплатонизма, *суфизма* и *трансцедентната теософия* (al-hikmat al-mut’aliyah) като стават предвестници на *екзистенциализма*.

Изключително значение в иранската цивилизация има освен главният празник **Ноуруз** (Нова година в края на месец март) и зороастрийския мистичен ритуал **САДЕХ** (*срв.: по-горе*)...

Точно в 5:40 ч. кацаме на летище „Имам Хомейни” в Техеран.

Малко преди нас са кацнали няколко самолета от други дестинации. Мигновено преминаваме граничния контрол и получаваме багажа. Високата организация на летището прави незабележими преходите на огромните човешки потоци.

Първото лице, което срещаме от иранска страна, е г-н Лютфи – нашият водач от Министерството на вътрешните работи на Ислямска република Иран. Той е на около 45-годишна възраст, много благ и внимателен, откликва на всяка необходимост да се притече на помощ. Държи се като услужлив и много вежлив домакин.

С микробусче, снабдено с климатик, се отправяме към нашия хотел – *Parsian Azadi Hotel*. С такива микробусчета ще се придвижваме навсякъде в Иран.

Хотелът е разкошен – петзвезден, на 30 етажа. В него е съчетана иранската изтънченост със западните представи за удобство. Общите помещения и стаите за гости са огромни, прохладни (въпреки че темпера-

турата на въздуха навън е около 40°, навсякъде има мощни климатици). Грижовните ръце на домакините са приготвили на разположение на всеки посетител изстудена вода в хладилника, сладости, бисквити, чай, кафе... От 14 етаж, на който съм настанена в 1422 стая, се открива красива гледка на Техеран.

Градът е структуриран от кръгово-правоъгълни сегменти. Той е огромен. Ясно се открояват зелените алеи, площи, градини и паркове. Тук живеят 15 млн. жители. Отдалеч виждам величествената снага на техранската кула – Бордж Милат, която ми напомня Айфеловата кула в Париж.

След кратка почивка в хотела се отправяме на първата ни делова среща, определена за 11:00 ч. Тя е с жени-творци в комплекса за конференции на *Музея на съвременното изкуство на Иран*.

Още от микробуса ни посрещат журналисти, фоторепортери, организаторите на срещата. Съпровожда ни очарователната и много интелигентна млада домакиня Фези Джамали. Отправляме се към срещата с *Дружеството на иранските жени* – артисти, режисьори, сценаристи, писатели, поети, художници, театрални и оперни дейци. В залата има големи национални знамена – на Иран и България.

Разговорът започва непринудено.

От иранска страна председател на срещата е г-н Хади Молавидост – директор по мениджмънта на обществените връзки и международното сътрудничество на *Фондацията Hozeh Honari (Ислямско изкуство и интелектуален център)*.

Любезният домакин представя участниците на форума. Неговото слово е посветено на огромното значение на женското движение по цялото земно кълбо.

Той ми дава думата.

Аз разказвам за традициите на женското движение в България, за Международната женска лига за мир и свобода при Организацията на Обединените нации (*Women's International League for Peace and Freedom*). През 1900 г. в България е основан Българският женски съюз. Още през 1857 г. в Лом е основано първото женско дружество. Изтъквам факта, че повече от 100 неправителствени организации в България са ангажирани с проблемите на жените.

Всички те членуват в четири неформални национални мрежи:

1) Национална мрежа за равни възможности, иницирирана от *Женски алианс за развитие*, създаден през 2001 г. (обединява 72 организации);

2) Национална мрежа на организациите в помощ на жени, преживели насилие – неформално обединение на 24 организации (*Фондация „Асоциация Анимус“*);

3) *Българско женско лоби*, създадено през 2003 г. като българска платформа към *Европейското женско лоби*, създадено през 2003 г. (15 организации);

4) *Българска коалиция за равнопоставеност на двата пола* – неформална група, която обединява представителите на гражданското общество, създадено по инициатива на *Фондация „Gender Project in Bulgaria“* през 2004 г.

В България има и други женски формации: *Българска асоциация на университетските жени*; *Женска инициатива за здраве*; *Асоциация „Жени в науката“* и др.

Подарявам на домакините научно-документалния ни филм *„Ритъмът на времето“* (2007, 2008; версии на *англ. ез.*), посветен на нестинарството в Странджа, което ни отвежда към огнените практики на зороастризма, към трансмисията на култура и вярвания по коридора Мала Азия – Балкански полуостров... Поднасям им и копринена къпичка от България с национална шевица, чиито мотиви са сходни с иранските... Тези подаръци, завързани с лентата на българския национален трибагренник, ще правя на всички наши домакини в Иран...

Протича непринуден разговор с представителите на *Комитета за връзки между жените*. Изтъква се, че *жените могат да направят възможно това, което не е по силите на институциите и политиката*.

Запознаваме се с творчеството на иранските интелектуалки, които разказват за своите научни и художествени произведения.

Възниква впечатлението, че *жените са лидери на духовния живот в съвременен Иран*.

Председателката на *Организацията „Жени без граници“* подчертава ролята на връзките между жените за добрия имидж на политиката. Кулминация на срещата става прочитането на авторските стихове на Саиде Хосейн Джони, която ни подарява стихосбирката си. Имаме кафе-пауза. Разговорите продължават и дори не стихват в свободна форма. Особено започвам прекрасните маниери на Форуз Раджаефар и на Саейдех Хосемайни, които се интересуват от подробности на моето изказване.

Разглеждаме *Библиотеката, Фотографския институт, Образователния център, Музея на анимацията, Центъра за традиционни и електронни публикации* към *Музея на съвременното изкуство на Иран*. Ставаме свидетели на четенето на много читатели в *Библиотеката* на учредението и на многото посетители в него.

Своеобразен връх тук е срещата ни с представителите на *Творческото студио към Музея на съвременното изкуство на Иран*. Това е грандиозно ателие, в което се практикуват всички изобразителни изкуства от млади хора, които усвояват художествените занаяти. Стените на залата са украсени от постоянно действаща и непрекъснато обновяваща се изложба. Произведенията на младите неофити не само

се експонират на различни презентации, но се и продават.

Запознаваме се с нашите постоянни съпровождащи – сътрудници на Министерствата на външните работи и културата и ислямската просвета – интелигентния г-н Мортеза Пурхусейн (координатор за България) и много милите наши асистентки Судабе Олиа и Хасан Зоди. Те ще ни съпровождат навсякъде заедно с г-н Лютфи.

На срещата превежда и наскоро завършилата английска филология на Техеранския университет Хюри Фархоуди. Името Хюри означава на персийски *ангела Hourizeh*... Хюри Фархоуди ще ни съпровожда навсякъде – като ангел... Тя е влюбена както в иранската цивилизация, така и в английския език и англо-американската художествена литература...

Защото красотата цари на тази наша среща, си позволявам пред всички да цитирам изтръгналите се от сърцето ми думи, изречени от видния руски класик на мисълта Ф. М. Достоевски, който казва, че само съприживяната, споделената красота прави чудеса: „Красотата ще спаси света”.

Давам интервю за изданията на *Центъра за традиционни и електронни публикации към Музея на съвременното изкуство на Иран*. Журналистката е младо и много мило момиче. Изключително добре се е подготвила. Говорим за образа на Иран в Европа, за миролюбивите традиции и хуманизма на иранското литературно и филмово изкуство. На въпроса какво мисля за иранските жени – отговарям:

„Иранските жени са изключително интелигентни, грижовни, внимателни...”

Домакините ни поднасят като подаръци ценни издания. Между тях има и надписани с индивидуални – за всеки един от нас – автографи...

Сбогуваме се с любезните домакини. Вече сме станали приятели. Чувстваме се много близки. В очите ни проблясват сълзи на благодарност, обич и докосване до същината ни.

След обяда се насочваме към знаменитата разкошна зала „Вахдет” („Съединение”), в която се провеждат най-бляскавите държавни церемонии. Тук ни посрещат председателката и заместничката ѝ на *Женския комитет на Иран*.

На срещата правя асоциация с девиза на българския парламент – „Съединението прави силата”. Изтъквам:

когато се грижат за потомството и
подрастащите,
жените засаждат дървета,
а женските организации –
създават гори за бъдещето.

Говоря за смисъла на забрадката и покривалото (*перс.*: хеджаб) – знак на жената за нейната причастност към своята култура. Споменавам за значението на ритуалните одежди, които подчертават индиви-

дуалния рисунък на походката на жената и нейната природна грация.

Милите домакини ме питат за работата ми с младите. Охотно им разказвам за ръководеното от мен Студентско научно общество в Университета по библиотекознание и информационни технологии, което има вече 1270 публикувани студентски изследвания в специализирания и универсалния научен печат (от 2005 г.), между които се отличават и *двайсетина научни изследвания, които са посветени на Иран – на неговата култура и история*. Тези – иранистични – изследвания са представени и поднесени на Негово Превъзходителство д-р Абдуллах Норузи – посланик на Ислямска република Иран в Република България и на Негово Превъзходителство г-н Мохаммад Али Кияни – културен аташе към Посолството на Ислямска република Иран в Република България. Иранистичните изследвания на българските студенти са предназначени за колекциите на Националната библиотека на Техеран.

Отново и тук ми задават въпроса да опиша възприятието си на иранските жени. Думите ми идват мигновено: „Достолепни, женствени, интуитивни!”

Милите ни домакини ни поднасят като дарове изключително ценни издания...

След много трогателното ни разделяне се отправяме към *Националния театър на Иран*. Тук от централната ложа сме поканени да видим постановката на изтъкнатата иранска писателка и режисьорка Париса Сабери „Саади”.

Във възторг съм от преживяното на срещата си с този шедевър на синтез между словото на великия поет, класическата и съвременната хореография, живите музикални изпълнения – инструментални и вокални. Представена е връзката между културите на земното кълбо. Героите са облечени в традиционните национални костюми на всички съсловия в Иран. На огромен екран се експонират кадри от различни обществени катаклизми на XX–XXI в. (бомбата в Хиросима, концентрационните лагери на Втората световна война ...), които разрушават хармонията и красотата на народния живот. На сцената има оркестър и вокалисти. Много добре в изпълнението са вписани фрагменти от „Девета симфония” („Ода на радостта”) на Лудвиг ван Бетховен, „Танц със саби” на Армен Хачатурян...

В антракта получаваме автографи от самата Париса Сабери. Тя е с благи маниери и подчертано респектиращо достолепие.

Вечерта в хотела разглеждам прелестните подарени ни книги, между които има и албуми от *Музея на съвременното изкуство на Иран* и зала „Вахдет”.

Силно ме докосва изобразителното творчество на художника Казем Чалипа. Поразена съм от неговата картина „Знание”, в която виждам най-точното изображение на това, което мисля за този феномен:

човек осветява света със запалена свещ, пламъкът на която просветлява неговата собствена душа; в душата му израства дърво с три клона – световните религии...

9 септември 2014 г., вторник – II ден в Иран – Техеран:

СЪРЦЕТО-ДУШАТА – ГАЛЪ-РАВАН

Рано сутринта присъстваме на заседание с директорите за *Организацията за културно и ислямско сътрудничество (ОКИС)*. На срещата идват депутати. Председател и домакин на форума е г-жа Хе Джози – председател на *Организацията на семействата и жените към ОКИС*. Домакинята ни е много благороден събеседник. Проницателният ѝ и благ поглед достига направо душата ти.

Г-жа Хе Джози ни разказва за *Организацията – ISLAMIC THOUGHT FOUNDATION (www.itf.org.ir)*.

Фондация на Ислямската мисъл (идея) (ФИМ) е културен и медиен институт, основан през 1983 г. Понастоящем *ФИМ* е единственият медиен институт в Иран, който издава 18 списания на различни езици, включително на английски, арабски, френски, руски, испански, фарси и урду и ги разпространява по целия свят. Този институт е един от центровете за представяне на иранската култура и ислямската цивилизация пред мюсюлманите от целия свят, както и пред всички, които се интересуват от тези въпроси.

Акцентът на словото на г-жа Хе Джози е мисълта, че *културата на обществото зависи от статуса на жените в него*. Домакинята ни запознава с многото програми на женските организации в Иран. Изтъква, че 60% от академичните и университетските общности са от жени. В тях 40% от ръководните длъжности се заемат от жени. Много жени има в изпълнителната власт. В момента 3 жени са заместници на президента и на министрите на правото и екологията... В парламента има 9 жени. В страната се извършва законодателна реформа, насочена към разширяване на правата и свободите на жените. Много подробно и интересно говори за обмяна на опита между женските дружества от цял свят.

Подарени са ни изключително ценни издания – традиционни и електронни.

Разговорите продължават оживено по времето на чайната церемония. Тук се запознавам със съпругата на г-н Мортеза Пурхусейн – Зохране Хамдие. Младата жена е много инициативна и разговорът ни става мил, непринуден, дружески.

По пътя обратно към хотела забелязвам рекламите в Техеран, които д-р Хаджар Фиюзи любезно ни превежда:

„Жива съм за любов“;

„Градът на слънцето“...

СВЕТЛИНА

(Любов)

Посрещам изгрева със теб, Любов.
И залезът ме в теб, Любов, обгръща.
Денят е ден единствено със теб,
Нощта без теб във мрак ме връща.

Животът ми е път към теб, Любов.
Във вечност сме венчани звънка.
Тук нямат място суета, лъжа, смъртта.
Очите ти, Любов, са мойта светлина!

В полет на духа сърцето те достига.
С крило неведомо над битността
В лазур сред истина и висота сам Бог
Ни слива: нежност и красивата ти сила.

Посещаваме величествената кула на Техеран – Бордж Милад. От върха ѝ се любуваме на панорамата на многомилионния град, на планировката и мащабите му, на зелените му площи и планинския му ландшафт. Наслаждаваме се на представените във фойетата на кулата изложения на произведения на изкуството. Майсторите и художниците непосредствено творят пред очите ни.

Но най-силно впечатление ни правят хората – посетители на кулата. Те са щастливи, влюбени в своите семейства и в страната си.

С препълнени от впечатления сърца се отправяме на вечеря в ресторанта на Външно министерство... Всички сме възбудени от видяното. Оживено коментираме и се наслаждаваме от досега до сърцата на Иран.

10 септември 2014 г., сряда – III ден в Иран – Техеран:

СЛЪНЦЕТО – ХОРШМД

Сутринта в 9:00 ч. имаме среща с изпълнителния директор д-р Асгари на новинарската *Агенция „MEXP“ – Mehr News Agency (www.mehrnews.com)*.

Изискан и подчертано благоразположен, домакинят ни е обкръжен от близките си сътрудници, които персонално ни представя: г-н Камбари – завеждащ сектор „Интелектуални идеи“, г-н Холам Джо – секретар на *Английския отдел*, г-н Надарон – завеждащ *Международния отдел*.

Д-р Асгари ни поднася кратко експозе за мащабната дейност на агенцията.

Агенция *Mexp Нюз (AMH)* е частна и неофициална медия на фарси, английски и арабски, основана през 2003 г.

„Mexp“ на фарси означава **добросъщност**.

Към момента *AMH* предава новини на 7 езика: фарси, английски, арабски, френски, турски, урду и немски. Тя покрива информационно такива тематични области като култура и изкуство (кино, театър,

музика); литература (поезия, разкази, книги); религия и идеи; университети; модерни технологии; социология; икономика; политика; международни отношения; спорт; ядрена енергия...

Международният ежедневник „Техран таймс“, излизащ от трийсет години, е асоцииран с АМН.

В аудиторията проблясва ярката сентенция, изречена от домакина ни: „Лицето на Иран не е атомна бомба“. **ИСТИНСКОТО ЛИЦЕ НА ИРАН Е ЦИВИЛИЗАЦИЯ!**

Доц. д-р Богдана Тодорова дава интервю за Агенция „МЕХР“. Нашата интелигентна колежка се справя с блясък и ни споделя предмета на разговора – ролята на *Българо-иранското женско дружество*, перспективите на културните творчески връзки между Иран и България.

Разглеждаме целия арсенал на Агенцията. Впечатлени сме от изрядната организация. Тук работят 120 души. Въвеждат ни, за да разгледаме работата на различните редакции. Специално ни запознават с нивото на езиковия и графическия дизайн. Разговаряме детайлно по процеса на работа с г-жа Исмаили – заместник-директор на Агенцията по въпросите на информацията.

Събеседниците ни са представители на най-високия слой на иранската интелигенция. Те се стараят да ни открият цялата творческа лаборатория на своята Агенция.

Получаваме много ценни издания като дарове от Агенция Мехр Нюз. Сбогуваме се като близки колеги и приятели. Отпращаме със следващата ни среща. Пътят ни минава по „Улицата на мислите“.

Директорът на издателството гигант на вестник „Етмелаат“ (перс.: информация) – д-р Доаи ни посреща лично. Той е едно от най-ярките лица, белязали цялото ни пътуване из Иран. Представител е на върховната иранска интелигенция. Като ръководител и на духовна школа домакинът ни е облечен в специална ритуална одежда и е с чалма. На лицето му е изписана най-голямата благост и смирение, която може да бъде изразена в чертите на човек.

Дарявам последния брой на вестника „За буквите – О писменех“ (бр. 42/ май 2014 г.), издаван от Университета по библиотекознание и информационни технологии.

Асистентка на д-р Доаи е ярката темпераментна и много мила г-жа Нушин Ансари, която е генерален секретар на *Центъра за детска литература в Иран*.

С г-жа Нушин Ансари и сътрудниците на издателството-гигант на вестник „Етмелаат“ разглеждаме полиграфските и редакционните цехове на изданието.

От разговора с г-жа Нушин Ансари разбирам, че тя е специализирала в Русия... И двете споделяме впечатления от Санкт Петербург, където детските библиотеки имат силни традиции.

С д-р Доаи, г-жа Нушин Ансари и завеждащите на отделите на „Етмелаат“ имаме обширна пресконференция.

На нея говорим за същността на информацията и комуникациите през ХХІ в. Става ясно, че в Иран се публикуват 600 заглавия на списания и 100 заглавия на вестници на много езици.

Правим си – както навсякъде в Иран – паметна снимка на стълбите пред фасадата на издателството. Специална снимка си правим и пред логото на издателството, извисяващо се върху билборд. Това лого е създадено преди 90 години и продължава да се използва до днешен ден.

Вестник „Етмелаат“ е посланик на будителството в Иран – факт, който ми напомня за Деня на народните будители 1 ноември, който е специален национален празник на България. За отбелязването му от години национална отговорност има нашият Университет по библиотекознание и информационни технологии със специалното участие на Студентското научно общество...

В „Етмелаат“ се запознаваме със свръхмодерната полиграфска база, която изцяло е компютъризирана.

Вестникът („Етмелаат“) излиза в 500 000 екземпляра тираж като 50% от тази продукция се разпространява в градовете на Иран и в чужбина и 50% – в провинциите на Иран. Работниците в полиграфията имат 8-часов работен ден (от който 1 ч. е за обедна почивка и 1 ч. е за други почивки) и работят пълни 6 ч. Имат специализирано облекло. Периодично им се поднася кисело мляко. Мъжете (а в печатарското производство работят само мъже!) се пенсионира на 55-годишна възраст.

Особено силно впечатление ни прави *Музеят на „Етмелаат“*. Тук е съсредоточен целият полиграфски парк отпреди 90 г. – немски, италиански, американски, ирански машини. По стените се извисяват фотопана с кадри от различни етапи от историята на „Етмелаат“ – създаването, редактирането му, разпространението му (първоначално с помощта на велосипеди)... Изложени са литографски образци на полиграфията, шпалти, линотип... Най-старата машинна преса за подвързване (немска) е пред нас... Това е истинска съкровищница на ерата на Й. Гутенберг!

Домакините ни дават разкошен обяд в ресторанта на „Етмелаат“.

Специален гост на обяда е д-р Табатабаи Фатемех – снаха на Имам Хомейни, преподавател в Техеранския университет по философия. Поканват я да седне до мен. Двете разговаряме за нашите научни изследвания. Договаряме се по електронната поща да си ги предоставим взаимно... В непринудения разговор, завързал се помежду ни, разбираме, че харесваме лекциите на професора от Техеранския университет Голамхосейн Ибрахими Дейнани. Той е бил неин преподавател. Аз го познавам от Международната научна конференция в София по творчеството на Мулла Садр (28 януари 2010 г.).

По време на обяда д-р Доаи обявява, че на всеки от нашата делегация предоставя ценни подаръци – многотомните персийски енциклопедии за деца и юноши. Той успява да се заговори с всеки от нас поотделно. Смирението му не изчезва нито за миг от лицето му. Сбогуваме се с препълнени сърца от щастие...

Още по пътя към следващата ни делова среща доц. д-р Богдана Тодорова предлага благотворително да предоставим подарените ни многотомни детски енциклопедични издания на редица университети в Иран и България, да поднесем в дар поредиците им и в Културното представителство към Посолството на Ислямска република Иран в Република България.

Отправляме се към Международната телевизия „ПРЕС ТВ“ (PRESSTV). Още на входа на телевизията ни посреща директорът на *Новинарския отдел* г-н Хамид Реза Емади. Домакинът ни отвежда в залата за пресконференции. Тук той много обстойно ни запознава с геополитиката на Иран и с аспектите на отразяването ѝ по телевизията. Акцентът му е върху миролюбивата платформа на телевизията.

Правим си обща снимка в залата за излъчване на новините пред грандиозен телевизионен екран, разпрострян върху огромна стена. Договарям се нашият филм „*Ритъмът на времето*“ (2007, 2008; версии на *англ. ез.*) да бъде показан и по PRESSTV.

Вечерта сме на изключителна церемония – вечеря под открито небе в прелестна градина с г-жа Моулаварди, която е *заместник на президента на Иран по въпросите на жените и семейството*. На разкошна трапеза, обкичена с живи цветя, сядаме една до друга. Тя е много интересна личност – величествена, горда, смирена, проникателна. Напомня ми персийските царици.

Домакинята представя поканените иранки на вечерята, които са нейни близки сътрудници: г-жа Бахмани – преподавател в Техеранския университет по философия, г-жа Санк Буян – заместник и съветник по въпросите на жените при предишния Министерски съвет, г-жа Киели – асистент на г-жа Моулаварди...

Десет видни ирански интелектуалки са тук. Те не само ни се усмихват, но и повеждат разговори с нас. Разясняваме им проявите на нашето *Българо-иранско женско дружество*.

Аз специално говоря за традициите на женското движение в България...

Г-жа Моулаварди се спира задълбочено на съвременното законодателство на Иран по въпросите на жените... Изтъква, че *хората много вярват на жените в политиката* и се надява повече жени да бъдат избрани на ръководни постове. В момента в Иран има 8 жени кметове. Пред един от водопадите в градината на Президентството всички се изправяме за снимка... Получавам много красив подарък – ваза в стила на традиционните занаяти на Иран, която е

ръчна работа... Г-жа Моулаварди много мило ме прегръща... Сбогуваме се като много близки хора – с разцелуване...

ЦЕЛУВКА

*В мига на прощаване
Преди зазоряване
През сълзи росата
Обсипва със бисер
Кичур по кичур косата...
Във изгрев разбулен
Запомням очите,
Тъгата, мечтата, –
Да бъдат със мен в самотата,
Във пътя – съдбата...*

*Във шепота слънчево-лунен
Запомням lika ти в чертите,
На веждите мили дъгите,
Челото с това изражение
На сляти кръст и спасение.*

11 септември 2014 г., четвъртък – отпътуване от Техеран за Исфахан, IV ден в Иран – Исфахан:

ЛИЦАТА НА ИРАН – ЧЕХРЕХ ИРАН

Рано сутринта в 4:00 ч. се отправяме на летището. Полетът ни за Исфахан е в 7:00 ч. ...

Не чувствам умора... Очаквам с трепет срещата си с историческия град, който познавам добре от експедицията в Иран през юни 2008 г.

Пристигаме в Исфахан с микробус от летището. Настаняваме се в намиращия в близост до историческата част на града петзвезден *Setareh Hotel* – много удобен и уютен... Срещаме се с нашата мила екскурзоводка – млада жена с дълбоки познания и изтънчен дух...

ИСФАХАН – бисерът на Иран

Исфахан (Isfahan) се намира на 340 км южно от столицата Техеран. Днес градът има 2 млн. жители. Той е третият по големина град в Иран след Техеран и Мешхед. Градът е бил столица на Персийската империя по времето на династията на Савафидите между XVI и XVIII в.

Исфахан се намира в абсолютния географски център на страната и заема средата на Иранското плато, при надморска височина от 1574 м.

Намираме се в сърцето на Иран...

Исфахан се пресича от важните търговски пътища, свързвали някога Китай с Османската империя, Персийския залив с Русия. Градът е на 2500 години и притежава много от най-големите забележителности в Иран. През XI в. в Исфахан е живял и работил известният философ и лекар Авицена.

В Иран градът (Исфахан) често е наричан **Несф-е джехамн** („Половината на света“), което означава, че да видиш Исфахан, е все едно да видиш поло-

вината свят. В Исфахан – освен иранци – живеят арменци, евреи и християни. В периода на своя разцвет Исфахан е имал население над 600 000 жители, 163 джамии, 48 медресета, 1800 магазини и 260 обществени бани. Сведения за града има още от Ахеменидската империя, когато той е бил лятна царска резиденция под името Габа. През сасанидския период в него са се обучавали престолонаследниците и той е бил център на конната армия под името Гей. Близко до него е бил разположен градът на евреите, защото император Яздегерд Първи имал жена еврейка.

През ислямския период Исфахан се развива възходящо първо при абасидските халифи, а после при мардавити и буидите. При селджукската династия градът става столица на Иран, но през 1228 г. е разрушен от нашествието на монголите. Тамерлан го разрушава отново през 1387 г., когато загиват над 80 000 души. По време на Сафавидската династия шах Абас Велики прави Исфахан отново столица и тогава настъпва златният период на града. Той става един от най-величествените градове на света! През 1729 г. след нашествието на афганците шах Надир премества столицата в Машад и тогава започва период на упадък за Исфахан. Въпреки това градът продължава да бъде един от най-върховните примери на човешката цивилизация изобщо. За огромно съжаление в периода между 1872–1908 г. по времето на сякаш пратения от шейтана Масуд Мирза (Зел-е Солтан „султан сянка“) (той е незаконен престолонаследник и си отмъщава за това) са разрушени над 30 дворци, градини и други архитектурни паметници. ... В по-малка степен по утилитарни причини това продължава и при династията на Пахлави.

Днес иранските институции и кметството на Исфахан са направили много за запазването на това световно културно наследство под егидата на ЮНЕСКО. Разглеждаме внушителните дворцови комплекси с просторните им градини. Тук откриваме ренесансови живописни пана по стените. Старите

джамии са издигнати върху основите на зороастрийски огнени светилища.

Правя уникални снимки на МИТРАИСТИЧНИЯ ЗНАК, намиращ се в основата (зороастрийските зидове) на джамиите в Исфахан, на старинните зороастрийски колони в тези храмове. Любувам се на метаморфозите на МИТРАИСТИЧНИЯ ЗНАК, намерил интерпретации в мозайките по стените на ислямските храмове, в чиито основи са основите на зороастрийски светилища на огъня. ...

Особено отличителни са Петъчната джамия (*Masjid-e Jemeh*, 770, с 4 айвана (арки), Имамската (Шахска) джамия (*Masjed-e etat*, най-голямата с изключителна акустика), джамиите на Шейх Лотфолла (*Masjed-e sheykh lotf-ollah*) и Атигх (бивш зороастрийски храм), минаретата на Али (XI в., най-високото в града), Син (1132) и Дар-ал-Зияфах; мостовите Хаджу (*Pol-e Khāji*, 1650), Шахрестан (*Pol-e Shahrestan*), Марнан, Сиосе (*Si-o-Seh Pol*, 1602, *фарси* „Трийсет и три арки“), Чуби (*Pol-e Joui*, 1665) и Жуеи; дворците Хаит-Бехеит (1669, *фарси* „Осем райски градини“), Чехел Сотун (1647, *фарси* „Четиридесет колони“ – в него е имало огромно керамично пано със сцени от иранската история, което за съжаление е разграбено и разпръснато по света), Ангоорестан е Малек. ...

Разглеждаме историческия Шахи базар (един от най-големите покрити пазари в света) – главен пазар на Исфахан. ... Вниманието ни е насочено към местните занаяти, които са представени отлично. ...

Силно е впечатлението ни от разхождащите се по Исфахан късно вечерта семейства – когато преминава жегата и се приближава нощната прохлада, много семейства сядат на зелените площи край старинните дворци и се наслаждават на невероятната красота. ...

Светите места, люлеещите се минарета на Исфахан, лицата на хората, които срещаме в града, се сливат в една магия.

Продължава в следващия брой

A TOUCH OF THE HEART OF IRAN
(Travel book on the road to the cradle of the Civilization and back:
September 2014)

Prof. Alexandra Kumanova, Dr. Habil

Abstract

Day by day (from 7 to 16 September 2014) is described in the genre of travel book the visit in Iran (Tehran and Isfahan) of the Bulgarian-Iranian Women Society at the Bulgarian-Iranian Association for Friendship and Cooperation between Bulgaria and Iran at the Iranian Cultural Center of the Embassy of the Islamic Republic of Iran in Bulgaria.

ИСТОРИЯ С ПОГЛЕД В БЪДНОТО...

Георги Н. Николов

„Мъж е, който върже гащи и писател – който знай да дращи“. Тази констатация на стария Славейков, или може би тъжно пророчество, е особено актуална днес. Защото пълчища „автори“ и „творци“ безконтролно се излагат по книжните лавици с какво ли не: закъснял символизъм, неясен модернизъм, чепато бездарие или откровено безочие, пробутвано ни от разни отворени и затворени общества. Всички те си приличат, защото по страниците им отсъства откровено българското. Изгонен е националният идеал, а историческата героика и поука от нея сякаш никога не са съществували. Липсва светлият лик на Родината, оцеляла векове наред. Липсва патриотизмът...

Впрочем – не! Върху този нерад фон откриваме и заглавия, изтъкани от достойнство. Напълно заслужаващи страниците им да бъдат разгръщани отново и отново, за да прогоним призрака на чуждопоклонничеството. На блюдолизничеството и ниските поклони пред какви ли не господари. На отчаянието, обезверяването и гражданската апатия. Сред тях напълно заслужено се нарежда „Чудотворката“ на Благовеста Касабова с подзаглавие „Щрихи от портрета на Фани Попова-Мутафова“ (С., Издателска компания К&М, 2000). Мисля и съм убеден, че раждането ѝ не е случайно. Че в изписаните страници е вплетено послание, което Блага иска да разшифроваме не само със съзнанието, но и със сърцето си. То не е изтъкано от сухи слова, защото е нейна творческа кауза. Нейн начин на мислене и на паралел между „стара“ и съвременна България. На човека Блага Касабова, решила да ни спомни чрез таланта и творческото наследство на Мутафова, че и ний сме дали нещо на света. Че е добре да се събудим за старата ни слава, старателно тъпкана в праха от днешни христопродавци. И Блага чрез „Чудотворката“ ни кани да се събудим. Да приемем в съзнанието си искриците на стара слава, защото те ще ни отворят верните порти за бъдещето време, към което се

стремим както прежаднял постник към Божието слово. Защо се връщаме към тази книга и какви са нейните истини и откровения?

Свикнали сме да приемаме Фани Попова-Мутафова еднозначно. Като талантлив автор, възхвалявал за жалост синеоките рицари на Третия райх. Като надарена личност, неуспяла да намери вярната идеологическа канава, на която да посвети яркия си литературен талант. А тя е просто човек с остра социална наблюдателност и дълбока човечност. Клоняща в преклонение не пред отделни личности на райха, а пред идеите за социално добруване в една изтерзана, следвоенна страна. Много вярно, психологически убедително ни поднася Касабова начина ѝ на мислене, който постепенно вражда в мисълта на утрешната авторка дълбока хуманност и гражданска ангажираност. Погрешно изтълкувани след години като националсоциалистически уклони и какво ли още не: „Тежката икономическа криза на Германия в ония няколко предвоенни години – анализира Благовеста Касабова – не може да не засегне чувствителната и ранима психика на една млада интелигентна жена. Гладът – често се налага по няколко пъти на ден да обикаля целия Мюнхен, за да намери омръзналата им до втръсване леща. Студът – измръзналите пръсти, които едва докосват клавишите. Тъжната картина на покрусата в този прекрасен град, а и в цяла Германия, страхът за утрешния ден. Всичко това се наслагва в съзнанието и разтърсва из основи неукрепналата още нравствена и ценностна система на Фани Попова-Мутафова“. Но това е и трудно училище, в което авторката прозира съществуването на обикновения, на „малкия“ човек. Вплетен в здравата спойка на народа си. Готов за чудеса от храброст под пряпорците на родените за лидери български царе. Пратени във времето си да коват история от кръв и мъдрост, която трудно може да бъде забравена.

В „Чудотворката“ Блага успешно съчетава няколко мащабни личностни и тематични пласта.

За ролята на жената в алхимичната лаборатория на литературното творчество. За явлението „жена“ без което светът не би бил същият, но което често подминаваме с пренебрежение. Неслучайно първите книги на Мутафова са посветени именно на женската орис: „Жени“, „Жената на приятеля ми“, „Недялка Стаматова“ и др. За правото ѝ на равенство върху сцената на обществените конфликти. И за справедлива оценка, ако е творец и сътвореното от нея е вече в читателската публика. За неуловимата граница между „мъжкото“ и „женското“ писмовно дарование. И, разбира се, – за пътя между делника и оазиса на творческа интерпретация, където се ражда изкуството на Логоса. Някъде помежду им лежи агората на съвестта, в храма на която трябва да бъдат изповядвани историческите прозрения. Книжовната им проекция и личното мнение на авторката, увенчаващо всички усилия на безсънните нощи. Тази книга на Касабова разтваря двери за интелектуална съпричастност към Фани Попова от позицията на времето. Тя не ни преразказва книгите ѝ, а ни подсеща отново да посегнем към тях. Да ги възродим в паметта си и да се запитаме верни следовници ли сме на люде по страниците им, или бледи безкръвни нищожества. Блага познава в детайли сътвореното от посестримата си по перо. Не преразказва романи, не ни поучава върху какво да спрем вниманието си и кои детайли да отминем с разсеяността на забързани съвременни хора. Тя се слива с Мутафова. Възкресява я. Доближава я до психологическата нагласа на днешния българин и отново ѝ дава възможност да бъде прорицател на историческата правда. В това е нейната голяма заслуга като изследовател и анализатор на творческата енигма при героинята си. „Солунският чудотворец“, „Велики сенки“, „Дъщерята на Калояна“, „Христо Ботев“, „Йоан Асен“, „Последният Асеновец“, „Д-р Петър Берон“ и пр. възраждат не само историята, а и националното ни самочувствие. Разстилат широка панорама на ми-

нало, което пари като нестинарска жарава. През нея с боси нозе ще преминат новите поколения, за да продължат стореното от дедите. Обвено с дъх на родно огнище, кървави пряпорци и лична хекатомба. Разгръщам „Чудотворката“ не веднъж и не два пъти. Удовлетворението, което получавам, е от вярното разбиране за творчески процес с корени в живителната влага на историческата правда. Поднесена честно, аналитично и многоцветно. Чрез перото на Блага отново за живот се връща Фани Попова – мъдра, търпелива, надарена с правото да отпива от историята ни сякаш от извора на правда, носена върху острието на меч. И на владетелската мъдрост. На реализма, прогонил наслоения прах на времето върху светлия лик на люде, подвизи, кървава бран и скърцащо паче перо. Голямата заслуга на Благовеста Касабова се корени в правдивото описание на Фани Пова-Мутафова като жена, човек и творец. Както самата тя споделя: „Помъчих се да открия образа на една голяма българка и талантлива писателка, на една нежна и горда жена, на едно голямо човешко сърце. Искан да представя и на българския читател, в това време на арогантност, бездуховност и липса на национални идеали, една от най-достойните представителки на нашия народ и страна, на родната ни литература. Дано съм успяла“. Да, успехът на творческото начинание при Блага е факт. Доколко ние правилно и в най-пълна степен разбираме какво ни поднася по редовете на „Чудотворката“, е друг въпрос. Отговорът му се крие в почестото разгръщане на страниците, пълни с фактология, задълбочена разсъдъчност и искреност на посланията. Обичам да разгръщам такива книги, като „шрихите“ на Блага. И докато погледът ми се рее по редовете в нашия забързан и апатичен свят, непременно си спомням нещо също така забравено, но актуално и болезнено правдиво: „И кога му викнат „българину“ бесно, той да се гордее с това име честно!“ Напълно сме съгласни с Блага, че имаме право на това...

HISTORY LOOKING IN TOMORROW ...

Georgi N. Nikolov

Abstract

Article by George N. Nikolov on the book “Chudotvorkata” [The woman who makes miracles] of Blagovesta Kassabova (Sofia: Publishing company K&M, 2000). The book is a biographical and literary research on the life of the famous Bulgarian writer of historical novels Fani Popova-Mutafova.

МОНОГРАФИЯ С НАУЧНА И ПРИЛОЖНА СТОЙНОСТ

Проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева

Излязлата от печат наскоро монография на Веселина Вълканова¹ е посветена на актуални и значими проблеми на графичното оформление на книгата в контекста на съвременната информационна среда. Както е уточнено в подзаглавието, в монографията се представят комуникационни и композиционни парадигми на традиционните и модерните стилове.

В краткия предговор авторката представя концепцията си за съвременното материално тяло на книгата, съчетаващо визуалните и тактилни ефекти, чрез които фокусирано се отправя посланието на съдържанието. Ключът към четивността на книгата е нейният графичен проект, в който всеки елемент, принципите на оформянето, наложилите се съвременни практики, имат определящо значение за при-

даване на уникалност на книгата като печатна медия в дигиталната среда.

Актуалността и значимостта на монографията за теорията и практиката на дизайна на книгата е безспорна, предвид непрекъснато растящия интерес към темата и сравнително малкото авторитетни публикации по този въпрос в българския печат. Структурираното в три части съдържание последователно разкрива целия спектър на темата – елементите, пространствата, принципите на визуалния проект, макро- и микротипологията и модерните оформителски стилове и дизайн.

В Първата част последователно са представени организацията и принципите за създаване на визуалния проект, като се диференцират отговорностите и компетенциите на всеки член от екипа, подчинени на крайната цел – „внесяне на допълващото послание на дизайна като пълноправен участник в комуникацията”.

Елементите на оформянето и принципите на композиция на книгата са очертани в съответствие с главната цел – постигане на единство в комуникационен и в естетически план за възприемането на съдържанието, като се дадени различните подходи за тяхното постигане.

Авторката накратко представя стандартизацията и експеримента в дизайна на книгата, които са илюстрирани с някои авангардни творчески идеи и реализации – експерименти с формата, материалите, цветови решения, книговезко изпълнение, които в известен смисъл са и носталгичен отклик за изчезващите професии, свързани с книгата, и същевременно символ на оцеляване на някои от тях в съвършено новите условия за тяхното реализиране.

Направеният съпоставителен анализ на форматите и наборните страници е илюстриран с най-актуалните дизайнерски решения (Л. Фили, С. Хелър и др.) и съответните ергономични ефекти, включително и за различните характеристики на хартията, цветове, непрозрачност, мрежа, пагинация и др., са

¹ Вълканова, Веселина. Дизайн на книгата : Комуникационни и композиционни парадигми на традиционните и модерните типографски стилове. София : Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2014. 383 с. ISBN 978-954-07-3804-8.

представени и в ретроспективен план, с посочване на класическите принципи на проектиране.

Мястото на дизайна на корицата за различните видове издания е конкретизирано за всички елементи на корицата. Обложката като устойчиво присъстващ елемент от дизайнерските решения е показана също като формираща цялостното впечатление от дизайна на книгата.

Типовете страници и типовете текстове в книгата са описани подробно със заглавните елементи, (авантитул, контратитул, фронтиспис, титул), както и въвеждащите елементи, справочно-спомогателните елементи, допълващите основния текст елементи и др. Специфичният дизайн на различните видове издания според техния жанр – поезия, драма, е представен с характерните за съответния жанр илюстрации от водещи световни дизайнери.

Посветената на микро- и макротипографията Втора част на монографията има за цел да покаже тяхното значение за четенето и комуникационните качества на книгата.

Микротипографията на книгата е представена с хоризонталните и вертикални елементи на текстовия дизайн, които са конкретизирани за различни типове и жанрове издания.

Ролята на макрографията на книгата като предпоставка за възприемане на текста и определяща различните видове четене, е доразвита към нови функции – като изпълняваща различни послания – към аудиторията, в ролята на активираща, експериментална, типография.

Акцентира се върху значението на дизайна на основния текст и на вътрешнотекстовите изтъквания за възприемането на текста, неговата четивност и запомняне.

Заглавната типография на книгата, чието предназначение е да осигури континуитета на текста, да структурира и организира съдържанието и навигацията в него, е представена в детайли по отношение видовете организиране на отделните структурни елементи и шрифтове.

Пропорциите, структурирането, различните видове композиции и вписването на изображенията в тях са илюстрирани подробно с водещи световни практики в дизайна, като са експлицирани тенденции за постигане на динамика и функционалност на възприятието, включително и с подходящо изпълнени цветове, текстури и линии в дизайна на книгата.

В последната Трета част авторката представя традиционните и модерни стилове в дизайна на книгата. Проследявайки налагането на определени шрифтове през вековете, авторката прави съпоставителен анализ по отношение на основните им характеристики и тяхното отражение върху четивността. Въздействията на модерните стилове върху

интерпретацията на съдържанието са илюстрирани с противопоставяне на устойчиво присъстващите в традиционната книга симетрия, хармония, простота, линеен строеж, изградени като парадигма в продължение на столетия. Авторката синтезирано представя издателските практики, наложили определени шрифтове, като аргументира нововъведенията с протичащите обществени процеси и възникване на нови обществени потребности, не на последно място и усъвършенстване на печатните технологии с развитието на науката и възникването на нови производства. Отпечатъкът на масовизацията на производствата на индустриалната епоха и новите течения в изкуството – Модернизъм, Сецесион, Ар деко, логично водещи до излизането на шрифта „извън традиционните исторически форми”, които създават предимството към модерните оформителски стилове от началото на XX век, и същевременно носят отпечатък на драматичната обществено-политическа обстановка в Европа и в света след войните и авангардните течения в изкуството – футуризм, дадаизъм, конструктивизъм. Новата типография, опираща се на новата естетическа концепция, „формата следва функцията”, извежда на преден план лаконичността на стила, балансът на единството и разнообразието, динамиката на раздвижените страници, ярките контрасти, новите медии (фотографията), несерифните шрифтове (постулатите на Баухаус – Ласло – Махоли – Наги), нарушава линейните структури, налага използването на мрежи за структуриране и организиране на пространствата на книги и периодични издания, също и асиметричните композиции, геометричните фигури, внасянето на цветен код за „унифицирани типографски корици, които достигат своето съвършенство в минималистичният консистентен типографски стил” през 60-те години на миналия век, съществуващ чрез редизайн и до наши дни.

Авторката представя доминиращия дизайн на книгата след 60-те години – т.нар. постмодерен дизайн, който е борба между двете противоположности – „разширения функционализъм и антифункционалните тези и практики”. Родените под въздействието на радиото, телевизията, киното, нови течения в изкуството – Попарт, Пънк дизайн, наложили се като младежки движения, дават своето отражение върху дизайна на книгата, най-вече на кориците с присъствието на нови форми, предизвикателни визуални ефекти, целящи моментално привличане на вниманието, изненада внушение. Противоречивите творчески търсения в полето на ретровълната от 80-те години на миналия век, дистанцирането от модернизма и налагането на „новата вълна” в графичния дизайн, характеризираща се с

доминиране на визуалната манипулация, неограничената свобода на личната интерпретация, създават новата графична среда в края на XX век. Дигитализацията настъпва и внася революционни промени в отношенията между шрифтов носител и текст. Провокираните от компютърните технологии глобални промени в традиционната типография, обхващат всеки елемент от оформителските процеси, нови творчески подходи, които катализират мощта на интернет, създават нов подход за комбиниране на неизчерпаемите ресурси на визуалното минало, комбинирайки го с новите форми, предоставени от неограничените възможности на специализирания софтуер за дигитален печат, създавайки по този начин нова естетическа концепция на дизайна на книгата.

Авторката описва авангардни проекти с изненадващи оформителски решения по отношение композицията на книгата и нейният цялостен дизайн – от книга без корици, книга с кръгла форма, iPad книга с анимация, включително 3D анимация, които илюстрират заличаващите се граници между традиционната и новата книга медия и налагането на многофункционалността като водещо начало за дизайн на книгата в началото на XXI век.

Книгата на Веселина Вълканова е написана на четивен език, разкрива изключителната ерудираност и опит в провеждане на научни изследвания в една толкова интегративна научна област, където се срещат книгознанието, изкуствознанието, социологията, новите технологии. В монографията е отразено научно изследване, плод на научна подготовка и професионален опит, свидетелство за което са направените изводи за тенденциите в развитието на дизайна на книгата, факторите и условията, които са повлияли

в най-голяма степен за създаването и утвърждаването на процеси и явления, взаимната връзка и обусловеност с обществените и политически процеси, противоречивите творчески идеи и реализации, техният принос в създаване на ново знание и неговото интегриране в съвременното кодифицирано знание.

Графичният дизайн на книгата е атестация за професионализма на авторката – той илюстрира очертаните основни тенденции в дизайна на книгата на XXI век. Приложеният речник на използваните термини обогатява и разширява съдържанието и е пример за постигане на четивност и бързо възприемане на смисъла. Библиографията е структурирана и оформена по всички правила за библиографско описание на разнообразните видове издания, използвани като позовавания и цитирани от авторката. Доминиращата част от тях са издадени след 2007 година, което свидетелства за поддържано високо равнище на осведоменост за най-новите тенденции и научни публикации, свързани с темата на отразеното в монографията изследване. Издателското каре също говори за професионализъм и прецизност до най-малки подробности на оформяне на изданието. Визуализирането на идеите за модерния дизайн на книгата с дизайна на корицата също е принос към разработената проблематика в монографията.

Това издание би било гордост за всяко издателство и реклама за Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. Монографията има приносно значение в научно-приложно отношение и тя би била придобивка за всяка библиотека, учен и професионалист в сферата на дизайна на книгата.

MONOGRAPHY WITH SCIENTIFIC AND APPLIED VALUE

Prof. Kristina Varbanova-Dencheva, PhD

Abstract

The main theme of the monography of Veselina Valkanova is design of the Book: the elements, the spaces, and principles of composition of the oldest media.

The accent is over typography by complex analysis of the micro- and macro-typography and applied method over cover of the book, the solution of the text, titles pages, different types of the texts and products.

The styles, methods, which outline directions, trends, and the perspectives of the development of the graphic image of the book are given by the symmetric, harmonic, balanced classical compositions and the convention of the typography of the book by the beginning of typography to our days, by one hand, and the other – the visual experiments of the modernism and the vanguard design styles since beginning of XX-st century, and as well as the creative searches of the post-modern designers, deconstruction, demonstrations of the power of the visual manipulation and unlimited freedom, the personal interpretation.

The monography is very useful for researchers, students, postgraduates and professionals of the area of the print communications, book publishing and media.

Key words: book design, micro-, macro-typography, the trends of book design styles of the XX-st century

ТРИ ПОЕМИ, ИЛИ ЕДИННА СТИХОТВОРНА ХРОНИКА

Георги Георгиев

член на Съюза на българските писатели

Книгата си „В Одриското царство“ (Плевен, 2014) Ваня Ангелова е определила като сенки и силуети. Възприех творбата като епос, който плътно пресъздава едно отдалечено време от историята на нашите земи, населявани тогава от древната цивилизация на траките. Очертани са ясно три области, където господстват обединения на тракийски племена – „Градът на Перун“, „Градът на Зевс“ и „Градът на Севт III“. Налице е широко поетично повествование, многобройни образи на богове, владетели, герои, светци и мъченици, легенди и митове, сблъсъци на личности и нрави, съдбовна любов и предателства.

Емоционалното епично кълбо се развива вълнообразно чрез преливането на чувствата и мисълта от песен в песен, а те са общо 124. Четях тези оди, балади и елегии, които опоетизират историята чрез уловени образи и монолози за далечното и по-близко минало. Стиховете се леят, най-силните будят мислите, възторгват или носят печал и покруса. Величието и падението често сменят местата си. Почти под всяка отделна песен има съдържателни обяснителни бележки, свързани с поетичната тъкан. Тази втора линия полага научни опори, детерминира поетичния разказ, внася познавателна сила в творбите.

В. Ангелова сътворява стихотворната хроника, давайки простор на творческата си фантазия. Тя внася познание, фактология, доказателства за описваните събития, убеждава ни, че всичко е станало така, както тя го е почувствала, усетила и видяла. Възприемаме внушението, че точно така е протичал историческият процес, такива са реалиите от далечното минало. Върху фиксирани от историята факти и догадки, авторски свидетелства и документи тя гради своите сенки и силуети, които оформят амбициозната физиономия на нейната епична творба. Когато прочетох отделните части на единната стихотворна хроника

(бих казал дори роман в стихове), си припомних вариациите на Цицерон, че повечето човешки занимания зависят от обучението, от науката, от теорията. Друго нещо е поетът. Той е могъщ, благодарение на собствената си природа, чувствителен е и долавя истината чрез своята дарба, вдъхновение и някакъв божествен повей.

Никой не може да оспори, че не школи създават поета, той просто се ражда. Най-сполучливите творби от първата поема „Градът на Перун“, са стихотворенията „Карнавал“, когато на празника на Дионисий „прогонва зимата денят“, както и „Сурва“, когато зимата тръгва по урви, нагиздена в бял костюм, или обобщаващият „Монолог на нищото“, което превръща в прах епохите.

*От нищото животът се възражда,
а после пак във него се завръща.*

Препрочитам стихотворението „Агриани“, посветено на всички жители на град Перник. Звънките стихове прекрачват вековете и напомнят отминали събития, свързани с поетичното име на река Струма, разказват за сърдите, тракийско племе, населяващо Софийската котловина по време на Римската империя, за живота на тракийските обитатели на Граовско поле. В „Одрисите“ поетесата пее за гордостта на траките и достойнството на техния щит. Неслучайно триумфите им с вражеските орди възпял е Тукидид.

Стихотворната хроника се разлива като поетична река, от която изплуват вакханки (беснеещи жени), които оформят кортежа на Дионисий, тичат след бога на виното с развети коси, полуголи, проглушават гори и планини с ужасяващите си виковете. Стиховете градят образа на Ситалк, приказан герой, прочул се с доблестната си и славна войска чак във Вавилония. Херодот, старогръцкият историк, е свидетел на храбростта на траките.

Ето откъс от „Монологът на Ситалк“:

*Аз, царят на Одриската държава,
отдавам почит вечна на Бендиди.
Не ще потъна с времето в забрава
и няма хей така да си отида.
Великата си слава заслужавам.*

Още звучи в ушите ми рефренът „Ситалк не е роден да се предава“.

Ето че извисява ръст и Кракра Пернишки, разгъва се драмата на една страшна сеч, която ще помнят вековете. Ние усещаме откъде идва вярата, че ще пребъдва вечно българското царство – велика част от земния атлас. Впечатлява „Монологът на Кракра“ – поетичен плач на сразен, но непокорен български велможа. Приех душевното му пречистване, което не е жалко оправдание, а клетвен вик: „Готов съм да загина за България“. Поетесата ни води из пернишката крепост, пресъздава вътрешната драма на Иван Владислав, който, преди петлите да пропеят, възсяда буйния си кон пред погледа на своята царица. Драматичната картина на последния владетел на царството ни ме връща към думите на великия французин, че изкуството е съвършено там, където великото се среща с правдивото.

Ние вярваме на Иван Владислав, когато ридас:

*Българийо, прости ми, ако можеш!
Кажми ми за последно нежно: „Сине!“,
а после даже в гроб да ме положиш,
за нищо земно няма да тъгувам.*

Бродя през българските твърдини, преживявам битката при Битоля, вглеждам се в императора Българоубиец и набъбва вярата ми, че виновниците все ще си платят. България ще иска справедливост.

След пресъздаването на битката при Сетина и обсадата на Драч следва „Монологът на България“. Той приключва първата част на хрониката.

Втората поема е озаглавена „Градът на Зевс“. Първото стихотворение е „Ямбол“, а следващото „Хиамполис“ – едно от четиринайсетте древни имена на града. Завладя ме баладата „Диосполис“, друго име на Ямбол, което в превод означава „град на Зевс“. Тази ярка поема има посвещение на всички жители на днешния град Ямбол. Въздействащи са строфите за Астика (област в Одриското царство), населявана от древните асти. Обзет съм от трепет по простора и птичите песни на Астейската планина (древно име на Странджа), заплепен съм от търсенето на любовта в

„черупката на морска мида“, от стиховете за светилицето на Кибела, от очовечаването на мрака, който се мятна на коня, присъства в битки, блокади и жестока сеч. Мракът вижда да лежат в скута на майката земя отрязани глави и кръв да трасира друмищата прашни. Над мрака блясва мисъл: „Макар плътта ни да е тленна, душата няма да умре“. Като читател, потъвам във фантазната хармония, която излъчват одите „Хан Тервел“ и „Мадарският конник“, силните строфи на „Тангра“, „Иван Асен II“ и „Битката при Клокотница“. Заключение на стихотворение в тази втора част на хрониката е „Манастирът на исихастите“. То е за последователите на течението в православното християнство, които вярват, че чрез молитва и духовно вглъбяване ще постигнат единение с Бога.

Третата част на хрониката е озаглавена „Градът на Севт III“. Когато четях поетичните видения на Ваня Ангелова за Долината на тракийските владетели, за Одриското царство, за Севтополис, градът на Севт III, монолозите на Береника и Ройгос, на Котис II и Ребулас, на Садалас I и Саток, на Терес IV и Орсоалт, бях в особено превъзбудено състояние, което се родеше с подобни преживявания от преди десетина години. Тогава пред хотел „Переника“ в Шипка посрещяхме д-р Георги Китов вечер, когато екипът му се завръщаше от разкопките на тракийската могила „Голяма Косматка“. Именитият археолог, човекът на откритията, можеше да съобщи новини. Съпреживяхме очакванията за нови свидетелства от далечното минало на тази благодатна българска земя. Колкото повече навлизах в опоектизираните бастиони на времето и вечността на безсмъртието, толкова по-осезателно възприемах книгата на Ваня Ангелова „Градът на Севт III“ като археология на духа. Поетесата ми заприличаваше на откривател на нравствена мощ, която ни принадлежи като наследници на траките.

Историческа фактология, митология и поезия се преплитат в епични строфи и извисяват образи и характери на мъже и жени, чиито следи са около нас и вътре в нас. Поетесата прониква в тайните на многобройните гробници: Голямата Косматка, Могилата на Грифоните, Оструша, Шушманец, Голямата Арсеналка, Светицата... В. Ангелова изравя чрез своята поетична сонда образите на вихрени конници, на славни покойници. Усещаме не само стон в Казанлъшката гробница, а и възторг от годините на минал възход.

Преди няколко години, когато за първи път прочетох творби на В. Ангелова, долових дарбата ѝ да

пресъздава величието и силата на човека, надянал броня, щит и шлем. Извайваните образи на тракийски владетел в тази книга са не само богоподобни, а и човешки. Това са мъже, които познават сладостта от победата и мъката от поражението. Те се възправят след всяко падане, защото знаят, че всичко кратко е нетрайно.

В книгата се рисуват поетични картини на битки не еднообразни, а с цялата динамика на промените; пресъздава се драматизмът на действията на бойното поле. Стихът не бяга от суматохата, врхлелата военния лагер, когато във фланга се врязва свирепият противник. Поетесата насочва окоето си към многобройните рани на тракийския вожд, който се възхищава на умелите действия на верните му бойци.

Безспорен успех на творбата е проникването в душевните трепети и терзания на главните герои. Те ценят свободата, почитат верността, отдават се на неподправената ласка, която топли сърцата им, познават великата любов.

Ето част от монолога на царицата от песента на Береника:

*...Безкрайните мечти са прозорливи,
а аз съм предостатъчно жена,
че без борба от теб да се откажа,
и зная да разпаля похотта
във всеки войн, храбрец, герой и даже
в най-славния владетел на света...*

Препрочитам монолозите и си мисля колко тъжно е, че освен руини нямаме запазени дворци от древността, но се успокоявам, че творци като В. Ангелова чрез поетичните си видения ни връщат славата на отминалото величие. В най-сполучливите строфи авторката отстоява изстраданата истина, че след боя земята иска мъжка длан и плуг; бранните полета, напоени с кръв, очакват здрави мишци и плодотворен труд.

В третата част на книгата с майсторство и красота е показан дитирамбът, който е възторжено лирическо

произведение за възхвала на Казанлък, на Шипченската епопея, на Паметника на свободата, на перлата в полите на Балкана – Църквата със златните кубета, на Розовата долина.

Всичко това ми е близко, защото живея на триста крачки от храм-паметника „Рождество Христово“, всеки ден слушам песента на неговите камбани, а освен това опитах публицистичното си перо в книгите „Шипченци“, „Личности и тревоги“, „Сред светци и ангели“ и „Шипченският феникс“.

Благодарение на дарбата си Вана Ангелова сътвори свой образ на казанлъшката роза, по своему вижда събудената от сън котловина и спомени в очите щедимят. Пред нея:

*...Могилите на траките мълчат
и слушат дитирамбите безкрайни
на този свят. Подковите дрънчат
на враните коне, развели гриви.
На лира свири моята душа.
Бълбукат чудни ручеи бълбрави.*

*Надпяват се в небето чучулиги.
Работи бързо старият чекрък.
Звънът на колелата от талиги
разнася се над древен Казанлък.*

Съвсем логично в едно от последните стихотворения тя призовава:

О, нека кажем сбогом на тъгата!

Животът вече е решил войната...

Поетесата бавно коленичи пред олтара на Шипченската славна епопея.

В заключение ще цитирам думите на Овидий от „Скръбни елегии“ – „Щом нещо да изрека исках, излизаше стих“.

И с тази своя творба В. Ангелова отново ни внушава, че сякаш притежава някакъв фин инструмент за стихове.

THREE POEMS, OR A POETIC CHRONICLE

Georgi Georgiev

Abstract

This review by Georgi Georgiev presents poetic book of Vania Angelova “In Odrysian kingdom.” (Bulbaria; Plevn, Publishing NIMA, 2014).

ДНЕВНИКЪТ – ОПИТ ДА СЕ ЛИЦЕЗРЕМ

Доц. д-р Любомира Парижкова

„Недопустимо е надничането в чужд дневник” – така казах на майка си преди няколко седмици, когато ми каза, че е открила дневника на сестра ми, която вече не живее в родния ни дом. Според моите възприятия дневникът е резултат от интимно преживяване, което не бива да се „осквернява” от чужди погледи (макар да ставаше дума за нашата майка, намирам, че не може да се влиза в това лично пространство). Смятам, че е неправилно и невъзпитано.

Само няколко дни след това проф. Александра Куманова ми подари своята книга „Очите на Шари”¹, на която бе написала „С покана да напишете рецензия. Книгата е публикация на научния ми дневник от експедиции”.

Дневниците могат да бъдат „дневници, посветени на съхраняването на натрупания опит” – като пътувания и различни събития, и „дневници на себеизразяване” които имат своите корени през XVII век в протес-

тантската религиозна традиция. Един от най-ранните и най-известните примери за експериментален дневник е дневникът на Самуел Пепис (1633–1703), когото изследователят Томас Малоун нарича „Хроникьорът” в своето проучване „A book of one's own: People and their diaries” (Mallon, T. New York: Ticknor & Fields, 1984).

През XIX век личният дневник става изключително популярен в Западна Европа и се препоръчва като начин за разтоварване, но и като метод да се запазят спомените.

Дневникът е средство за лично изразяване. Според Т. Малоун авторите на дневници могат да се разделят на различни категории – „Летописци”, „Пътуващи”, „Поклонници”, „Създатели”, „Защитници”, „Изповедници” и „Затворници”. Към коя категория спада дневникът на проф. Куманова ми е трудно да определя. В него са описани научните ѝ експедиции в Иран, Турция, Италия, Русия, България, като тя се опитва да намери общи елементи между различните култури – между Тронът на Соломон (Иран) и Странджа планина; търси „преки и непреки конотации на соларните символи”. Изключително подробно е представено *нестинарството* като българска практика и неговите аналози чрез огнените мистерии в Иран. От друга гледна точка книгата е изповед на мъката на семейството на Шари Пийкок през думите, стиховете и очите на проф. Куманова.

Много по-популярен е подходът, чрез които теоретици категоризират дневниците по съдържание – *лични мисли и хроники и факти*, както и по отношение на аудиторията, за която е предназначен. Книгата „Очите на Шари” обаче съчетава фактите с личните наброски, семантичните ескизи с рисунките, научните разсъждения с фрагментите от музикални партитури и поради това е трудно да бъде причислена

¹ Куманова, А. Очите на Шари. Sub rosa (Страници от един забравен дневник [по научните експедиции в Иран, Турция /Северна Месопотамия/, Италия, Русия, България]) = Shari's eyes. Sub rosa (Pages of a forgotten diary [according to scientific missions in Iran, Turkey /North Mesopotamia/, Italy, Russia, Bulgaria]) / Ред., бел. Н. Василев ; Ред.-иранист И. Панов ; Рец.: Ц. Теофанов, А. Федотов, Б. Тодорова и др.; Епиграф: *На всички, които ме изпълват със съществуването си – на Духа, който животвори!*” – София : WINI 1837, 2014. – 414 с. : рис., фотогр., ил. – Рез. на бълг., рус., англ. – В част от тир. – рез. на фарси. – Др. рец.: П. Велчев, Н. Казански

към някоя категория. Читателите също трудно могат да бъдат експлицирани чрез единен образ.

Цялостната концепция за „публика“ може да изглежда в противоречие с общата теза, че дневниците винаги са целели да бъдат много лични, херметични документи на персонален изказ, рядко или никога да не се споделят и четат пред всички, но за холандския изследовател Йос ван Дайк една от общите черти на дневниците е, че те представляват „акт на комуникацията“, възникваща като резултат от необходимостта на автора да споделя с другите (*Composing the self: Of Diaries and lifelogs*, 2004). На пръв поглед се наблюдава противоречие с общоприетото мислене за дневника като нещо, което е прекалено лично и дори тайно. Комуникативният характер на традиционния печатен дневник се демонстрира чрез идеята, че всяко лице, което води дневник, винаги има конкретна аудитория, или по-точно, че всяко лице, което води дневник винаги е наясно, че съществува възможност за прочит от някой друг.

Във века на комуникационната разкрепостеност не само, че е придвидимо, но и явно е част от изграждането на публичния образ на дадена личност, да направи достойствие съкровения си откровения на широка публика. Разсъждавайки за дневниците от XIX век Р. Щайниц смята, че всеки, водил си дневник, може да си представи, че не само е възможно, но е сигурно, че един ден някой ще му го прочете (*Writing diaries, reading diaries: The mechanics of memory. The Communication Review*, 2001). А какво да кажем за XXI век?

Въпреки твърдението, че всяко лице, което води дневник всъщност се стреми да комуникира, може би Щайниц помага да добавите баланс към идеята, че дневникът е „висш комуникативен жанр“, като изяс-

нява основната му функция като запазване на спомени, независимо дали става дума за самия автор, препрочел работата си в някакъв по-късен момент, или някой друг читател – случайно или преднамерено. По този начин, позовавайки се на комуникативната функция, нуждата от разговор с някого, може да бъде запълнена и като говорим на себе си, както в момента на писането, така и по-късно при повторното връщане към текста. Личната потребност да запишем събитията и мислите си е водещият, според мен, мотив за писане на дневник. Съществува и чисто емоционален момент в това да излееш настроението си на хартия.

Независимо от съзнателното или несъзнателно желание на лицето, водещо си дневник, един ден да бъдат разкрити от чужди очи неговите съкровения, дневникът е инструмент за самоанализ, опит да се закрепим за в бъдеще настоящето. Дневникът е актуализация на случки, които са били наше настояще, които сме изстрадали и в които сме били щастливи. Той е възможност за съпреживяване, за самоактуализация, за себеузнаване и дори разнищване.

Погледнато откъм комуникативната същност на дневника, той е реалната възможност да си изградиш представата за някого, който е разголил душата си, който е бил максимално честен и достатъчно открит, че да предостави своята същност на анализ, но и на критика.

В това желание да пишем дневник се откроява желанието да се лицезрем и съизмерим с другите, да се видим чрез очите на Шари, да дадем своя заявка за безсмъртие. Предполагам, че и проф. Александра Куманова, чиято житейска и научна философия се основава на любовта, освен самопознание, самоизследване, самоанализ, се опитва да ни даде отговор на въпроса: „Коя е тя?“...

THE DIARY – AN ATTEMPT TO FACE OURSELVES

Assoc. Prof. Lyubomira Parizhkova, PhD

Abstract

An overview of the diary of Prof. Alexandra Kumanova (**Kumanova, A.** *Shari's Eyes. Sub rosa* (Pages of a forgotten diary [according to scientific missions in Iran, Turkey /North Mesopotamia/, Italy, Russia, Bulgaria]) / Eds. Notes N. Vasilev ; Ed.-Iranist I. Panov ; Rev. Ts. Teofanov, A. Fedotov, B. Todorova et als.; *Epigraph: To all, which fill me with their existence – to Spirit, who gives life!*” – Sofia : WINI 1837, 2014. – 414 p. : drawings, photos, ill. – *Res. in Bulg., Russ., Engl., Farsi* – Other rev. P. Velchev, N. Kazanski) as a uninscribed in the degrees of the known in the literature genres of diaries. In the course of the giving meaning of the diary reviewed which worldly and scientific philosophy is based on Love, the impact is emphasized on the idea, that the desire to see ourselves through the eyes of others is a form of immortality.

Kew words: Prof. Alexandra Kumanova – scientific diary – missions in Iran, Turkey /North Mesopotamia/, Italy, Russia, Bulgaria – cult to the light – worldly and scientific philosophy

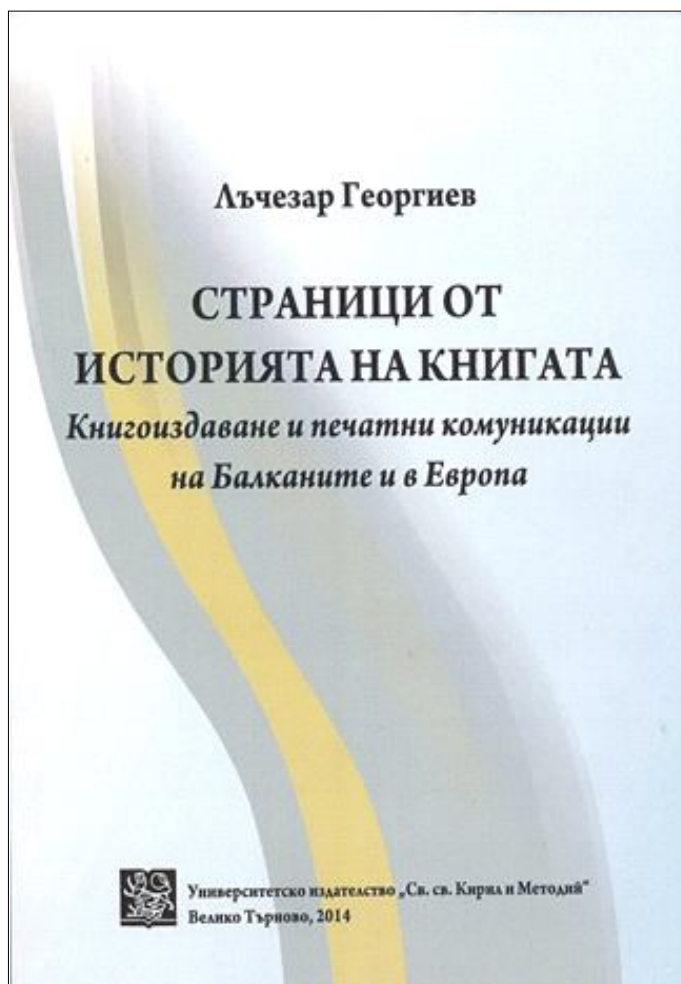

ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА ИСТОРИЯТА НА КНИГОИЗДАВАНЕТО И ПЕЧАТНИТЕ КОМУНИКАЦИИ НА БАЛКАНИТЕ И В ЕВРОПА

Гл. ас. д-р Стела В. Георгиева

Проф. д-р Лъчезар Георгиев издаде своето поредно научно изследване „Страници от историята на книгата“¹, което е фокусирано върху издателските процеси и печатните комуникации за един продължителен период от началото на XIX век до средата на 40-те години на XX век, като в изложението са вкарани и текстове, представящи издателското и печатарското дело на Балканите и в Европа. Книгата е структурирана в три раздела, като първата представя ретроспективен преглед на печатните комуникации и книгата за периода от 1806–1944 г. – тук са включени десетки издатели, печатници, автори, по-важни книги и периодични издания. Разделът дори самостоятелно би могъл да бъде издаден като полезно и актуално заглавие в помощ на историята на българската книга, книгоиздаването и печатните комуникации. Изнесени са също малко познати или напълно непубликувани документи, каквито се срещат в главата, очертаваща издателската дейност на Илия Блъсков. Научен интерес представляват и наблюденията върху емблематиката и графичната комуникация на българската печатна книга до Освобождението.

По своя характер и обем „Страници от историята на книгата“ е монографично изследване, като, разбира се, на места текстът приятно е преплетен с елементи

¹ Георгиев, Лъчезар. Страници от историята на книгата: Книгоиздаване и печатни комуникации на Балканите и в Европа. – В. Търново: Унив. изд. Св. Кирил и Методий, 2014. – 419 с.: с ил. [Резюм.. на англ. и руски ез.; съдържание и на англ. език]. ISBN 978–954–524–980–8

на фичъра, с четивен научно-публицистичен стил. Така поднесена, книгата е и в помощ на студентите от специалности „Печатни комуникации“ в УниБИТ и „Книгоиздаване“ във ВТУ, както и библиотечните специалности за ВУЗ в страната. Освен резюмета на английски и руски език, в края на третия раздел „Книжовен Лисабон“, който звучи и като самостоятелна студия, е обособено резюме на португалски и английски език, с пространна самостоятелна библиография за раздела, обхващаща значителен брой източници, свързани с изследвания на български, оригинални и преводни чужди автори върху португалската книга и португалската литература (предимно белетристика, поезия, публицистика). Акцентирам на този раздел, тъй като студията „Книжовен Лисабон“ включва в подзаглавие с важни тематични ориентири: *„Португалски писатели и книги. Португалия в творчеството на български автори. Португалската книга в България.“* В раздела са дадени важни детайли от книжовността, печатните медии и печатарското дело в Португалия. Лисабон тематично присъства с преводните заглавия на видния белетрист Жузе Мария Еса де Кейруш, съвременните португалски писатели-романисти Марио де Карвальо, Жузе Сарамату, Жуау Агиар, Жузе Родригеш душ Сантуш, Фернанда Серану, Мария Тереза Майя Гонзалеш, поетите Жузе Мануел Мендеш, Жузе Летрия. Аналитичен поглед проф. Л. Георгиев отправя и към съвременната мемоарно-документална литература, изследвайки спецификата на издадената в Лисабон и в София книга от Луиш Гонзага Ферейра *„Революция на Изток – Един португалец в София“*. Направен е книговедски анализ и върху романа *„Да сънуваш Портокалия“* от Гуалдо Томарсон (псевдоним на живеещия в Португалия съвременен наш белетрист и драматург Любомир Чолаков). Разгледани са и видни издателства в Лисабон и Порто с принос за развитието на европейското книгоиздаване. Наред с това в раздела са подложени на анализ и обобщени редица факти за автори, издателски поредици, преводачи и издания, свързани с присъствието на съвременната португалска книга у нас. Представени са български

автори – историци и литератори, работили по португалската тема и издали книги, свързани с Португалия. Заслужено място се отдава за културната дейност, извършена в полза на книжовността и преводната португалска книга, от страна на фондациите „Калуст Гулбенкиан“ и „Камойнш“ и други културни институции в Лисабон.

В книгата са представени и творчески резултати от пътуванията на автора до големи центрове на книжовността и печатарското дело – Баня Лука, Москва, Санкт Петербург. Привидно звучащи като разгърнат фичър и на места дори с пътеписни акценти, все пак в тези текстове надделява интерпретацията и научноизследователският поглед на автора за издателски процеси; анализира се съвременният книжовен процес, издателската дейност. Представяйки например Баня Лука като значим книжовен център на западните сърби, Л. Георгиев дава ценна информация за излизачи в началото и към средата на 90-те години на XX век медии в областта Посавина и в цялата голяма област; влиза в големия издателско-полиграфически комплекс „Глас Српски“, представя сръбски писатели, издатели, книги от бившата югославска република Босна и Херцеговина. Съвременни акценти, традиции и иновации в художественото оформление на руската книга дава представянето на крупния издателско-полиграфически комплекс „Наука“ към Руската академия на науките в Москва. Потапяйки се пък в книжовната атмосфера на Санкт Петербург, Л. Георгиев разказва за изобразителни изкуства, паметници, за дейността на множество руски издателства край брега на Нева; показва с точни щрихи работата на видни учени в сферата на книгознанието и библиографията, наблюдава с възхищение и прави точни описания на научната библиотека на РАН в бившата руска столица.

Монографията на проф. д-р Лъчезар Георгиев е принос към историята на книгата и книгоиздаването в България, като чрез нея читателят може да се докосне до големи центрове на книжовна култура, печатни комуникации, книгоиздателски дейности в Европа и Русия.

**STUDY ON THE HISTORY OF BOOK PUBLISHING
PRINT AND COMMUNICATIONS IN THE BALKANS AND EUROPE**

Senior Lecturer Stela V. Georgieva, PhD

Abstract

Review by Stela Valerieva Georgieva, PhD on the monograph of Professor Lachezar Georgiev **Pages from the history of the book: *Publishing and print communications in the Balkans and Europe*** (Veliko Turnovo: St. Ciril and St. Methodius University Press, 2014. – 420 p. : ill.).

The monography **PAGES FROM HISTORY OF THE BOOK** (*Publishing and print communications in the Balkans and Europe*) by professor doctor Lachezar Georgiev Georgiev, consists of three main parts. The **first part** of the book: **“A retrospective review of printed communications and book 1806–1944”** includes research on book publishing, publishing and printing activities in the first half of the nineteenth century and up to 1878 traces the publishing activities and the development of print communications throughout the Ottoman Empire; Bulgarian typography abroad during this period; and the contributions of the better-known publishers, printers, booksellers in Bulgarian Revival. Made an overview of the book and publishing work after the Liberation and in particular of the early twentieth century until 1944 as Professor. L. Georgiev focuses on prominent Bulgarian Publishers - Dragan Manchov, Elijah R. Bluskov, Hristo Danov. Is quoted correspondence between the publisher Elijah Bluskov with writer Vasil Droumev (Bulgarian bishop of Veliko Tarnovo *Metropolitan Kliment Branitski*) and authoritative Bulgarian scientist prof. Ivan Shishmanov. Examined the activity of printing-publishing centers of publishing and printing activities like Veliko Tarnovo, Svishtov, Rousse, Plovdiv, the Kyustendil, Sevlievo, Varna, Burgas, etc. *In the first part* of the monograph provides space for emblematic of Bulgarian manuscript and its projections in Bulgarian books published up to 1878 are given examples with illustrations of Bulgarian media. Also in the first part of the book, in the chapter “Printed communication from the early twentieth century to nationalization” are considered mergers and joint activities longtime publishers publishing family between 1918–1944, the pointed out the contribution of book publishing “Hemus” but also monitored the successful operation of Publishing in Sofia: “Stoyan Atanasov”, “Todor Filipov Chipev”, “Kazanlak valley”, “Hristo G. Danov”, “Mircho G. Smrikarov”, “Ancient Bulgaria”, “Alexander Paskalev” “Zheko Marinov” “Ivan Kuyumdjiev”, “Dobromir Chilingirov” and others. Carry out screening and a significant shareholder and corporate publishing companies in that period.

The **second part** of the book **“Traveling with Books”** includes three texts reflecting trips prof. L. Georgiev around the Balkans and Europe, with the idea to study the book and print communications in three major center of literary culture in Banja Luka, Moscow and St. Petersburg. The reader is given the opportunity to travel with the author in these cities - centers of highly developed printed communications and typography.

The **third part** of the book: **“Literary Lisbon”** is designed as an independent study on the work of Portuguese writers Esa de Queiroz, Jose Saramagu, Mario de Carvalho, Juau Aguiar, Maria Teresa Maya Gonzalesh, Jose Manuel Mendes, Jose George Letriya, Jose Rodrigues dos Santos, Luiz Gonzaga Ferreira and other authors whose works have been translated in Bulgaria. However, in this part of the other writers who are not translated in Bulgaria - Anabela Natario and Fernanda Serrano. Consider the operation of modern Portuguese publishers and printers of Lisbon print media *Diario de Noticias*, and also other print media in Lisbon. Carry out screening of Bulgarian authors wrote about Portugal.

АКАДЕМИК АРКАДИЙ ВАСИЛИЕВИЧ СОКОЛОВ – ПАНОРАМА НА РАВНОСМЕТКАТА

(Издания, посветени на 80-годишнината на учения – енциклопедист:
хипертекстова база от данни – пролегомени
и сборник от очерци на учени за персоналията)

Проф. д.п.н. Александра Куманова

Соколов, А. В. Ретроспектива-80 : сб. науч. тр. : в 3 т. / Мин-во культуры РФ. С.-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств ; Науч. ред. С. А. Басов. – СПб. : Изд-во СПбГУКИ, 2014. – Посв. 95-летию СПбГУКИ.

Том 1: Библиотечно-информационная школа. – 514 с. : с фотогр.

Том 2: Философия информации и социология информационного общества. – 446 с. : с фотогр.

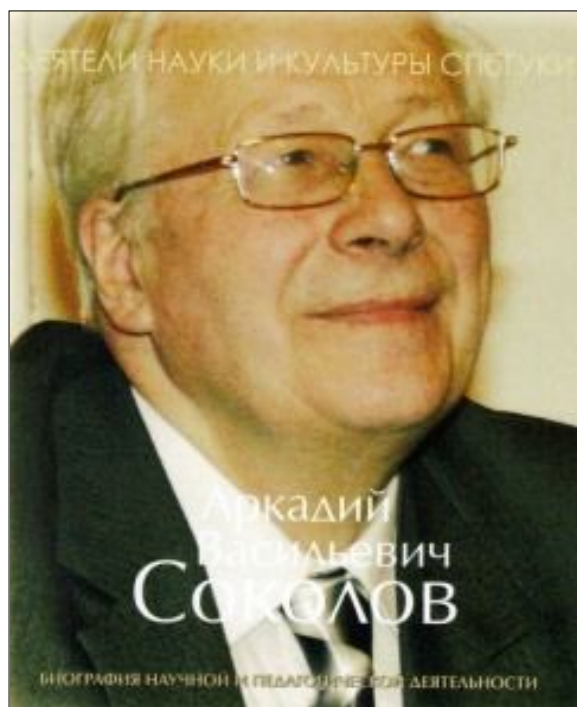
Том 3: Книжность – гуманистический оплот нации. – 480 с. : с фотогр. [Р-80]

Аркадий Васильевич Соколов [: сб. очерков ученых о персоналии] : биогр. науч. и пед. деятельности / Мин-во культуры РФ. С.-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств ; Под общ. ред. В. П. Леонова ; Ред.-сост. А. С. Крымская. – СПб. : Изд-во СПбГУКИ, 2014. – 36 с. : с фотогр. – (Сер. „Деятели науки и культуры СПбГУКИ” / Редкол.: А. Ю. Русаков (гл. ред.) и др. ; вып. 1)¹. [АВС]

Exegi monumentum aere perennius.

Horatius²

Видният руски учен – енциклопедист и хуманист, информатик, теоретик на социалната комуникация и проблемите на хуманизма и библиотеките в постмодерното информационно общество – професорът, докторът на педагогическите науки, заслужилият деятел на науката на Руската федерация, действителният член на Руската академия по естествени науки и Международната академия по информатизация при ООН Аркадий Василиевич Соколов (род. 10 февруари 1934 г.)³ през 2014 г. отбелязва своя 80-годишен юбилей.

Целта на настоящата публикация е да запознае българската академическа общност с цитираните в началото на този текст юбилейни издания [Р-80; АВС], посветени на 80-годишнината на учения.

Сборникът от научни трудове на А. В. Соколов „Ретроспектива-80” има своята предистория в неговите биобиблиографски отчети „Ретроспектива-60”⁴, „Ретроспектива-70”⁵ и „Ретроспектива-75”⁶.

Докато предходните ретроспективи представяват публикации на избрани произведения на автора към съответните негови годишнини, то в хипертекстовата база от данни⁷ „Ретроспектива-80” се наблюдава отказ от архивно-мемоарния жанр и се използват всички степени на свиването⁸ и разгръщането⁹ на информацията.

Подобен творчески подход към собственото научно творчество е изключително трудоемък и възплащаването му от А. В. Соколов говори за научна добросъвестност от най-висш порядък.

Пред нас е по същество не просто сборник от научни трудове, а пролегомени към творчеството на А. В. Соколов.

На него му се е наложило, за да възплъти идеята на трилогията „Ретроспектива-80“, да направи съдържателно редактиране, а понякога и да препише цели съчинения от предходните години. Така например са преработени отново разделите, които са посветени на дескрипторните информационно-търсещи системи (раздел 2.1), на интердисциплинарните обобщения и еволюцията на библиотечно-библиографската наука (раздел 3.1.3), на социалните функции и мисията на библиотечната и библиографската дейност (раздел 3.3.2)...

„Ретроспектива-80“ изразява – обобщава А. В. Соколов – моето научно и професионално кредо на днешния ден, и аз съм готов да се подпиша под всеки нейн параграф, без да изключвам и тези, които носят дискуссионен характер” [Р-80, Т. 1, с. 11].

Ето краткото изложение на структурата на всеки един от томове на трилогията „Ретроспектива-80“ [Р-80, Т. 1, с. 10].

Том 1 „Библиотечно-информационна школа“ характеризира епохата на формиране на информатиката и Държавната система на научно-техническата информация на Русия. Катедрата по научна информация в Санкт-Петербургския държавен университет по култура и изкуства (тогава: Ленинградски държавен институт на културата), създадена през октомври 1967 г., е първата катедра от такъв род във вузовете на културата, положила началото на информатизацията на библиотечното образование. Опитът на разработката на концепцията „социална информатика“ и метатеоретичните обобщения, основани на нея, до днес не са изгубили своята актуалност. Главите, посветени на библиотечната професиология и еволюцията на постсъветската библиотечна школа до началото на Болонския процес, логично се вписват в съдържанието на том 1, придавайки му относителна завършеност.

Том 2 „Философия на информацията и социологията на информационното общество“ представлява изложение на две взаимосвързани, но цялостни концепции, посветени на същността

на информацията и информационното общество. Тези концепции включват структурата на науките за информацията и систематизацията на концепциите за информационното общество, които е целесъобразно да се използват в учебния процес на хуманитарните вузове. Предложените интерпретации на информацията и информационното общество са нетривиални и могат да служат за предмет на научни дискусии.

Том 3 „Книжовността – хуманистична опора на нацията“ е приемствено свързан с резултатите на предходната научна дейност, отразена в „ретроспективите“ от предходните години, и приважда към резултатите на най-новите изследвания от последните пет години. Тук са представени: теорията и историята на библиографознанието; руската интелигенция и библиотечната интелигенция като нейна съставна част; социално-културната дейност в епохата на глобалната технологична цивилизация; понятието „хуманизъм“, историческите пътища на неговото развитие и типове хуманизъм; библиотечният хуманизъм и хуманистическата мисия на книжовността в Русия. На финала на тома е изведен проблемно-постановъчният параграф 5.6, посветен на обосноваването на книжовността като хуманистична опора на нацията.

От изложеното се вижда, че творчеството на А. В. Соколов обхваща цели науки, свързаните с тях научно-практически комплекси, което рисува ролята на учения в качеството на идеолог не само на петербургската школа на информатизацията на библиотеки и информационните центрове, но и в качеството на лидер в областта на информационно-комуникативните изследвания както в Русия, така и извън пределите ѝ.

Всеки том на „Ретроспектива-80“ е финализиран от Библиографски списък на основните публикации на А. В. Соколов, подредени в хронологичен ред [Р-80, Т. 1, с. 487–506: 253 ном. назв.; Р-80, Т. 2, с. 440–451: 51 ном. назв.; Р-80, Т. 3, с. 465–474: 156 ном. назв.]. Това като цяло са 460 ном. назв., а А. В. Соколов съобщава в Преамбулата към Том 1 на „Ретроспектива-80“, че към 2012 г. неговият автобиографски списък съдържа повече от 570 ном. назв. [Р-80, Т. 1, с. 8].

Можем само да съжаляваме, че в „Ретроспектива-80“ не са включени над 110 названия от публикациите на А. В. Соколов, както и за това, че в обсега на изданието не попадат преведените на английски, немски, чешки, испански и други

езици. Подобно съжаление следва да се изкаже и за отсъствието на съответни показатели към трилогията на А. В. Соколов. Такива е желателно да има в едно бъдещо издание на труда – предметен, именен, географски... От показатели се нуждае и вторично-документалният апарат към изданието...

Особено ценен в методологическо отношение е Том 1 на „Ретроспектива-80” и към изданието като цяло – „Диалогът на Автора и Научния редактор” [Р-80, Т. 1, с. 7–14].

Със същия статус е и Послесловието на изданието – „Меморандумът на Научния редактор”. Ето едно от обобщенията на С. А. Басов: „внимателният читател обезателно ще забележи червената нишка, преминаваща през всички глави на „Ретроспективата”. Тази нишка е обозначена от фундаменталните категории „Информация – Книжовност – Човечност”. Именно тези категории се намират в центъра на внимание на професор А. В. Соколов и предопределят актуалността на резултатите на неговата научноизследователска дейност, което „трябва да се помни” [Р-80, Т. 1, с. 457–458].

Изданието „Ретроспектива-80” е адресирано до студентите и преподавателите на вузовете на културата, а също до специалистите в областта на библиотечното дело, библиографията и информационното търсене. То може да бъде използвано и в качеството на учебно пособие в библиотечно-информационната магистратура, докторантура и за повишаване на квалификацията на педагозите, библиотековедите и библиографовете.

Това издание е обърнато и към бъдещето – темите, които владеят ума на А. В. Соколов са: учебни пособия „Магистърски интеграл”, „Социални комуникации”, „Библиофутурология” [Р-80, Т. 1, с. 14]...

Плод на аналитико-синтетична обработка на цялото творчество на А. В. Соколов е неговата „Ретроспектива-80” – феномен, който следва да бъде изучаван, защото човечеството стои пред проблема как да уплътни и преосмисли своите натрупани в десетилетията информационни масиви. Чрез създаването на хипертекстови бази от данни – е отговорът на А. В. Соколов на този въпрос!

Своеобразна компенсация на отсъствието в „Ретроспектива-80” на традиционния от предходните ретроспективи раздел „Друзей моих прекрасные черты”¹⁰ или „Взгляд со стороны”¹¹ е публикацията на второто издание, описано в на-

чалото на настоящия текст [ABC]. В него около 30-тина учени – колеги, приятели и ученици – споделят свои мисли за личността, творчеството и приносите на А. В. Соколов. Сред авторите на очерците са В. П. Леонов, В. В. Брежнева, Р. С. Гиляревски, Ю. Н. Столяров, Я. Л. Шрайберг, В. Е. Триодин, Г. Ф. Гордукалова, М. Н. Колесникова...

Внимателното изучаване на тези текстове показва, че А. В. Соколов е не само притегателен с интелекта си за авторите на очерците. Неговата ярка дълбоко хуманна натура е лидер на информатизацията, сърце на школа в областта на библиотечната информатика, библиотекознанието и библиографията на постмодерното информационно общество.

Чрез това издание се посочва, че ЛЮБОВТА е онтологичният корен на всяко професионално общество, на всяко творчество, и на научното в това число. Нейната ценност е абсолютна за творците на науката. Феноменът ѝ сближава плодовете на науката, изкуството и философията.

Израз на това кредо на А. В. Соколов е привечдането от него в качеството на епиграфи на стихове от своето поетично творчество, с които отваря всеки от томовете на „Ретроспектива-80”:

*Родной Дворец библиотечный
На гордом невском берегу!
Будь милостив: включи мою строку
В истории твоей папирус бесконечный.*

[Р-80, Т. 1, с. 7];

*О, Информация! Случайный псевдоним
Чего-то, что уму непостижимо!
В чем суть твоя? Ты пламя или дым?
А может быть, всего лишь тень от дыма?*

[Р-80, Т. 2, с. 7];

*Пусть книжности бессмертный идеал
Объединит магическим кристаллом
Технократический финал
С гуманистическим началом.*

[Р-80, Т. 3, с. 7].

Чрез юбилейните издания – трилогията „Ретроспектива-80” и сборника от очерци на учени „Аркадий Василиевич Соколов” – пред нас израства паметник на живото и делото на академик Аркадий Василиевич Соколов, отдадени на науката и нейните сподвижници – сърцевината на школата на информатизацията с планетарно значение¹².

БЕЛЕЖКИ И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

¹ Корицата на това издание е използвана в оформлението на настоящата публикация.

² Лат.: „Издигнах паметник, по-траен от медта.” – Хораций.

³ Описание на творческия феномен на учения и на една от последните му монографии *вж в публ.: Куманова, А. В. Аркада гуманизма : Когнитология творчества профессора А. В. Соколова и симметрия библиотеки – гуманизма (Корневые макропроблемы, или О том, сколько может вместить в себя человек) [: Рец. на кн.: Соколов, А. В. Библиотека и гуманизм : Миссия библиотеки в глобальной техногенной цивилизации : Моногр. – СПб. : Профессия ; М. : Гранд-Фаир : Межрегиональный библиотечный коллектор, 2012. – 400 с.] / Эпиграф: „Человечность – вот ноша, которую несет он” – Конфуций. // Библиосфера / ГПНТБ СО РАН (Новосибирск), 2013, N 1, с. 87–94. – Библиогр. информ.: <<http://www.spsl.nsc.ru/professionalam/bibliosfera/avtorskij-ukazatel>>. – Публ. и в: <<http://www.spsl.nsc.ru/win/Bibliosfera.htm>>.*

Срв. и: Куманова, А. В. Аркада гуманизма. // *Аркадий Васильевич Соколов [: сб. очерков ученых о персоналии] : биогр. науч. и пед. деятельности / Мин-во культуры РФ. С.-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств ; Под общ. ред. В. П. Леонова ; Ред.-сост. А. С. Крымская. – СПб., 2014, с. 14.*

⁴ Соколов, А. В. Ретроспектива-60 [: Биобиблиографический отчет] : Тр. для библиотекарей и информатиков / Петерб. библ. о-во ; Науч. ред., вступ. С. А. Басов. – СПб. : Независимая Гуманитар. акад., 1994. – 466 с.

⁵ Соколов, А. В. Ретроспектива-70 : Биобиблиографический отчет / Петерб. библ. о-во ; Науч. ред., вступ. С. А. Басов. – СПб. : БАН, 2004. – 380 с. – Изд. осуществлено при поддержке Междунар. благотворительного фонда им. Д. С. Лихачева.

⁶ Соколов, А. В. Ретроспектива-75 : Биобиблиографический отчет / Петерб. библ. о-во ; Науч. ред., вступ. С. А. Басов. – СПб. : БАН, 2009. – 460 с.

⁷ Стандарты по библиотечно-информационной деятельности. – СПб., 2003, с. 311.

⁸ Рус.: свертывание (функция на познанието по А. В. Соколов).

„Свиването на информацията не е волна метафора, а термин, добре познат на библиотечно-библиографските и информационните работници... Под **свиване на информацията** се разбира аналитико-синтетичен процес, заключаващ се в подготовката на вторични документи, информиращи за формата и съдържанието на изходните първични документи. В зависимост от степента на свиване се различават: библиографско описание (максимално свиване), аотиране (ограничава се със съобщаването на тематиката на първичния документ), рефериране (съобщение за основните факти и концепции, които се съдържат в документа), конспектиране (минимална степен на свиване.” [Р-80, Т. 1, с. 8–9]. – *Вж: бел. 9.*

⁹ Рус.: развертывание (функция на познанието по А. В. Соколов). – *Вж: бел. 8.*

¹⁰ Рус.: „На приятелите ми прекрасните черти”. – Стихове на Б. А. Ахмадулина.

¹¹ Рус.: „Поглед отстрани”.

¹² Срв.: бел. 2.

ACADEMICIAN ARKADIY VALILIEVICH SOKOLOV –
PANORAMA OF THE BALANCE-SHEET

(Publications, dedicated to the 80th anniversary of the scientist-encyclopedist:
hypertext database – prolegomena and collection of sketches of scientists for personalia)

Prof. Alexandra Kumanova, Dr. Habil

Abstract

Review of the jubilee editions of academician A. V. Sokolov, considered in their dialectical unity: **Sokolov, A. V. Retrospective-80** : coll. Sci. studies ; in 3 vols / Ministry of Culture of Russian Federation. Saint Petersburg State University of Culture and Arts ; Sci. Ed. S. A. Basov – Saint Petersburg, 2014.

Vol. 1: Library-Information School. – 514 p.

Vol. 2: Philosophy of the Information and Sociology of the Information Society. – 446 p.

Vol. 3: Book-learning – A Humanistic Protection of the Nation. – 480 p.

Arkadiy Vasilievich Sokolov [:collection of sketches of scientists for personalia] : / Ministry of Culture of Russian Federation. Saint Petersburg State University of Culture and Arts ; Chief Ed. V. P. Leonov ; Ed. Comp. A. S. Krimskaya. – Saint Petersburg, 2014. – 36 p.

Keywords: Arkadiy Vasilievich Sokolov – *Retrospective-80* (2014) – *Arkadiy Vasilievich Sokolov* (2014) – review

МОНОГРАФИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЗНАНИЕТО В БИБЛИОТЕКАТА

Гл. ас. д-р Стела В. Георгиева

Проф. д-р Нели Костова издаде документалното монографично изследване със стегната структура и прецизно композиране на теми, интерпретиращи актуални проблеми, свързани с организацията, стратегиите, мениджмънта и маркетинга на знанието в съвременната библиотека¹. Книгата, излязла през 2014 г. в обем 286 страници, е рецензирана от доц. д-р Никола Казански и е под редакцията на д-р Константина Недкова. Монографията включва увод, 11 глави, заключение и солиден списък на цитирана литература – книги, статии, нормативни документи, електронни ресурси.

Още в увода се изтъква обстоятелството, че информационният мениджмънт не би могъл да решава пълноценно възникващите проблеми в съвременното общество, което налага да се приложи ново направление – управление на знанията, разбирани като всички знания на производителите и потребителите, а заедно с тях и тези, които са формализирани в различните видове документи. Библиотеката се явява по думите на авторката специфична институция, която в съвременните условия изисква разработване на инструментариум, с помощта на който да се свърже в единно цяло фрагментираното знание². Привеждат се съвременни изследвания по проблема – автори като Карл Унг, Хенри Блис, Джес Шири; изтъкват се задачите на изследването – сред тях е тезата, че текстът за възникването на библиотеката като основна форма за организация на знанието; доказва се тезата за възникването на библиотеката като инструмент за управление на фрагментираното документирано знание, което библиотекарите по неповторим начин интегрират в единно информационно пространство и при работа с фондовете формират условия за по-бързо генериране на необходимото ново знание³. Подчертава се, че изследването е проведено и се реализира във формата на *концептуален обзор*, като по този начин се доказва съпричастност на автори спрямо определени идеи, подпомогнати и от солидна библиографска справка.

Първата част на монографията „Управлението на знанието в библиотеките“ е преобладаващо теоретична. В първа глава в теоретичен план се изяснява генезисът и началните функционални взаимоотношения между знанието и неговото ор-

ганизиране, както и ролята на текста като способ за организация на знанията и диференцирането на формите за организиране в устния етап от развитието на обществото, привеждайки в хронологичен аспект възгледи на изтъкнати изследователи (С. Г. Фатыхов; Рене Декарт, Ото Регенбоген, Клод Леви-Строс, Рей Дъглас Бредбъри и пр.). Втора глава представя организацията на знанието в началото на писмения етап от общественото развитие. Разглежда се спецификата на документа като носител на текста и форма на организация на знанието. Изяснява се спецификата при информационните нива на документа; особеностите и характеристиките на документираната информация.

Втора част „Управление на знанието“ изяснява самото понятие; прави обзорец преглед на съществуващите етапи, идеи и концепции с кратко представяне на техните автори и позиции (Фридерик Уинслоу Тейлър; Мак Лаурин; Анри Файол; Честър Бърнард; Джордж Елтън Мейо; Дъглас Макгрегър; Ейбрахам Харолд Маслоу). Вярна на прецизността при библиографския критико-аналитичен анализ, проф. Н. Костова изяснява и формирането на нова парадигма в развитието на знанието, като тук прави обстоен преглед на изтъкнати мислители след 20-те години на XX век – Йозеф Шумпетер, Н. Д. Кондратиев, Герхард Менш, Питър Дракър, Даниел Бел, Маршъл Маклуън, Джон Кенет Гълбрийт, Алвин Тофлър и пр. Съпоставяйки утвърдени с годините информационни системи с новите тенденции, Н. Костова извежда гледището, че създаването и поддържането на базирани данни е първата крачка към „безхартиената информатика“, при която се изключва необходимостта от „ръчно създавания огромен поток документи, съпътстващи подобни действия при традиционните технологии“⁴. Въвежда се понятието „хипертекст“, развива се концепцията за информационното общество като постиндустриално (според идеите на японския учен и футуролог Йошита Масуда), ражда се нова научна дисциплина „синергетика“, въвежда се и понятието *интелектуален капитал* и концепцията за *множествения интелект*, като се достига до идеята, че едноличното създаването на знание от отделен работник е невъзможно⁵. Така, преглеждайки съвременните теоретични възгледи и оценки на видни експерти,

психолози, социолози и философи, авторката стига до специфичната библиотечна сфера, където се утвърждава парадигмата „управление на знанието“, определя дефинирането на понятието, разглеждайки и тенденциите в развитието на новата концепция, при това знанието се представя като стратегически ресурс и обект на управление, стигайки и до причините, поради които се формира системата за управлението на знанието – технологични, икономически и социални, както и нейните цели, задачи, специфика на подходите.

В четвърта глава са изложени стратегиите за управление на знанието, а в пета глава се представят приложимите към управлението на знанието технологии. Изясняват се и с критичен преглед на някои неточности в българската му употреба понятието *коучинг*, въприеман днес като вид консултиране и способ, подпомагащ клиента да определи ясно собствените цели и задачи и да се концентрира в реализацията им; като метод за осъзнато управление на собствения живот, подпомагащ намирането на неговия разумен баланс и ефективност на действие⁶. Изтъкват се ползите и от екипната работа и от екипното обучение, от формирането на лидерство в интелектуалната организация. Разглеждайки комуникационните технологии, Н. Костова акцентира върху съвременните функции на комуникационния менаджмънт чрез инструментите на публичен рилейшънс, каналите за разпространение на информация и знания. Подлагат се на анализ системите за планиране на ресурсите на организацията, както и системите за управление на взаимоотношения с клиентите и на информационна поддръжка на аналитичната дейност. Изследвайки спецификата на маркетинговите технологии, авторката излага идеите за маркетинг на отношенията, формиране на лоялност у потребителя, акцентира върху иновативния стратегически подход *customization* (къстъмизация) – индивидуализиране на стандартните пазарни предложения съобразно потребностите на клиента с негово участие в създаването на продукт⁷. Тук са проследени и още съвременните форми за директен маркетинг като: *database-marketing* – персонализирана към клиента комуникация; социален, събитен, латерален и мобилен маркетинг; брандинг – технологията за

създаване, изграждане и утвърждаване на търговската марка; редбрандинг – технология за изменение на съществуващия бранд.

В третата част на монографията Н. Костова разглежда водещите аспекти на знанието в библиотеката. Особен интерес за специалистите представляват разсъжденията върху управлението на знанието в документа, излага се спецификата на метода *анализ на цитиранията*, като се привеждат и възгледите на видни световни учени. В девета глава се изследва типологията на документите – тук Н. Костова се спира детайлно върху спецификата на енциклопедията в помощ на управлението на знанието; извежда значението на подредбата на фонда на библиотеката, а в десета глава се анализира спецификата на каталогизирането, библиографското описание, анотирането и рецензирането, особеностите на библиотечните класификации и тяхното приложение в интернет. Във финалната единадесета глава се прави анализ върху спецификата на виртуалната библиотека и мястото на електронните каталози и библиографските указатели.

В заключението на монографията се извеждат водещите изводи и оценки, като се акцентира и върху практическата приложност на изследването.

Книгата на проф. Нели Костова е важен научен труд в модерното наукознание, който може с успех да се ползва и в обучението на студентите по библиотечни дисциплини. Със своята богата библиография, с позоваването върху десетки източници, авторитетни световни учени, концепции и идеи, както и чрез авторските заключения монографията е полезно и необходимо съвременно четиво за специалисти и изследователи.

БЕЛЕЖКИ

¹ Костова, Нели. Управление на знанието в библиотеките: Документално изследване. – София: За буквите – О писменехъ, 2014. – 288 с.

² Костова, Н. Цит. съч., с. 6–7.

³ Костова, Н. Цит. съч., с. 9.

⁴ Костова, Н. Цит. съч., с. 59.

⁵ Костова, Н. Цит. съч., с. 66 – 67.

⁶ Костова, Н. Цит. съч., с. 121.

⁷ Костова, Н. Цит. съч., с. 156.

THE MONOGRAPH ON MANAGEMENT OF KNOWLEDGE IN THE LIBRARY

Senior Lecturer Stela V. Georgieva, PhD

Review by Stela Valerieva Georgieva, PhD on the monograph of prof. Neli Kostova *Knowledge management in libraries: Documentary study* (Sofia: Za bukвите – O pismenah, 2014. – 288 p.). In his review, Dr. Stela Georgieva concluded that *Knowledge management* is an important scientific work in the modern science of libraries. Monograph of prof. Neli Kostova includes a solid bibliography. The book cites dozens of authoritative international scholars, their concepts and ideas. Monograph is useful and necessary for advanced reading specialists and researchers. ✧

АНГЛОЕЗИЧНА МОНОГРАФИЯ ЗА СЪВРЕМЕННИТЕ СТРАТЕГИИ И МЕНИДЖМЪНТА В КНИГОИЗДАВАНЕТО И ПЕЧАТНИТЕ КОМУНИКАЦИИ

Издателство „Фабер“ публикува монографията на проф. д-р Лъчезар Георгиев: **Management and Strategy in Book Publishing and Printed Communications** (Faberbg, 2014. – 248 p.). Книгата е преведена от преподавателите в катедра „Англистика“ при Филологически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ Снежана Боянова и Лена Илиева. Англоезичната монография е по изданието от 2013 и 2014 г. на монографията на Лъчезар Георгиев „Стратегически подходи в книгоиздаването и печатните комуникации“, но преработена основно според предоставена от автора нова редакция и допълнено с десета глава (неиздавана на български език), озаглавена: *The book and the challenges of the new age* (p. 198 – 236). Поради спецификата на изданието книгата се разпространява чрез книжарница „Български книжици“ и електронния сайт на същата книжарница www.knigabg.com, като е включено резюме на английски за книгата и автора. По сведения на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – София, по линията на международния книгообмен монографията на проф. д-р Лъчезар Георгиев е предоставена на: Конгресна библиотека – Вашингтон; Университетска библиотека – Питсбърг; Народна библиотека – Варшава; Народна библиотека – Прага; Народна библиотека – Белград; Народна и университетска библиотека – Скопие; Университетска библиотека – Воронеж. Екземпляр от нея е връчен чрез преводача Сн. Боянова на Университетска библиотека в Улвърхемптън (UK). Книгата ще бъде предоставена също и на *Biblioteca Nacional de Portugal* – Лисабон.

Издател

ABSTRACT

THE ENGLISH MONOGRAPHS ON CURRENT STRATEGIES AND MANAGEMENT IN PUBLISHING AND PRINTING COMMUNICATIONS

The monograph *Management and Strategy in Book Publishing and Printed Communications* by Prof. PhD Lachezar Georgiev Georgiev [ISBN 978-619-00-0080-8] elaborates on the current strategic approaches in book publishing and their projections in the world of printed communications. The book shows how a well planned, thoroughly prepared and economically feasible strategy can be a crucial factor contributing to the financial prosperity of a publishing house. It also provides an analysis of price formation in the publishing industry, and lays bare the process of calculation and synchronization of all the different expenses, tax rates, discounts and bonuses. The book also provides an account of the distribution processes in book publishing, and studies the approaches in managing intellectual property in the context of the book publishing business, thus outlining the modern trends in publishing management. There is a reference to some leading global events in the sphere of printed communications, as well as some strategies and attitudes. The strategic approaches in promoting the book and advertising in the printed media are also dealt with. A special emphasis is laid on the polygraphic aspects of printed communications both in terms of chronology of printing methods and the choice of the most appropriate strategic technology for the needs of the publishing businesses.

The monograph *Management and Strategy in Book Publishing and Printed Communications* (Faberbg, 2014. – 248 p.) is distributed through bookshop “Bulgarian booklets” and the electronic site of the same bookstore www.knigabg.com, as included a summary in English of the book and the author. According to information of the National Library “St. St. Cyril and Methodius” – Sofia, through the international book exchange monograph of prof. Lachezar Georgiev predostavena of: Library of Congress – Washington; University Library - Pittsburgh; National Library – Warsaw; National Library – Prague; National Library – Belgrade; National and University Library - Skopje; University Library – Voronezh. This book is also supplied (by the translator Sn. Boyanova) of University Library in Wolverhampton (UK). The book will be provided to the Biblioteca Nacional de Portugal – Lisbon.

Prof. Lachezar Georgiev is the author of over 250 scientific papers and articles, studies and books of fiction. He has participated in international conferences and other scientific meetings. He has been a member of scientific boards in competitions for university lecturing. He has directed research projects. Prof. PhD Lachezar Georgiev is the author of 50 scientific, fictional and documentary books. He is a member of the Union of Scientists in Bulgaria; the Union of Bulgarian Writers and Union of Bulgarian Journalists. Prof. L. Georgiev reads lectures at the University on subjects related to publishing, library and Information, graphic communications, printed communications, book press and book publishing process. Professor in book science, librarianship and bibliography at St. Cyril and St. Methodius University – Veliko Turnovo. He has lectured (professor) at the University of Library Studies and Information Technologies – Sofia.

ЕДИНЕНИЕ НА СВЕТОВЕТЕ („Очите на Шари“ – премиера)

Андреа Пандулис – студент в УниБИТ
Емилиана Маркова – докторант във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“

На 12 декември 2014 г. в Културното представителство към Посолството на Ислямска република Иран в Република България се състоя премиерата на академичния изповедно-научен дневник „*Очите на Шари*“* от проф. Александра Куманова, посветен на научни експедиции на авторката в Иран, Турция (Северна Месопотамия), Италия, Русия и България. Пред преподаватели, студенти и докторанти в най-голямата зала на Културното представителство и на фона на виртуозен акомпанимент на цигулка в изпълнение на Мария-Румяна Лиркова, свирила на най-прочутите подиуми по света, проф. А. Куманова представи своеобразен рецитал на книгата си.

Премиерата протече в стила на интертекстуалната аксиология чрез фрагменти на персийски диван от преводи на български преводачи (Николай Райнов, Гео Милев, Леда Милева, Владимир Свинтила, Йордан Милев, Иво Панов, Никола Казански, Николай Василев и Александра Куманова). Стихове от различни ирански поети (Фердоуси, Насир Хосров, Муиззи, Омар Хаям, Аттар, Саади, Молави, Ибн-и-Ямин, Убаид-и-Закани, Хафез) бяха прочетени от Андреа Пандулис и Станислава Чолова – членове на ръководеното от проф. А. Куманова *Студентското научно общество* при УниБИТ.

Сред почетните гости на събитието бяха Техни Превъзходителства д-р Абдуллах Норузи – посланик на Ислямска република Иран у нас, и Мохаммад Али Кияни – културен аташе към посолството. Думи на признателност авторката изрази специално към иранската мисия в България, с любезното съдействие на която книгата вижда бял свят. Специални благодарности авторката отправи към проф. дн Стоян Денчев – посланик на

Република България във Финландия (1994 г.) и Почетен консул на Султаната Оман в България, Ректор на УниБИТ – за предоставените възможности да участва в научните експедиции, описани в дневника. Дълбока благодарност тя изказа на редакторите на книгата д-р Николай Василев, който е автор и на художественото ѝ оформление, и доц. д-р Иво Панов (редактор-иранист). Благодарствени думи проф. А. Куманова произнесе и към проф. дн Цветан Теофанов, проф. дн Александър Федотов, доц. д-р Богдана Тодорова, доц. д-р Петър Велчев, доц. д-р Никола Казански – рецензенти на изданието.

Това е дневник – Sub gosa, както сама проф. А. Куманова определя жанровата принадлежност на „*Очите на Шари*“, изхождайки от емблематичните за цивилизацията стихове на безсмъртния Саади. „Културата на вселената от цивилизации, сред която грее иранската, от порядъка на представената в дневника на професор А. Куманова, е най-съвременният фактор в отношенията между народите и държавите“ – обобщи Негово Превъзходителство Мохаммад Али Кияни, който, както и Негово Превъзходителство д-р Абдуллах Норузи са сред първите, рецензирали изданието. „Енциклопедичен, аналитичен, задълбочен анализ на различни култури, които са с близка душевност и световъзприятие, е представен в синтез и мъдро в книгата“ – подчерта в своето слово проф. Александър Федотов. „Енциклопедичният характер на книгата е пречупен през призмата на една дълбока сензитивност, която придава лекота и нежност на изложението, разпростиращо се върху културата на страни и континенти, изградили днешната цивилизация“ – изтъкна в своето изказване доц. д-р Иво Панов. „Култът към светлината е показан прони-

* Куманова, А. Очите на Шари. Sub gosa (Страници от един забравен дневник [по научните експедиции в Иран, Турция /Северна Месопотамия/, Италия, Русия, България]) = Shari's eyes. Sub rosa (Pages of a forgotten diary [according to scientific missions in Iran, Turkey /North Mesopotamia/, Italy, Russia, Bulgaria]) / Ред., бел. Н. Василев ; Ред.-иранист И. Панов ; Рец.: Ц. Теофанов, А. Федотов, Б. Тодорова и др. София : WINI 1837, 2014. 414 с. : рис., фотогр., ил. Рез. на бълг., рус., англ. В част от тир. – рез. на фарси. Др. рец.: П. Велчев, Н. Казански.

цателно в дневника на професор А. Куманова с неговите универсални измерения” – посочи доц. д-р Богдана Тодорова. Д-р Николай Василев определи жанра на творбата като „дзуйхицу” – японски феномен в световната култура, изкрystalизирал върху почвата на единение между цивилизациите. Доц. д-р Хаджар Фиюзи благодари за представянето в книгата на образа на персийката Шараре Пийкок, родена в България, като символ на културните съответствия между Иран и България, между Изтока и Запада, Севера и Юга.

Фабулният поток в дневника се впуска по същността на религиите и научните дирения на трансмисиите на култура в различни страни и континенти, разпръснати от Иран в хилядолетията по всички краища на планетата, за да прослави общочовешките нравствени ценности на цивилизацията – любов, толерантност, красота. Още при първата среща на авторката с майката на без време напусналата земния свят Шари – д-р Хаджар Фиюзи – за двете е ясно, че Бог е един и същ във всички религии; Той взима при Себе си тези, които най-много обича. *„Раздялата е ехо на смъртта. / В шиповете остри нейни / Сърцето все лети към вечността.”* (всички стихове в настоящия текст са на проф. А. Куманова и са взети от дневника ѝ).

През ефирните очертания на сюжетната линия, съпроводена от лирически творби, партитури, историографски и библиографски препратки, описания на личности и събития, научни факти, легенди и парадокси, изкусно подбрани графически знаци в дневника започва да изплува светлината на себепознанието. То приема формата на любовта. Любовта на майката към дъщерята, на дъщерята към света, на авторката към Другия... Всичко това блика от хуманната и толерантна философия, струяща от книгата, преплетена със сърдечните ритми на битието. В очите на персийката Шари

гори огънят на българска нестинарка като един нестихващ, неугасващ, неизстинал плам към живота... Сякаш самият спомен за Шари стъпва бос по жаравата и пари голотата на душата от загубата на любимия човек. Но тази жарава и облагородява, калява за живота, който продължава да тече, въпреки болката. Животът на Шари е прекъснат внезапно, но останалото след нея е една широка диря от изкуство – изобразително, пластично, словесно. Дори засаденото в нейна чест дърво в Лондон ще живее като една жива емблема за гения на единението на световите. То всяка пролет разцъфва за нов живот. Защото животът и смъртта, денят и нощта, Слънцето и Луната са едно цяло, макар и разделени (събрани-разделени). *„Събрани-разделени / Сме Слънце и Луна. / Събрани-разделени / Са денят с нощта. /... Събрани-разделени / Сме живи в любовта.”*

Любовта е светлина в дневника на проф. А. Куманова. И очите на Шари побират тази светлина, разпръскват я около себе си. Тези очи са образ на вечността. Самото име Шараре на фарси означава искра, Божия искра. Изначална носителка на божествената частица, Шари в дневника на проф. А. Куманова се превръща във вестителка на любовта, помирителка на културите, посланик на доброто, човешкото и вездесъщото. Всичко това е една приказка, която не свършва, която всеки може да дописва във времето. Защото времето и пространството побират в себе си стоновите на живота и полутоновете на светлината. Пространството става спомен. Времето – една среща. И тя предстои. *„Среща или спомен / Ни събра над вечността. / Полет или кораб / Ни приведе в синева. / Изгрев или залез / Ни посрещна в светлина. / Слънце или огън / Ни издигна на крила. / Аз стоя до тебе / Не във спомен, / А сред чудеса – / Фреските на Любовта.”*; *„Буря се зададе отдалече. / Всичко, всичко притъмня. / Бурята отмина вече. / Самотата пак ме връхлетя.”*

UNITY OF THE UNIVERSES

(*Shari's Eyes* – premiere)

A. Pandulis, E. Markova, PhD student

Abstract

About the premiere on 12 December 2014 at the Cultural Service of the Embassy of the Islamic Republic of Iran in Republic of Bulgaria of the confession-scientific diary *Shari's Eyes* by Prof. Alexandra Kumanova (**Kumanova, A.** *Shari's Eyes*. Sub rosa (Pages of a forgotten diary [according to scientific missions in Iran, Turkey /North Mesopotamia/, Italy, Russia, Bulgaria]) / Eds. notes N. Vasilev ; Ed.-Iranist I. Panov ; Rev. Ts. Teofanov, A. Fedotov, B. Todorova et als. Sofia : WINI 1837, 2014. 414 p. : drawings, photos, ill. Res. in Bulg., Russ., Engl. Other rev. P. Velchev, N. Kazanski).

Key words: Professor Alexandra Kumanova – confession-scientific diary – premiere – scientific expertise – unity of the universes

УРБАНИСТИКА И СЪВРЕМЕННО ТВОРЧЕСТВО¹

Георги Н. Николов²

...Лъчезар Георгиев дебютира в българската литература през далечната 1990 г. с повестта „Санта Инес“. Следва романът „Босненска рапсодия“, „Дом на кръстопът“, „Една нощ в Антверпен“, „На брега на Лисабон“ и т.н. Сега пред нас е най-новата му книга – „Лице на ангел“ – издателство „АН-ДИ“, С., 2015 г. Съставена като съдържание от разкази и новели, тя е и двуезична. Преведена на английски език (Angel's Face), което я прави достъпна за читателя и извън границите ни. А при добра сполука – и за издатели, имащи желание да въздадат на отделни творби на съвременната българска литература по-широка популярност в своите страни...

Може да твърдим, че сборникът на Георгиев няма определен географски адрес, не е и потребно. Той сполучливо илюстрира днешната белетристика на България, вметена върху световната географска карта като част от националната ѝ идентичност. Но изтръгнала корени от регионално и тематично познатото, стеснени в рамките на делничната битност. Героите му шестват по различни континенти, всеки тръгнал с повелята на ориста си: любов – щастлива или не, географско пътешествие, научна любознателност. В търсенето на близки, чиито следи се губят в отминали години. Или в сърцето на природната стихия, пред която животът изглежда крехко, чупливо порцеланово цвете. Такива са Алекс и Сам, Морис Пейтърс, Жули, Мирей и Васил, Стоилов, Елена Ставридис... Все хора, изпълняващи определена за деня им роля. Привидно неотличими от тълпата, ала в духовната си същност изразители на свое лично „аз“, ярко индивидуално и многоцветно. И често изтъкано в минорната тоналност на словната картина, защото не са избрани галеници на съдбата. Но са съвременници, спояващи в убедителна мозайка психологическата същност на обществото в XXI век. Без да са негови водачи, нито пък изповедници, те по свой начин илюстрират нравствения облик на гражданската пирамида, в която съществуват. Избират страната на доброто, или на злото. Понякога, от отчаяние, достигат до крайни решения. Или ги чака щастлив завършек на трудна ситуация, с която са се преборили по пътя на вярата и оптимизма. Героите на Лъчезар Георгиев привличат читателското внимание със сложността на характерите си. Те са граждани на света и категориите им на оценъчност са мащабни, а философията за случващото се около тях – изчистена от излишна умозрителност. Сцената, върху която се раждат за читателското внимание, най-често е шумната улица на голям град, или тревожният уют на самолета. Дори когато са сред природата, те са нейни временни, случайни гости. Приемат красотата ѝ като ласкав рай, вратите на който са открити за тях за кратко. Защото ролята им на съвременни човеци винаги ще ги отзове обратно в задъханата въртележка на обществото, чиято социална мозайка изграждат с индивидуалността си, скрита зад общия модел на узаконеното общуване. Много често в този модел липсва уравновесената хармоничност и доверието едни към други. Затова зад привидно мимолетни случки авторът отправя послания за нравствена красота, за оптимизъм и духовно себевглеждане. Отричайки често срещаната низост, поражда от егоизъм, алчност или нелечима апатия. Над всичко в разказите

¹ **Николов**, Георги Н. Урбанистика и съвременно творчество (Другата България). // Б у д и л н и к (Лондон), № 7 (619), 17–23 февр. 2015, с. 12. Рецензията е за: **Георгиев**, Лъчезар. Лице на ангел = Angel's Face. Разкази и новели = Short Stories. – София: АН-ДИ, 2015. – 384 с. Рецензията на Г. Н. Николов е публикувана и в сайта на вестника: www.budilnik.com/бр. 7/17-23 февр. 2015. Рецензията е публикация в лондонския вестник (на български) за двуезичния белетристичен сборник на Лъчезар Георгиев „Лице на ангел“ (Angel's Face). Тук публикуваме откъс от нея.

² Георги Н. Николов е литературен критик, член на СБП и секретар на дружеството на *Съюза на българските писатели* – Велико Търново.

доминира увереността на биологичната ни същност, на мислещата ДНК, в правото си да съществува. Сред матрицата на делника, който е създала, надграждайки го във времето и пространството с непредвидим полет на мисълта. А още – с мечти, които се надяваме да станат реалност, когато утре се събудим. Георгиев е майстор на психологическата изповедност, запечатана между редовете в бързоменящи се урбанистични картини и неочаквани хрумвания. Той е добър събеседник на разноликото множество, което е опознал в странстванията си по света. И отбелязва, че „читателят би могъл да размисли и за още неща, след като затвори тази книга – може би за смисъла на човешкото настояще, за изстрадания път към щастието, за копнежа по светлина и радост в един забързан, труден и объркан свят – света на глобалното настояще и загадъчното бъдеще”. Затова част от творбите са и с отворен финал. Даващ възможност на читателя да се постави на мястото на героите в него. Да промени хода на разказа и да насочи идеята му в друга посока – може би по-оптимистична, по-очаквана за нас, а защо не – и по-красива. Но навсякъде в „Лице на ангел” авторът намеква, че животът е енигма към проумяването на която трябва да подходждаме с пестеливо доверие. Или пък с широко разтворени души? Безспорно, правото на избор е на читателя. Един от нас и от множеството, търсещо да открие смисъла на съществуването си и на присъствието си на планетата Земя. Все въпроси, които неотменно съпътстват човечеството от създаването му, та до днес, за да прекратят с него в примамливото неизвестно утре...

ПРОФ. ЛЪЧЕЗАР ГЕОРГИЕВ ИЗДАДЕ ДВУЕЗИЧЕН СБОРНИК С РАЗКАЗИ Сияна Спиридонова

Излезе от печат новата белетристична книга на писателя и преподавател във Великотърновския университет проф. Лъчезар Георгиев. Сборникът е озаглавен „Лице на ангел” (Angel’s Face) и е двуезичен, на български и английски език¹. Книгата включва както разкази и новели от белетристичните му сборници „Една нощ в Антверпен”, „Стихия”, „Ярост”, „Полет до Малпенса” и „На брега на Лисабон”, така и нови творби, разказа в интервю за Общинската информационна агенция проф. Георгиев². „Надявам се, че с идеите, позициите, различните гледни точки и светогледа на своя автор, разказите в този сборник ще се приемат, а наред с това се надявам да предизвикат интерес и да се четат леко и увлекателно, каквато е била и целта на тяхното написване”, заяви Лъчезар Георгиев.

По думите на автора в разказите му се съдържат интрига и поука, щастлив край, неочаквана развръзка. Налице са също и творби с отворен финал, които читателят трябва да доразвие за себе си. „Читателят би могъл да размисли и за още неща, след като затвори „Лице на ангел” – може би за смисъла на човешкото настояще, за изстрадания път към щастието, за копнежа към светлина и радост в един забързан, труден и объркан свят – света на нашето глобалното настояще и загадъчното ни бъдеще”, подчерта писателят.

Интересен е подходът на Лъчезар Георгиев да композира в една обща цялост произведения, чиито сюжети се развиват зад граница – в Италия, Германия, Белгия, Португалия, Гърция. Героите се срещат по летища, в самолета, край морето, по европейските площади и пъбове, на брега на Атлантика и разказват увлекателно, с психологическа вглъбеност своите истории.

¹ Георгиев, Лъчезар. Лице на ангел = Angel’s Face. – София: АН-ДИ, 2015. – 386 с.

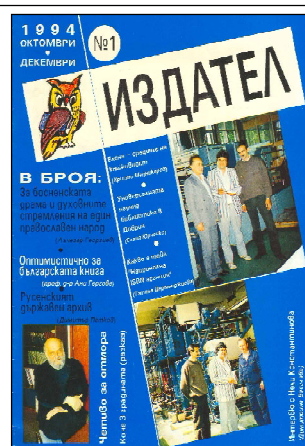
² Публикацията е със съкращения, по: www.radiovelikotarnovo.com/27.01.2015 (Общинската информационна агенция и радио – В. Търново). Авторката е завършила специалност *Книгоиздаване* във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. В момента е радиожурналист.

ЕТИЧНИ НОРМИ И ИЗИСКВАНИЯ КЪМ СЪТРУДНИЦИТЕ НА СПИСАНИЕ „ИЗДАТЕЛ“

1. Редакцията не публикува материали, които целят уронване престижа на други автори, сътрудници или частни лица, както и на институции.
2. Приема статии в обем 8–10 страници, с големина 14 pt (30 реда на страница; 60 знака за ред), с резюме 5–8 реда на английски език и ключови думи (също на английски език).
3. Илюстрациите се приемат на jpeg формат (не повече от 3 бр. за един авторов текст).
4. Научните съобщения, рецензиите и отзивите се приемат в обем до 5 страници (14 pt, при същия стандарт).
5. Хонорари не се изплащат.
6. Авторите получават авторски екземпляр от съответната публикация.
7. Последните годишници се представят в електронен вид на PDF формат на сайта на УниБИТ.

Списание „Издател“ излиза като дългосрочен творчески и научноизследователски проект на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ръководен от проф. д-р Лъчезар Георгиев. Проектът се подкрепя от УниБИТ, под патронажа на неговия ректор проф. д.ик.н. Стоян Денчев.

Корица на брой 1
на сп. „Издател“,
излязъл през октомври
1994 г.
Основател
Лъчезар Г. Георгиев

Списание ИЗДАТЕЛ Брой 3–4, 2014

Излязъл от печат през м. юли 2015 г.

Съставител и редактор на броя

проф. д-р Лъчезар Георгиев

Формат 60x84/8

Печатни коли 8

ISSN 1310–4624

Предпечат: Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново, 2015
Печат: Печатница „СИРА“ – В. Търново, 2015

Заявка за сп. „Издател“ може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ № 2, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
тел.: 062/ 618 295; 63 11 76

DEAR READER,

You can subscribe to the „Publisher“ magazine for the year 2015 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:

5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
„St. Cyril and St. Methodius“ University of Veliko Turnovo
Prof. Lachezar Georgiev Georgiev, PhD
E-mail: Lu4ezargeorgiev@abv.bg